

Taşpınar

Ocak 2020 Sayı: 22

Taşpınar Afyonkarahisar Belediyesi
yayın organıdır.

Afyonkarahisar Belediyesi Adına Sahibi
Afyonkarahisar Belediye Başkanı

Mehmet ZEYBEK

Genel Yayın Yönetmeni

Süleyman KARAKUŞ

Yazı İşleri Müdürü

İhsan AKAR

Editör

Hasan ÖZPINAR

Tashih

Fevzi KAYA

Grafik-Tasarım

Ramazan GÖLCÜK

Katkıda Bulunanlar

Ahmet ÇOBAN

Şükrü ÇUBUK

Ramazan SEYMAN

İdare yeri

Afyonkarahisar Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Basın-Yayın Birimi

Tel: 0 272 214 22 23

Faks: 0 272 213 53 86

Baskı

KARAMAN OFSET
(0272) 215 22 37

Dergide yayımlanan yazı ve şiirler yazarların
düşüncelerini yansıtır.

Dergimiz ile ilgili her türlü fikir, öneri ve eleştirileriniz
için e-posta adresimiz:

basinyayin@afyon.bel.tr

Bu dergide yayımlanan tüm yazı ve görseller yazılı izin
alınmak şartıyla kullanılabilir ve kaynak gösterilmek
kaydıyla kısa alıntı yapılabilir.

Dergimiz 6 ayda bir yayınlanır.

3000 adet basılmıştır. ISSN 1305-4678

Editör'den

Bu sayıda yine dolu bir içerikle elinizdeyiz. Afyonkarahisar için bir hafıza değeri taşıyan, kültürel dünyamızı yansıtan, eli kalem tutan araştırmacılarımızı bir araya getiren dergimiz 22. sayısına ulaştı.

Taşpınar Dergisi'nin ilk sayısını çıkartırken sadece Afyonkarahisar'ın tarihini, kültürünü, sanatını yansıtacağını belirtmiştik. Bu kapsamda 22 sayıdır şehre dair önemli bir hafıza oluşturduğumuzun farkındayız. İşte şehir kültürü dediğimiz gerçekte tarihten bugüne taşıdığımız ve kendisinden ilham aldığımız hafızadır. Bir şehrin tarihi, geleneği, efsanesi, sanatı, hikâyesi yoksa zaten kültürü de yok demektir. Önemli olan geçmişi tarih yaparak bir geleneği, efsaneyi, sanatı, hikâyeyi bugüne taşımak ve bugünde anlamlı kılmaktır. Şüphesiz ki bunun da en önemli yolu kitaplar, dergiler ve benzeri yayınlardır. 22 sayıdır bu bilinçle ve şuurla Afyonkarahisar'ı tarihi ve bugünü ile somutlaştırmaya çalıştık.

Bu sayımızdaki satırbaşlarından bazıları şunlar;

Bir mezar taşı, bizi alıp geçmişe götürdüğü gibi geçmişi de bugüne getirir. Bu anlamda Abdülkadir Kalenderoğlu'nun "Yarenler" yazısı dikkat çekici.

Erdoğan Emre "Eski Simalar" yazı dizisinde Belediyede inşaat mühendisi olmadığı zamanlarda inşaatları denetleyen "Hakkı Aşçıoğlu namıdiğer Hakkı Kalfa"yı tanıtıyor.

Günümüzde hayatımızın olmazsa olmazlarından "Elekrık". Afyonkarahisar elektrikle nasıl tanıştı? Prof. Dr Sadık Sarısanman hocamız bu konuyu inceliyor.

Mürşide Ayhan hanımefendi yine bir Afyonkarahisar efsanesini "Şahitler Kayası"nı şiir dilinde kaleme almış.

Yazarlarımız Fevzi Kaya-Mehmet Kahraman, Yeni Camii bahçesinde bulunan "Topçuzade Mehmet Efendi Kütüphanesi"nin geçmişine ışık tutuyor.

Hasan Tahsin Günek, bir Rus bilim adamının Afyonkarahisar seyahatini konu alıyor.

Birbirinden kıymetli, emek ürünü daha pek çok yazı, şiir dergimizin sayfalarında yer buluyor.

Afyonkarahisar'ı kültür ve sanat ekseninde görmek ve göstermenin bilinciyle bir sonraki sayımızın heyecanını şimdiden yaşıyoruz. Yeni Taşpınar'larda buluşmak dileğiyle...

Geçtiğimiz 21.sayıda Yukarı Dandır Köyü'nde Yesevi Torunları başlıklı haberde sehven halk dilinde kullanılan 'Dandır' ifadesi kullanılmış olup doğrusu Yukarı Tandır Köyü olacaktır.

Hasan ÖZPINAR

İÇİNDEKİLER

1 EDITÖR'DEN

Hasan Özpınar

2 İÇİNDEKİLER

3 BAŞKANDAN

4 SİGARAYI YASAKLAYAN TAZLAR KÖYÜ VE BİR YEŞİLAY GÖNÜLLÜSÜ

Hasan Özpınar

11 İ. HAKKI AŞCIOĞLU (HAKKI KALFA) 1925 – 16.11.2009

17 DÖĞER EMRE TEKKESİ TEMİZLİK ÇALIŞMASI

Ahmet İLASLI

21 AFYONKARAHİSAR'IN ELEKTRİKLE TANIŞMASI

Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

32 ŞİİR - TERZİNİN OĞLU

Mehmet Ünal TAŞPINAR

34 TOPÇUZÂDE MEHMED EFENDİ KÜTÜPHANESİ

Fevzi KAYA - Mehmet KAHRAMAN

38 RUS DİPLOMAT, BİLİM ADAMI VE SEYYAH PIERRE DE TCHIHATCHEF

Hasan Tahsin GÜNEK

44 BOLVADİN'DE GEÇMİŞTEN BUGÜNE SOSYAL MEKÂNLAR VE HORAN MİLLET BAĞÇESİ

Dr. Muharrem Bayar

51 YARENLİK GELENEĞİ VE AFYONKARAHİSAR YARENLERİ

Abdülkadir KALENDEROĞLU

56 TAVANARASI - TÜRKELİ 20.YIL KUTLAMASI

Hasan Özpınar

57 BİR ESNAF HİKÂYESİ - OSMAN CEYLAN (SON PLAKÇI)

Hasan Özpınar

58 NEREDE O ESKİ GÜNLER?

H. Şaban KORKMAZ

60 ARŞİVDEN YAPRAKLAR

Savcı TÜRKMENOĞLU

61 SİVAŞ KONGRESİ'NDE AFYONKARAHİSAR DELEGESİ KESRİZADE SALİH SITKI BEY

Önder İLER

63 HABERLER

64 BOMBACI MEHMET ÇAVUŞ

Hasan ÖZPINAR

65 AMMURİYE'DEN NUR-U MUHAMMEDİYE'YE AÇILAN KAPI SELMAN-I FARİSİ (R.A)'NİN AFYONKARAHİSAR EMİRDAĞ'DAN MEDİNE'YE SEYRÜSEFERİ

Bilal ŞENEL

70 ARALIK AYI AFYONKARAHİSAR'DA DA VUSLAT İKLİMİDİR

Süleyman KARAKUŞ

72 YAZAR İBRAHİM TENKEKİ'NİN PERSPEKTİFİYLE ŞEHİR VE KÖY HAYATI

Hamza ARAL

74 BİZE ULAŞANLAR

Hasan ÖZPINAR

78 MEMLEKET MANZARALARI

Ahmet Sinan TRAŞ - Ahmet TUNÇBİLEK - Bahir DİBEKOĞLU

80 AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN ZÜLBİYE (SOĞANLI ET)

Hasan ÖZPINAR

DÖĞER EMRE
TEKKESİ TEMİZLİK
ÇALIŞMASI

17

TOPÇUZÂDE
MEHMED EFENDİ
KÜTÜPHANESİ

34

YARENLİK GELENEĞİ
VE AFYONKARAHİSAR
YARENLERİ

51

BOMBACI
MEHMET ÇAVUŞ

64

MEMLEKET
MANZARALARI

78

BAŞKANDAN

MEHMET ZEYBEK

Belediye Başkanı

www.afyon.bel.tr

/afyonkarahisarbelediyesi

/afyonbelediyesi

/afyonkarahisarbelediyesi

/afyonkarahisarbelediyesi

Taşpınar'ın yeni bir sayısı ile merhaba.

Afyonkarahisar Belediyesi olarak sosyal belediyeciliğin en önemli ayaklarından birisi olan kültürel çalışmalar alanında da varız. Geçtiğimiz aylarda yaptığımız “Ağaçlar Kitap açıyor” etkinliği, Belediye Şehir Tiyatrosu oyunları, şiir akşamları, kültürel faaliyetlere verdiğimiz destekler bu kapsamda değerlendirilmeli.

Elbette şehirde yaptığımız her insani faaliyet şehirle doğrudan ilgili. Şehir, sadece yaptığımız yollar, oluşturduğumuz yaşama alanları, insan hayatını kolaylaştıran alt yapı hizmetleri, ulaşım hizmetleri değil, bunlarla birlikte düzenlediğimiz kitap veya benzeri fuarlar, açtığımız müzeler, bir geleneği sürdürdüğümüz festivaller ve anma günleri, konferanslar velhasıl kültürel ve sanatsal etkinliklerin tamamıdır.

İnsanların daha düzenli ve rahat yaşaması için bir sokağı veya yolu güzelleştirmek ne kadar önemli ise, geçmişten bize kalan bir çarşığı, bir kaleyi, bir medreseyi bugüne taşımak, bir bütünlük ve süreklilik anlayışı içerisinde canlı tutmak da en az o kadar önemlidir. Çünkü şehir ve insan süreklilik bağlamında bir anlam ifade eder.

Afyonkarahisar'ın sözlü tarihini tespit etmek üzere bir dizi söyleşiler gerçekleştiriyor; şehrimizin dününe, bugününe tanıklık etmiş olan insanlarımızın kapılarını çalıyoruz. Bu konuda hemşehrilerimizin katkılarını bekliyoruz. Bizim ulaşamadığımız ama bu şehir hakkında gözlemleri, tespitleri ve belgeleri olanların bizimle temasa geçmelerini bekliyoruz.

Taşpınar dergimizin bu sayısı da birbirinden önemli konular ile yine dopdolu. Dergimize yazı ve şiirleri ile katkıda bulunanlara teşekkür ederken yeni sayılarda da imzalarını görmeyi arzu ettiğimizi belirtmek isterim.

23. sayımızda buluşmak dileğiyle.

SİGARAYI YASAKLAYAN TAZLAR KÖYÜ VE BİR YEŞİLAY GÖNÜLLÜSÜ

Hasan ÖZPINAR

19 Temmuz 2009 tarihi itibariyle yürürlüğe giren “Kapalı Alanlarda Sigara İçme Yasağı” gün geçmiyor ki, vatandaşlarımıza yeni bir fikir vermesin. Çatısını açan kahvehaneler, önceleri branda ile şimdilerde sabit malzeme ile çevrilen Cafe-Pastane önleri. Tabii bunlar bir kısım esnafımızın yapabildikleri. Bir de günümüzde gerek devlet dairelerinin ve iş yerlerinin önünde gerekse mahalle aralarındaki kahvehanelerin önünde sigara içebilmek pahasına soğuğa katlananları gördükçe “bu kadarına da pes” demekten başka bir şey gelmiyor aklıma.

Yasağın ilk başladığı 2009 yılında basınımda hemen her gün yasakla ilgili haberler yer aldı. Bu yasağı koyanları 4. Murat olmakla itham edenleri mi ararsınız, halden anlamamaktan bahsedenleri mi? O günlerde çoğunlukla yasağın nasıl delinmeye çalışıldığı ve bu yasaktan rahatsız olanlarla ilgili haberler çıksa da aradan geçen 10 yılda halkın genel olarak bu yasaktan çok memnun olduğu gün gibi aşikâr. Geçtiğimiz günlerde başlatılan araçlarda sigara içenlere ceza yazılması da bu konuda atılan adımlardan bir tanesi oldu.

Sigara yasağının kökeni Osmanlı Padişahı 4. Murat’a kadar gitse de o dönemlerde nasıl uygulandı, takip edildi ayrı bir bahis konusu.

Aslına bakılırsa Afyonkarahisar sigara yasağının uygulanmasında öncü bir il sayılabilir. Zira bundan tam 92 yıl önce, 1928 yılında Afyonkarahisar’ın bir köyünde uygulanan sigara yasağı o günlerde basın yayın organlarında olduk-

Bütün köy halkını sigara içmekten vazgeçiren Tazlar Köyünden Ahmet Ağa.

ça ses getirmiş. Gazeteler, bu köyümüze muhabirlerini göndererek haberler yapmışlar. Hatta dünya gazeteleri bile bu köyümüzden bahsetmişler. Bu köy neresi diyenler için sözü fazla uzatmayalım.

Sinanpaşa İlçemize bağlı Tazlar Köyünü bilmeyenimiz yoktur. İzmir yolu üzerinde, Güney Köyü’nden sola döndüğünüzde karşınıza gelen, yeşillikler içinde bir köyümüz.

Adını daha çok köyde doğan ve ilerleyen yıllarda Türkiye’nin önde gelen sanayicilerinden biri olan, 2012 yılında kaybettiğimiz Asım Kocabıyık ve O’nun kurucusu olduğu Borusan Holding ile duyuran köyümüz. Şimdilerde köyün sakinleri genellikle emekliler olsa da özellikle İstanbul, Gemlik, Yalova gibi yerlerde Borusan İşletmelerinde çalışan ve yıllık izinlerini yaz aylarında köylerinde geçiren vatandaşlarımız sayesinde nüfus ikiye katlanır.

Gelelim köyün ülke ve hatta dünya çapında adının duyulduğu sigara yasağı meselesinin geçmişine.

Amerika’da 1880’li yıllardan itibaren aylık

olarak yayınlanmaya başlanan ve dünyadaki tütün üreticisi ülkelere ve tütüne dair haberler veren “The Tobacco World-Tütün Dünyası” isimli gazetenin Temmuz 1928 tarihli sayısında Türkiye’de bir köyde sigaranın yasaklandığı ve sigara içen sadece bir kişinin kaldığı bildirilmektedir.

Türk Köyü’nde Sigara İçen Sadece Bir Kişi Kaldı¹

Yeşilay Derneği’nin tütün karıştı propagandası nedeniyle, Türkiye’de Tazlar Köyü’nün tüm sakinleri, bir kişi hariç olmak üzere tütünü yasaklayan anlaşma imzaladılar. Köyün ve derneğin tüm üyeleri geri kalan bir kişiyi tütünden vazgeçirebilmek için çalışıyor.

Bununla birlikte, sigara içen kişi bir taraftan nargilesini sakın bir şekilde içmekte ve bunu sadece kendi keyfi için değil, tütünün devletin tekelinde, genç cumhuriyetin önemli bir gelir kaynağı olduğu, kendisinin aynı zamanda vatansever bir kişi olarak görev gibi ölene kadar sigara içmeye devam edeceği şeklinde konuşmaktadır.

“Sigara yasağına aldırmayan Tazlar köyünün siğir çobanı, muharririmiz Ziya Nebi ile yan yana... Arkadaki göz kamaştırıcı güzel manzara oradan Vedigüs objektifine akseden bir tabiat şaheseridir...”

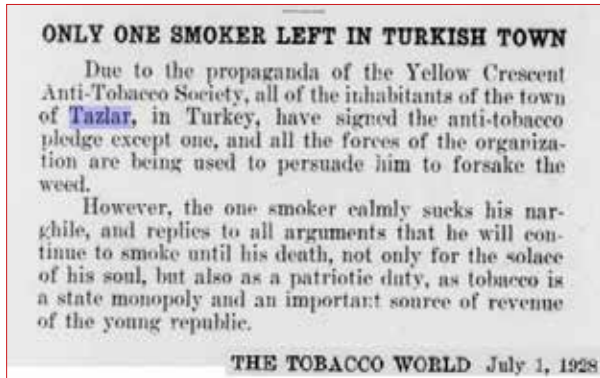
Sigara İçmeyen Köy

“Amerika’da çıkan “The Saturday Evening Post” mecmuasında bir gezgin hatıralarını yazarken, Anadolu’da Tazlar isminde bir köyün katiyen sigara içmediğinden takdirle bahsediyordu. Böyle bir yazıya bir vakitler ben “Asia Minor” adlı mecmuada da tesadüf etmiştim.

Denizaşırı memleketlere kadar ün salan bu Türk köyünü Yedigün okurlarına tanıtmamak büyük bir eksiklik olacağı için, Tazlar’a gitmek lazım geldi. Tazlar Dumlupınar’ın güney tarafındadır.

Trenden ineli bir çeyrek oldu. Vakit gece yarısı. Dumlupınar uykuda. Yakınlardan köpek ve çingirak sesi geliyor. Hava çok soğuk. Geceyi ayakta titriyerek geçirmektense uyumak daha hayırlıdır diyerek istasyonun tahta kanepelerinden birine uzanıyorum. Paltom olmasa sabaha kadar donmamak işten bile değil. Her zaman sıcak yataкта yatmak kolay mı? Gözlerimi yumarak uyumaya çalışıyorum.

Sabahleyin bir araba aradım. Fakat bana Tazlar’a araba ile gitmenin biraz zor olacağını, atla gidilirse üç sigara içinceye kadar varabileceğimi söylediler. Ömrümde bir defa ata bindim. Onda da düşerek başım yarıldı. Benim için böyle tehlikeli bir işe girişmek cesaret isterdi doğrusu. Birkaç tane at geldi. En iyilerini bırakarak içlerinden dünyasından bık-mış birini seçtim. Tazlar’ı uzun uzadıya tarif ettiler. Yalnız başıma yola düştüm. Masallarda olduğu gibi az gittim, uz gittim, dere tepe düz gittim ve yüksek bir dağın eteklerinde kuş uçmaz, kervan geçmez bir çam ormanına vardım. Dumlupınarlının üç sigara

Amerika’da Yayınlanan bir gazetenin haberi 1928

Tazlar Köyü’ndeki sigara yasağına dair yabancı basın organlarında çıkan haberler bunlarla sınırlı değildir elbette. Diğer taraftan Türk basını da bu olaya ilgi gösterir.

1930’lu yıllarda Sedat Simavi’nin Türk basını hayatına kazandırdığı önemli bir dergi olan Yedigün’ün 22 Nisan 1936 tarihli sayısında Ziya Nebi imzası ile sigara içilmeyen köy Tazlar’a dair uzunca bir makale yayınlanır.

¹ The Tobacco World .1 Temmuz 1928 s.8

içimlik dedikleri Tazlar, aradan üç saat geçtiği halde hâlâ meydanda yoktu. Bereket versin köy bu ormanın içinde imiş. İki tarafı güvem ağaçları ile örtülü dar bir yolu takip ederek Tazlar'a girdim. Adamın "Ne vakit cin oldun?, ne vakit çarptın?" dediği gibi, bir saniye içinde çoban köpeklerinin yeri, göğü velveleye veren bir baskına uğradım. Bereket versin köylüler, çabuk yetişerek beni ve zavallı atımı muhakkak bir ölümden kurtardılar.

Köy odasında misafir edildim. Genç, ihtiyar bütün köylü Tazlar'a kırk yılda bir uğrayan bu yabancı misafiri görmeye geldi. Kapıdan her içeri giren evvela "Selamun aleyküm" sonra "hoş geldin" diyerek bir köşeye bağdaş kurup oturuyor ve arkasından da "merhaba"yı yapıştırıyordu. Her birine ayrı, ayrı "aleykümselam, hoş bulduk,merhaba" diye, diye dilim tutuluyordu!..

Habeş-İtalyan meselesinin buralarda da önemi pek fazla. Köylülerin bana sordukları ilk sual bu oldu.

İçgata yasağına atılmamış Tazlar köyünün tığır çobanı, muhtarımız Ziya Nebi ile yanyana. Arka'daki güzel keneşleri, güzel manzara oradan. Yedigöller tepesinden bakıldığında bir tabiat şaheseridir.

Sigara içmeyen köy

Fotoğraf: YEDİGÖLLER

MUHKAMLA çıkan "The Sunday Evening Post" mactemurunda bir gezgin İtalyanlar yazarken, Anı üstadı Tazlar içinde bir köyün karnesi... İhtiyarlar köyde buluşuyordu. Böyle bir zaman ben bir vakitler "Ara Mısır" adlı mecmuada da tesellat etmişim.

Dünya seni memnuniyetle kade-i in'adlar bu Türk köyünde. Yedigöller tepesinde tırmakla bir okula m'lağı ritti. Tazlar köyü gözetik ü amı zeddi. Tazlar Dünyamızın en güzel tazelidir.

Yazar: ZİYA NEBİ
Yedigöller köyü ve en güzel selâ-i selâ. Hava çok azrak. Geceyi zata, en güzel gecelerden, günün daha hoşları dilerik. İhtiyarın tahta kaselelerinden birer kaseyi yurum. Paltum olmasa, sahile köşü dönmemeli, anı ile değil. Her zaman tınak yatakların yamak köyü mi? Güzelce yumalak, yumalak salıyordum.

Tazlar köyü yolunda güzel köy görünüşü.

İhtiyar ve sigara içmeyen köylülerden biri.

Keşkekler, kumbarlı yumurtalar, bulgur pilavları, ağzı açıklar, bükmeles vesaire... Bağdaş kurarak sofraya oturdum. Tahta kaşıkların içinde "Afiyet Olsun" yazılı. Bu kadar yemek sanki azmış gibi, üstelik bir de;

-Karnını iyi doyur ha... Başka bir şey yok, sonra aç kalırsın, diyorlardı. Halbuki ben iki dilim ekmekle, ikinci sahanın ortasında pes deyip kalkmaya hazırlanınca hepsi hayretler içinde kaldı. Sonra içlerinden gün görmüş bir ihtiyar bunun fizyolojik bakımdan sebebinin anlattı.

-Bunlar şehir çocuğudur, dedi. Hepsî çürüktür. Bizim gibi sabahtan akşama kadar kırdı çalışsın, çabalısında göreyim onu...

Yemekten sonra oda sahibi belinden ufak bir kese çıkarıp ortaya atarak;

—Pişirin bir kahve, dedi.

Kesinin içindeki çay, kahveyi gençlerden biri beş dakika içinde kavurdu, çekti ve pişirerek hepimize dağıttı. Ortada ne kadar fincan varsa, her biri başka türlü. Taze kahve içmek cidden pek nefis oluyor. Burada adet böyle imiş.

Ben buraya onları sorguya çekmeye geldiğim halde onlar benden daha üstün çıktı. Suallerinin ardı arkası kesilmiyor. Hem öyle tuhaf şeyler soruyorlar ki ne cevap vereceğimi şaşıırıyorum. Ziyaretimin sebebini söyleyince;

-Buralara kadar üşenmeden, ondan ötürü mü abandın be evlat. Diye hayret ettiler.

Vakit geç olduğu için köylülerle asıl mülakatı ertesi güne bırakarak,yatmaya hazırlandım. Bu sefer de bir çeyrek süren, hoşça kal, Allah rahatlık versin faslı başladı.

İstanbulda her sabah tramvay, düdük sesleri, otomobil kornaları ve satıcı avazeleri ile yataktan sinirlenerek kalkarız. Burada rahat bir uyku uyuyacağımı zannediyordum.Ne gezer. Daha güneş doğmadan dışarıda birkaç inatçı eşek şan müsabakasına girişti. Köpeklerin havlaması, danaların böğürmesi ve kağnıların cayırtısı da cabası.

Sabahleyin bana, sigarayı köyden kovan Ahmet ağa ismindeki idealist ihtiyarı getirdiler. Ahmet ağa doksan yaşında olduğu halde bir delikanlı kadar canlıydı. Karşı karşıya oturduk. Muhabbetin tadı kahve ve sigara ile gelir. Cebimden paketi çıkararak bir tane yaktım. Dalgınlıkla ona da uzatmışım. Birdenbire eli ayağı titremeye başladı. Derinden bir "lahavle vela kuvvete" çekerek;

-Beni günaha sokma be evlat! Dedi. Beni günaha sokma.

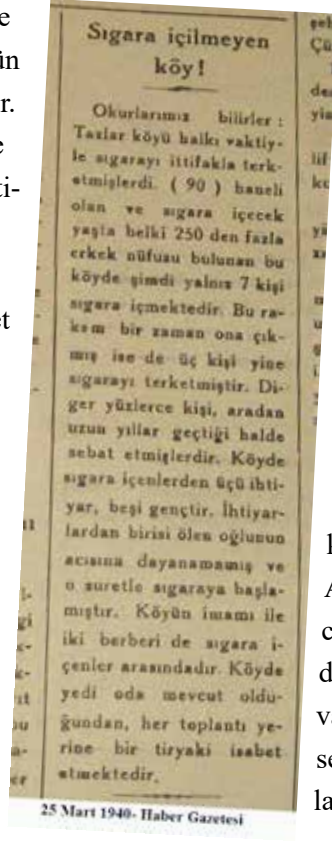
Paketi hemen geri çektim. Fakat o gitmeye hazırlanıyordu;

-Söndür o mereti, yoksam giderim.

Onu alıkoymak için başka çare yoktu. Sigarayı derhal ocağın ateşleri içine attım. Paketi de en iç cebime yerleştirdim. O vakit biraz yatıştır gibi oldu. Babalı, oğullu görüşmeye başladı;

-Baba, bu meretin köyden kovulmasına sen sebep olmuşsun. Dünyada kimse hatta Dördüncü Sultan Murad bile buna muvaffak olamadı. Nasıl yaptın sen bu işi?

-Oğul, bu köy on yıldan bu yana cigara iç-

mez... Evvelce böyle değildi. Herkes fosur fosur tüttürerek köyün havasını bozardı. Hatta bana bile günde iki paket az gelirdi. Sona bigün kızdım. Köyün ihtiyarını, gencini bi araya toplayarak cigaranın kötülüklerini anlattım. Elimde tuttuğum bir kağıdı cigaranın ateşi ile delik deşik ederek;

-Dumanını yel alır,

Parasını el alır,

Ciğerleriniz böyle kalır.

Dedim.Herkesi coşturdum.Bu coşkunluk bütün köyü dolaştı.Yemin ettik. Ant içtik...İşte o gün bugün köyümüze cigara girmemiştir. Amma velakin kudum kudum kudurasıca bir sığır çobanı vardır, onu bir türlü vazgeçiremedik ves-selam. Bu yüzden köyde onunun kimse laf etmez.

Köylülerin nefretini celbetmemek için artık sigarayı mektep çocukları gibi gizli gizli içiyordum. Lakin öğleye doğru bir tek sigaram bile kalmamıştı. Tiryakisi bilir. Sigarasız kalmak ne zor şeydir. Kafam dumanlanmaya başlayınca, Ahmet ağanın behsettiği sığır çobanı aklıma geldi. Hemen onu buldurdum. Kimsenin görmediği bir yerde karşı karşıya oturarak, birer sigara tellendirdik. En dar zamanımda yetişmesine rağmen,köyün giderini bozduğu için sığır çobanına bende kızmıştım doğrusu. Fakat ne yaparsın sigara belasına yarenlik etmek lazım geldi.

-Bak bütün köy sigarayı bırakmış, sen niye vazgeçmiyorsun?

Diyecek oldum, bu sefer de onun eli ayağı titremeye başladı;

-Bayım sende mi delirdin yoksam.. Hiç cigara içilmez miymiş. Dünyada bundan daha tatlı ne var ki? Köy değil ya, bütün dünya beninen laf etmese gine içerim!

Ayrılırken bir sigara daha istiyeyim dedim;

-Yağma yok bilâder. Diye bağırdı. Ele verir talkını, kendi yutar salkımı. Ben kaç günlük yoldan getiriyom bunları. Param yok ki istif edeyim. İki, üç günde bir civar köylere taban tepmek kolay mı?

Ve sonra, yeni bir sigara daha ateşliyerek bir kıral azameti ile dumanını savura, savura uzaklaştı.

Köylüler beni fazla sevmiş olacaklar ki, birkaç gün daha kalmam için ısrar ediyorlardı. Ben her ne kadar gitmeye kalktımsa da zorla alıkoydular.

Akşam yemekten sonra şöyle bir köşeye çekilip, okkalı kahveyi elime alınca alışkanlığın verdiği tesirle ceplerimi karıştırdım. Fakat heyhat atmaya kıyamadığım sigara paketi bomboş duruyordu. Kafam yine dumanlanmaya, gözlerim yine dönmiye başladı. O dakika en kötü sigaraya bile on misli para saymaya hazırdım.

Bu azaba daha fazla tahammül etmek benim için zor olacaktı. Ya beni burada üç, dört gün daha alıkorlarsa, sonra ben ne yapardım? En iyi çare buradan kaçmaktı. Gece köy uykuya varınca, kimseye duyurmadan atıma binerek firar ettim. Oda-nın kapısına raptettiğim kağıda da şunları yazdım;

“ Köylü arkadaşlarım, ben gidiyorum. Siz hoşca kalın. Birgün yolum yine buralara düşecek olursa,yanımda her ihtimale karşı bir sandık sigara getirmeyi unutmayacağım.”²

Afyonkarahisar’da yayınlanan Haber Gazetesi’nin 25 Mart 1940 tarihli sayısında “Sigara İçilmeyen Köy” başlığı ile yayınlanan yazıda vaktiyle Tazlar Köyü halkının anlaşılarak sigarayı bıraktıklarını fakat 7 kişinin halen sigara içtiğinden bahsedilmektedir.

“Okurlarımız bilirler. Tazlar Köyü halkı vaktiyle sigarayı ittifakla terk etmişlerdi. 90 haneli olan ve sigara içecek yaşta belki 250’den fazla nüfusu bulunan bu köyde şimdi yalnız 7 kişi sigara içmektedir. Bu rakam bir zaman ona çıkmış ise de üç kişi yine sigarayı terk etmiştir. Diğer yüzlerce kişi aradan uzun yıllar geçtiği halde sebat etmişlerdir. Köyde sigara içenlerden üçü ihtiyar, beşi gençtir. İhtiyarlardan birisi ölen oğlunun acısına dayanamamış ve o suretle yeniden sigaraya başlamıştır. Köyün imamı ile iki berberi de sigara içenler arasındadır. Köyde yedi oda mevcut

² Ziya Nebi “Sigara İçmiyen Köy” Yedigün Dergisi 22 Nisan 1936

1960’lı yıllarda Yeşilay tabelaları

olduğundan, her toplantı yerine bir tiryaki isabet etmektedir.”³

Yıllar önce Tazlar köyündeki sigara yasağının çıkış öyküsü böyle. Köyden yetişen merhum işadami, Borusan Holding kurucusu Asım Kocabıyık’ta anılarını aktardığı” Tazlar Köyü’nden Borusan’a” isimli kitabında köyünün bu özelliğinden gururla bahseder.⁴

Belediye’nin Sigara içme Cezası

Aynı tarihlerde Afyonkarahisar Belediyesi de bu yasağı sıkı bir şekilde uygulamaktadır. Eski meclis kararları incelendiğinde şehrimizde kapalı alanlarda bu yasağın sıkı sıkıya uygulandığına dair kararları görmek mümkündür.

“Hacı Yahya mahallesinde mukim, İzmir ikinci Süleymaniye Ruhi Baba Sokağında 7 numaralı evde Kadir oğlu 31 yaşındaki Ahmet;

Suçu: Maarif sinemasında sigara içmesi,

Cezası: 5 lira

Zabıta Komiserliğinin 18-7-1936 tarih ve 1153 sayılı zabıt varakası okundu;

Yukarıda hüviyeti ve işlediği suçu yazılı olan Ahmet hakkında tutulan zabıt varakası münderecatına kanuni müddet içinde suçlunun bir itirazı olmadığı ve suçu Urayca (Belediyece) yasak ahvalden bulunduğu cihetle 5 lira hafif para cezası ile tecziyesine keyfiyetin kendisine tebliğine ,ceza-yı mezkur müddeti kanuniyesi içinde rızasıyla vermediği takdirde talimatnamenin 16.maddeleri-ne tevfikan haczen ve hapsen tahsiline

11-8-1936 tarihinde karar verildi.”

Karar no:1263

³ “Sigara İçilmeyen Köy” Haber Gazetesi 25 Mart 1940

⁴ Asım Kocabıyık .Tazlar Köyü’nden Borusan’a. Doğan Kitap 2004 s.20

Karardan anlaşıldığı kadarıyla Kadir Oğlu Ahmet adlı kişi kapalı bir yer olan Maarif Sinemasında sigara içmesi sebebiyle 5 Lira cezaya çarptırılıyor. 5 Lira deyip geçmeyin o gün için çok yüksek bir meblağ. Memur maaşı o günlerde 25 lira civarında. Devir yasakları ve cezaları ile ünlü Belediye Reisi Hüseyin Tiryakioğlu dönemi. Maarif Sineması neresi diye düşünenlerimiz olabilir, günümüzde Ordu Bulvarı'nda Afyonkarahisar Belediyesi'nin Nikah Salonu olarak kullandığı bina. 1910'lu yıllarda İttihat Terakki Binası olarak yapılan bina sonra Dumlupınar İlkokulu, 1930'lu yıllarda Maarif oteli ve sineması olarak işletilmiştir.

Söz sigara yasağından açılmışken yine Afyonkarahisar'ın yetiştirdiği bir müstesna şahsiyetten bahsetmeden geçmeyelim.

Yeşilay Ahmet

O'nu yıllardır sigara ve içkinin zararlarını anlatan afişlerle süslü eski 1970 model BMC Austin kamyonu ile tanıştık. Çocukluğumuzda kâh köylerdeki derelerden kum çeker, kâh Akarçay kenarındaki kum deposunun önünde park etmiş vaziyette beklerdi. Bazen bir yol kenarında, bazen kavşak kenarında, kimi gün öğrenci yurtlarının önünde park etmiş Yeşilay afişli bir kamyon görürsünüz.” *Sigara süründürür, içki ocak söndürür*” sözü O'nun çabaları sayesinde adeta beynimize kazınmıştır. Soyadıyla müsemma Ahmet Yeşilay, kendimizi bildik bileli yalnız başına bu yolda mücadele ediyor. Sanmıyoruz bir başkası bu konuda O'nun kadar gayret gösterebilsin.

Bugün 91 yaşında olan Yeşilay Ahmet 1929 yılında Paşa Köyü'nde (Ahmetpaşa) doğar. İlk öğrenimini burada tamamladıktan sonra askerlik çağına kadar şehir merkezinde Demirciler içinde sıcak demircilikle uğraşır.

1949 yılında Adapazarı'nda askerliğini yaptığı sırada şoförlüğü öğrenir ve askerlik dönüşünde 1951 yılında Afyon Belediyesi'nden ehli-

yet alır. (O yıllarda ehliyeti belediyeler vermektedir) 5 yıl kadar YSE' de çalışan Yeşilay Ahmet daha sonra ayrılır ve hurda bir kamyon alarak kum ve kömür nakline başlar. O yıllarda pek çok şehri olduğu gibi ilimizi de Yeşilay'ın sigara ve içki ile mücadele levhaları süslemektedir. Özellikle kavşak noktalar olan Müze kavşağı, Stadyum önü, Hastane önü gibi yerlerde bulunan bu levhalar Kur'an'dan ayetlerle içki ve sigara ile mücadeleyi öğütlemektedir. Bu levhalardan çok etkilenen Yeşilay Ahmet kendi kendine bir söz verir. “Eğer yeni bir araba alırsam bu araca Yeşilay ismini vereceğim” der.

Çok geçmeden Ahmet Amca'nın bu dileği gerçekleşir. 1968 yılında 80.000 TL'ye MAN marka bir kamyon satın alır ve ilk işi aracın yanına Yeşilay amblemini yaptırmak ve ön kısmına da “Sigara süründürür, içki ocak söndürür” sloganını yazmak olur. Sonraki yıllarda da kullandığı araçlara bu

sloganı yazdırır. Hayatında hiç içki kullanmadığını belirten Ahmet amca kısa süreli kullandığı sigarayı ise zararlarını öğrenince hemen bıraktığını belirtmekte.

Toplum nezdinde “Yeşilay Ahmet” olarak tanınmasından dolayı 1997 yılında esas soyadı olan “Ağılgat”tan vazgeçip, ailecek “Yeşilay” soyadını alırken yine aynı yıl düzenlenen “Sigara ve İçkiyle Mücadele Konferansı” sırasında sinema sanatçısı Cüneyt Arkın ve Belediye Başkanı Erdal Akar tarafından ödüllendirilir. Yıllardır bu mücadeleyi tek başına sürdüren Yeşilay Ahmet, sigara tiryakisi olan insanların bu illetten zor kurtulduklarını bildiğinden mücadelesini özellikle gençler ve öğrenciler arasında yürüterek onları daha başlama- dan bu beladan uzak tutma gayretine girişmiş.

İlerlemiş yaşına rağmen kendini emekliye ayırmak yerine hala içki ve sigara ile mücadele eden Yeşilay Ahmet “Atalarımız kaniyle canıyla düşmanı söktü attı da, biz cansız illet tütünü atamadık” gibi veciz sözleri ile bu kötü alışkanlıkların zararlarını gösteren resimleri afiş, pankart

Yeşilay Ahmet 1997 yılında ödül alırken

yaparak halkın görebileceği yerlere asmaya devam ediyor. Mücadelesinde en büyük desteği okul yöneticilerinin yanı sıra halktan gördüğünü belirten Yeşilay Ahmet Amca’ya sağlıklı, uzun ömürler diliyoruz.

Ne demişler “Hak bildiğin yolda yalnızda olsan yürü.”

İşte Sizlere Afyonkarahisar’da sigara ve içki ile mücadele tarihinden satırbaşları.

(Hakkı Kalfa)

İ. HAKKI AŞCIOĞLU

1925 – 16.11.2009

15 Mayıs 1972 de Afyon Belediye'sinde mimar olarak işe başladığında teknik kadro olarak Hakkı Kalfa ve daha genç olan Ahmet kalfa ile, teknisyenler Ömer Eker ve Coşkun Telek bulunuyordu. Onlar da 4 yıllık personel idiler.

Hakkı Kalfa, kadronun hem en yaşlı (47) ve tecrübelisi, hem de Belediye Başkanına muhatap yetkili personel idi. Y.İnş.Müh. Cahit Serteser'in 1967/68 de ayrılmasından sonra çok kısa bir süre İsmail Ketenci bulunmuş, O'nun da Köy Hizmetlerine geçmesiyle inşaat servisi Hakkı Kalfanın idaresine geçmişti.

Bu arada Belediye Başkanı Hazım Bozca'nın ani vefatı, Sami Öznur'un vekalet etmesi gibi üst yönetimdeki kopukluklar-kesintiler; ayrıca eski kalfa İbrahim Görgün'ün ve büro şefi Muhterem Ekim'in emekliye ayrılmaları servisteki bütün yükün Hakkı Kalfa'nın omuzlarına yüklenmesine sebep olmuştu.

Rutin bürokratik işlerin, 10 yıllık tecrübe sahibi bir kalfa için fazla önemi olmayabilir ama (30 yıllık aradan sonra) 2 yıldır devam eden imar planı yenileme çalışmaları yüzünden (Şehircilik Uzmanı Fahri Yetman tarafından ilk defa Afyon imar planı yenilenmiştir) devamlı geçici ruhsat verilmesi, hal-
kın; benim arsam yola mı gidiyor? Bizim bölge 6 kata çıkmamış, yeşil saha büyümüş, benim tarlanın

Belediyede makamında

yarısı yola ve resmi dairelere gidiyor,.. gibi sonu gelmez itirazlar, hatta tehditler, huzursuzluklar, bıkkınlık sınırına getirmişti.

İstiklal Savaşı gazisi, demirci Hacı Mustafa Cemil Efendi'nin ilk çocuğu olarak 1925 yılında Afyon, Hacı Nuh Mahallesinde doğan Hakkı Kalfa; Aşçılı oğulları sülalesine mensup olup ana tarafından Murat oğulları (Tokaç'lar) sülalesine dayanır. (Bkz soyağacı şeması). Hacı Nuh Camii yanında, Alacahamam aralığındaki evlerinin çevresinde

Dumlupınar İlkokulu eski binası

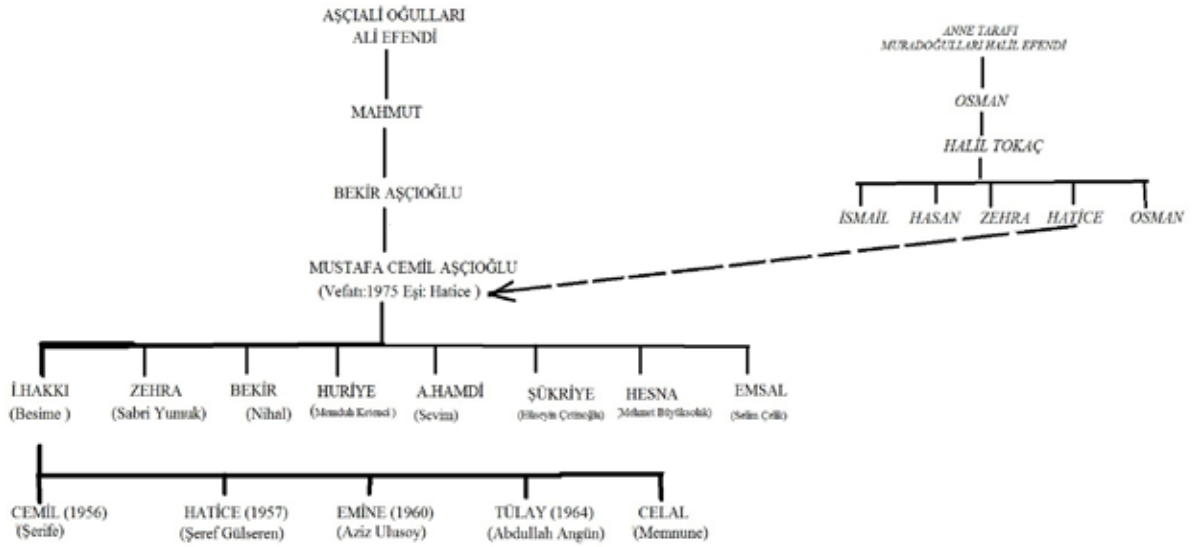

Askerlik yılları

pek çok tanınmış aileler yer almaktaydı. (Bkz plan). Atay'lar, Meydanoğulları, Mehmet Uğur'lar, Kayadibinli'ler, Telek'ler, Tahan'lar, Şemşimoğulları,..vb

1932'de şimdiki Afyon Lisesi alt tarafında bulunan Dumlupınar İlkokulu'na yazılır. Bu okul 1938'de yıkılıp arsası Lise binasına katılmış öğrencileri üst taraftaki İttihat Terakki binasına taşınmış, 5-6 yıl sonra da Belediyenin sağ tarafındaki şimdiki binası bitirilip oraya taşınmıştır (1945)

* Mimar

1938’de ortaokula başlar, ancak maddi sıkıntılar sebebiyle 2.ci sınıftan ayrılarak babası Cemil efendi ile, dede mesleği olan sıcak demircilik işine başlar.

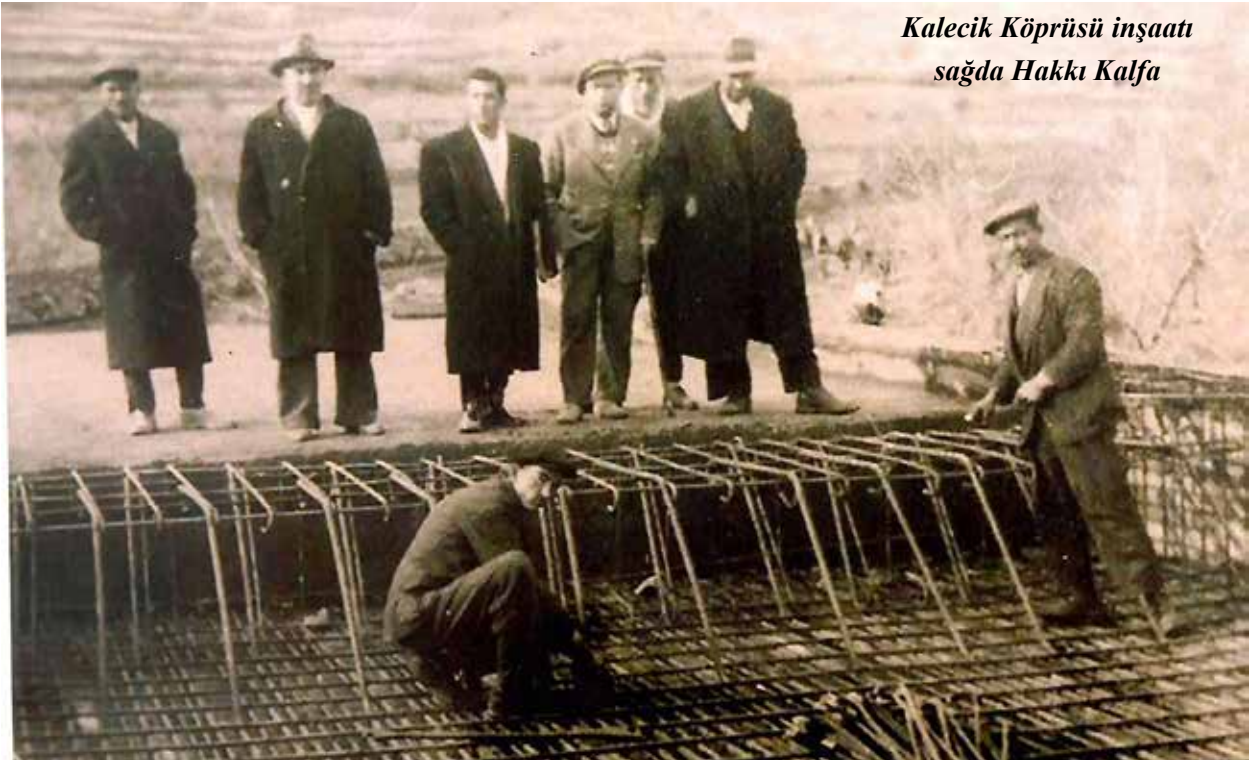
4 yıl bu mesleği sürdürür. Aralık 1944 te askere yazılır; eniştesi Sabri Yumuk, elektrikçi Sabri Şarлак, Şekerci İhsan Öztaylan (Yayla Şekerleme), DDY den Hasan Tosbaş gibi akran ve arkadaşlarıyla İzmir, Güzelyalı, Tayyare Tamir Fabrikasına giderler; burada bakımcı er olarak görev yapar. 36 aylık hizmetin son 6 ayını Afyon İstihkam Ana Tamir Fabrikası’nda tamamlar ve yüzbaşı’sından çalışma belgesi alır. (bkz belge)

Aralık 1947’de terhis olup babasının yanında

çalışmaya devam etmiş; 1950’de soğuk demirciliğe (inşaat demirciliği). geçmiştir.

1953 Kasım ayında annesi Hatice hanım vefat eder. Ertesi ay Bayındırlık Vekaleti’nin Afyon’da açtığı kalfalık kursuna yazılır, 3 aylık kursu birincilikle bitirip 24.03.1954’te ehliyetini alır. (bkz 2 ad. Foto).

Bir ay sonra, Kel Hacılar Sülalesi’nden Halis Büge’nin kızı Besime hanımla evlenir. Küçük kardeşi Bekir Sıtkı da aynı gün Ketenciler’in kızı Nihal hanımla hayatını birleştirir; iki kardeşin nikahları (6 Nisan) ve düğünleri birlikte aynı salonda yapılır (23 Nisan 1954).

**Kalecik Köprüsü inşaatı
sağda Hakkı Kalfa**

Eski Belediye Binası önünde

İnşaat demirciliği, Nisan 1958'de Belediye'ye girinceye kadar devam eder, baba, oğul ve kardeşi Bekir ile çeşitli resmi ve özel inşaatlarda çalışırlar;

Kalecik Köprüsü, İscehisar Köprüsü (eski Ankara Yolu üzerinde, müteahhit Mustafa Arpacıoğlu, kontrol İsmail Alpi), Sandıklı-Hocalar köyü yolu köprüsü (kontrol Kirami Gürel), merkez Ziraat Bankası binası (müteahhit Nalbant İsmail ve ortağı Mustafa Demirbilek), Atatürk İlkokulu, Kadınlar Pazarı orta bölümü, Gazlıgöl Kızılay Madensuyu vb inşaatların demirlerini bükerek.

1956'da ilk çocuğu Cemil dünyaya gelir, bu sırada Gazlıgöl inşaatında çalışmaktadırlar.

2 Nisan 1958'de başkan Hayri Telek döneminde belediyeye girer, inşaat işleri servisinde büro şefi olarak Muhterem Ekim, Kalfa İbrahim Görgün vardır. Diğer servislerde; muhasebede İsmail Adar ve Salim Köken, Mezarıcı Yusuf Kurşun (son zamanları), Zabıta Amiri İhsan Yalvaç (Hulusi Açıkgöz'den sonra). Yazı İşleri Müdürü Hayrettin Atay, veteriner Mehmet Ayalp, sağlık memuru Fehmi ef, evlendirme memuru Muzaffer Görktan, Bahçe işleri Hasan Altıntırmık,.. gibi elemanlar vardır.

İki yıl sonra, 1960 ihtilali olur, Hayri Telek görevden alınır ve 3 yıl boyunca kentin valileri belediyeyi idare ederler;

Ethem Boysan..... 15.05.1960 – 01.09.1961

Burhanettin Özkul.....01.09.1961 – 03.11.1962

Şevket Güres 03.11.1962 – 20.11.1963

Sonra normal seçimle sivil başkanlar seçilir;

Asım İzmirli.....20.11.1963 – 06.06.1968

(4 sene 7 ay)

Hazım Bozca.....06.06.1968 – 07.12.1971

(3 sene 6 ay)

Sami Öznur.....07.12.1971– 01.09.1977
(5 sene 9 ay)

Nedim Helvacıoğlu (vekalet)....01.09.1977
- 15.12.1977 (4 ay)

Nuri Demirayak...15.12.1977 – 14.02.1983
(1980 İhtilali)

Av. Turan İmre (atama).....14.02.1983
- 27.01.1984

Hakkı Kalfa, bu dönemin ortasında, 15.04.1983'te 28 yıl 15 gün hizmetten sonra emekli olur. Daha sonraki başkanları sıralarsak; Erdal Akar.....1984 – 1989 ve 1994 – 1999
(iki dönem)

Mehmet S. Hancıoğlu. 26.03.1989 – 27.02.1994

Hayrettin Barut...18.04.1999 – 23.03.2004

Abdullah Kaptan....23.03.2004 – 29.03.2009

Burhanettin Çoban....29.03.2009 ve 01.04.2019
(iki dönem)

Mehmet Zeybek.....01.04.2019

Belediye inşaat işleri kadrosunda mühendisler genel olarak kısa süre çalışmışlardır;

İsmail Alpi.....1965

Abdurrahman Kundak.....1966

Cahit Serteser.....1966-68

İsmail Ketenci.....1968

Afyon Belediyesi Fen İşleri ekpleri, Damlupınar Mahallesi kanalizasyon şebekesi yapımını başlattı. 2,5 kilometre uzunluğundaki şebeke için 1,5 milyon lira bütçesiyle çalışılıyor. (Foto: İhsan Fatih GÜMÜŞ - Afyon)

Afyon'da kanalizasyon yapımına

Afyon Belediyesi'nde çalıştığı yıllarda

Nafia Vekaleti Kalfalık kursunda-1953

Erdoğan Emre.....1972-74
 Zekai Ütebay.....1973-75
 Ali Aydoğmuş.....1976-2000
 Eyüp Güngör.....1978-2004
 Hidayet Yalçinkaya.....1977-2005
 Ayfer Örtten.....1989-2019
 Abdullah Angün.....1978-2006
 Alaaddin Nakilcioğlu.....1984-2010
 Hidayet Şenbaba.....1981-2007

Yazımın başında da belirttiğim gibi, Hakkı kalfa'nın işbaşı yapmasından bir süre sonra eski kalfalar emekli edilmiş, 2 yeni teknisyen alınmış, 5 mühendis gelip gitmiş iken, benim kadroya girdiğimde serviste çalışan personel şu şekilde idi; Su işlerinde, Ömer Büyükçavuş ve Abdullah Taşkın, Usta Ahmet Nazilli, Dinamitci Mustafa Aydoğmuş ve Hüseyin usta, Kompresörcü Fehmi Alpakin, katip ve hizmetli Hayri İlcan.

Hakkı Kalfa 1960 ihtilalinden sonra 28.09.1961 de Zafer Anıtı'nın bakım ve izolasyonu konusunda 3-4 aylık bir kursa iştirak ederek, Ankara'daki heykel uzmanı, Macar Yanosi Laslo dan belge alır (bkz belge). 3 cü evladı Emine'nin doğumundan hemen sonra, Hacı Nuh mahallesindeki eski baba evinden Yarenler semtine taşınırlar.

Hakkı Kalfa'nın görev yaptığı yıllar vatandaşın müracaatı nasıl de-

ğerlendirilirdi? Benim de içinde bulunduğum 1975 yılına kadar servise ait bir motorlu taşıt yoktu. Orta malı olan ve üzerinde Zabıta veya İtfaiye yazan kırmızı bir pikap hizmet verirdi. O araç da tahmin edileceği gibi bütün birimlere hizmet verdiği için tam tabirle "kapanın elinde kalırdı", dolayısıyla bakımını kimse üstlenmez, ihtiyacı olan çalıştırabilmek için belediyenin sol tarafındaki Dumlupınar okulunun önündeki rampadan aşağıya inerken çalışırsa ne ala, çalışmazsa Demiryalayan türbesinin önüne kadar itirilerek uğraşıya devam edilir, olmazsa başşöför Cevat Bayık'a haber verilir, birkaç eleman gelip tamire çalışırlardı.

Rutin çevre kontrolünü bu araçla yapmaya çalışırdık. Vatandaşın müracaatını yerinde görmek için ise kendisi tarafından tutulan fayton, çok sonraları Murat 124 ile gidilirdi. Bitmiş binaya oturma (is-

Demirciler Çarşısında-1948-1950

Mahalle Planı

kan, yapı kullanma) ruhsatı vermek, şikayet konusu inşaatları veya olayları yerinde incelemek için hep vatandaşın tutacağı araçla yapılırdı. Fotokopi henüz icad (!) edilmediği için, belgenin servisteki aslına bakarak tekrar yazılır ve üzerine “surettir” damgası basılarak sahibine verilirdi.

Tabii bir de noterlikten suret çıkartma işlemi vardı, o günlerin tek noteri meşhur Ahmet Tuncer idi, Tiryakioğlu'nun damadı, her isteği kafasına göre yorumlar ve olmaz kararına varırsa işlem yapmazdı. 1955-1965 sonlarına kadar rakipsiz tek noter o idi.

Vatandaşın parseline bina yaptırılabilmesi için önce parsel köşe kazıklarının çakılması gerekirdi, bu işlem Tapu Kadastro yetkililerince yapılırdı ama kadastronun henüz geçmediği yerlerde bu işi belediye yapardı, imar planı içinde nadiren bu tip yerler bulunurdu, bu sebeple parsel kaymaları ve tabii kü-

çölmeler vb olabiliyordu. 1967/68 yıllarında servise giren kadaastro teknisyenleri bu konuyu büyük çapta halletmişlerdi, (modern aletler, personel..)

Hakkı Kalfa, aynı zamanda tüzük ve yönetmelikleri iyi bilen bir bürokrattı, halkın dilinden anlardı, sabırlı ve sakin bir adamdı. Sinirlenince karşısındakine “efendi” diye hitap ederdi. Dindardı, emekli olunca sakal bıramaya başladı, 2003’te en küçük oğlu Celal (37 yaşında) vefat etti. Belediyenin üst tarafındaki Hacı Mahmut Camiine giderdi.

Nakşibendi Tarikatının 40’tan fazla kolundan biri olan Menzil Grubu’nu benimsemişti. (Benim sülalem de bu tarikatın, Halidiye kolunu takip etmiştir; dip dedem, Şeyh Mehmet Aşık Ef. “Küçük Aşık” bu akımın Afyon temsilcisi olup, 1800 başlarında, H.Aşık Camii ve Medrese’sini kurmuş idi; bu sebeple bize Hacı Aşıklar Sülalesi denir.) Menzil Grubu, Adıyaman’lı Şeyh Mehmet Raşit Erol Ef. tarafından Ömer-Gecek yolu üzerindeki demiryol üst geçit köprüsünün sol tarafında bir kamp kurmuş ve uzun yıllar, Göller Bölgesindeki (Afyon, Isparta, Burdur, Denizli, Kütahya,.. vb) Nakşi sempatizanlarını buraya çekmişti. Kendisinin Seyyit olduğuna inanılırdı. (Pey-

gamber efendimizin torunlarından Hz Hüseyin ahfadına Seyyid, Hz Hasan ahfadına Şerif denilir).

Menzil ziyaretçileri, çok uzun süre Adıyaman, Kahta, Menzil köyüne giderek şifa aradılar, özellikle içkiden kurtulmak isteyen müptelanın bu dertten kurtulduğu söylenir. Afyon çevresinden, adeta Umre yaparcasına devamlı toplu ziyaret olunca, bu bölgede bir yer açma gereği duyulmuş olmalı ki bunda başarılı olmuşlardı. Mehmet Raşit Ef. 1991 Ramazan ayında böcek ilacı ile zehirlenmek istenmiş, bundan kurtulmuş, adli takibata maruz kalmış, zorunlu ikamet amaçlı çeşitli yerlere sürülmüş, sonunda 1993'te Ankara, Pursaklar'da vefat etmiş, yerine kardeşi devam etmiş ama bir süre sonra burası kapatılmış idi.

Hakkı Kalfa, yukarıda da belirttiğimiz gibi; Şubat 1983 te ihtilal sonrası, mevcut başkan mimar Nuri Demiryayak'tan boşaltılan makama, Orman

İşletmesi'nin avukatı Turan İmre'nin atanmasından 2 ay sonra emekliliğini talep etmiş, 28 yıl 15 gün hizmet ile emekliye ayrılmıştı.

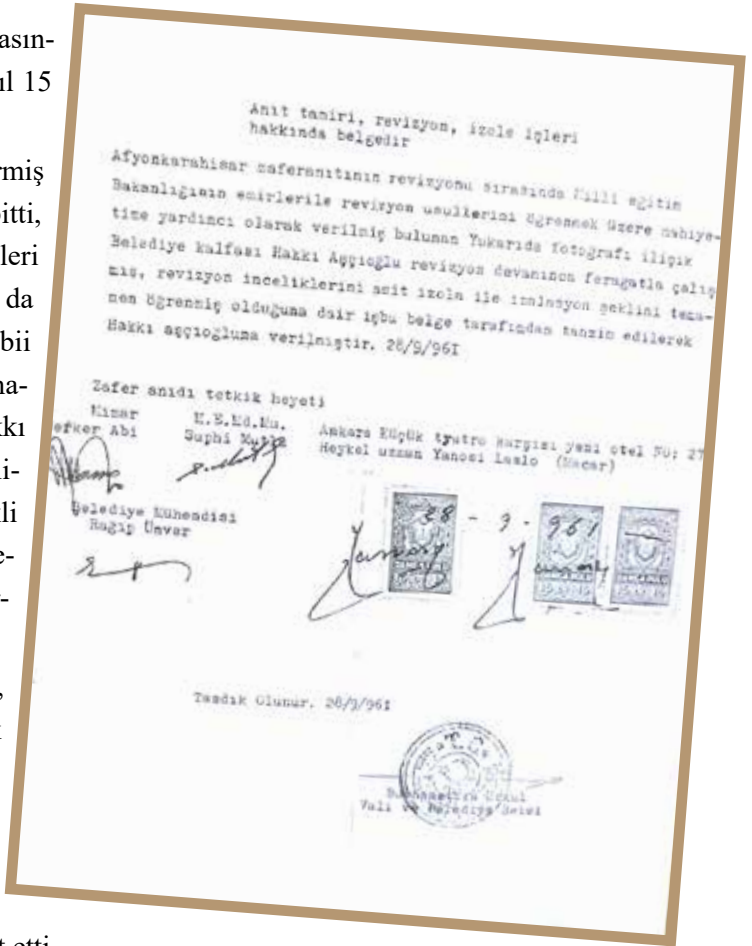
O'nunla birlikte kalfalık dönemi de sona ermiş oldu. Yokluk ve sıkıntılar da yavaş-yavaş bitti, belediye inşaat servisi Fen İşleri ve İmar İşleri olarak ikiye ayrıldı, zamanla her iki gruba da beşer- onar araç verildi. Personel çoğaldı; tabii yer sıkıntısı da başlayınca Emek Otelinin tamamına yakını bu servislere tahsis edildi., Hakkı Kalfa'nın yukarıda saydığım temel personelinin hemen tamamı 21.ci asra girmeden emekli oldular. Belediye'nin diğer servislerindeki mesai arkadaşları da zamana uyup kabuk değiştirdiler, emeklilik ve ölümler geldi.

Çok kısa süre hastalık çeken Hakkı Kalfa, yaşının ve dini inancının gereği uzun sürecek tıbbi müdahaleleri istemedi, yatağında doğal ölümü tercih etti. Sonbaharın son günlerinde, 16 Kasım 2009'da 84 yaşında bu fani dünyayı terk etti.

Geride 5 evlat (birisi kendinden önce vefat etti, diğeri 10 yıl sonra) ve 8 torun bıraktı. Amel defterinin kapanmadığına inanıyorum; Yetiştirdiği temiz evladı ve yaptığı sayısız iyilikler, helal kazanç için yıllarca döktüğü alın teri, O'nu öbür alemde yalnız bırakmayacaktır. İnancımız odur ki "niyet hayır, akıbet hayır" elbette ne ekersen onu biçersin. Allah

hasadını bereketli kılsın, ruhu şad, mekanı cennet olsun.

DİPNOTLAR, Oğlu Cemil Aşçıoğlu ile mesai arkadaşlarından Cahit Serteser, Ömer Eker ve her zamanki yardımlarından ötürü Hasan Özpınar' a teşekkür ederim.

Hakkı Kalfa'nın belgeleri

DÖĞER EMRE TEKKESİ TEMİZLİK ÇALIŞMASI

*Ahmet İLASLI**

Afyonkarahisar İli, İhsaniye İlçesi, Döğer Beldesinde, kimilerine göre Yunus, kimilerine göre de Tapduk **EMRE TEKKE** veya Türbesi bulunmaktadır. Frig Vadisi olarak bilinen ve önemli bir turizm alanına dönüşmüş olan Emre Gölü'ne adını veren bu tekke, günümüzde insan tahribatına çok fazla uğrayan bir yer haline gelmiştir. Özellikle yapının içinde bulunan mezarlar, sürekli kaçak bir şekilde kazılmış ve halen kazılmaktadır.

Yapının girişindeki mermer kapı söve taşları yerlerinden sökülerek kırılmış, içindeki tonoz ortası kemerinin mermer sütunları ve kaideleri yerlerinden sökülmüş, baskı bezekli duvar sıvaları parçalanmış; dışındaki duvar kaplama ve moloz taşları yerlerinden sökülerek atılmış, hatta giriş üzerinde bulunan yazılı taş yerinden sökülerek parçalanmış durumdadır.

Tekke, bir yapı ile buna bitişik duvarla çevrelenmiş avludan oluşmaktadır. Genel görünüş olarak, doğal bir tepeye, kuzey-güney doğrultuda oturtulmuştur. Tepenin en üst kuzey yerine, girişi güneydeki avluya açılan kesme taş kaplamalı, içi baskı bezek sıvalı, tuğla destekli orta kemer kaburgalı, doğu duvarı 10,85 m. batı duvarı 10,40 m. uzunlukta, kuzey duvarı 6,45 m. güney duvarı 6,70 m. genişlikte, hafif yamuk dikdörtgen planlı, tonozlu bir yapıdır. Buna bitişik biraz daha düşük eğimli güneyinde de, yaklaşık 1-1,5 m. yükselti, irili ufaklı kesme blok taş ve moloz taş duvarla çevrili,

Emre Tekke Restorasyon öncesinde

avlusu bulunmaktadır. Avlunun doğu duvarı, yapının doğu duvarıyla aynı uzantıda olup, batı duvarı ise biraz dışa taşkındır. Avlunun içinde, ara bölme duvarı ile güneyinde bir oda duvarı vardır. Ayrıca avlu duvarı dışında bitişik bir başka oda temelini de olduğu görülmüştür.

Tekke, KKTVKK'nun 12.2.1988 gün ve 65 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak koruma altına alınmış olup, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 01.09.2006 gün ve 143401 sayılı izniyle, müze uzmanlarınca temizlik çalışma-

Restorasyon öncesi iç görünüm

* Arkeolog, Emekli Müze Uzmanı

şı yapılmıştır. Buna göre de Vakıflar Genel Müdürlüğü Kütahya Bölge Müdürlüğü'nce onarım projesi yapılmış ve geçtiğimiz yıllarda onarımı gerçekleştirilmiştir.

2006 yılında temel özelliğini anlamak için yapılan çalışma, yapının dış çevresinde temizlik amaçlı sondaj biçiminde olmuştur. Bu çalışma, kısmen düzeltilmiş zeminli yapının her iki uzun duvarının, arazinin eğimine göre, tek veya çift sıralı yine kesme taş bloklardan oluşan dışa taşkın bir temel üzerine oturtulmuş olduğunu göstermiştir. Batı duvarının temeli altında, güney köşeye yakın dört adet üzeri kapak taşlı, doğu-batı doğrultulu mezarla karşılaşmıştır. Kapakların blok taş uzunluklu olması, üzerinde de toprak yığınının çok olması ve üstte yapının bulunması nedenleriyle, mezarların temizleme çalışması yapılamadan bırakılmıştır. Ancak köşeye yakın olanının kısmen içi temizlenmiş ve her hangi bir bulguya rastlanılmamıştır. Üst türbe yapısının temel taşları, sert tuf taşlarından olup, arasında mermer bir Bizans sütun başlığının da kullanılmış olduğu görülmüştür; tıpkı yapının içinde giriş kapısı söve mermer blokları olarak ve tonoz ortası kemer ayakları olarak mermer kaide, sütun, başlık ve yastıklarında, Bizans mimari elemanlarının sanki özgün yerlerindeymişçesine, devşirme eleman olarak kullanılmış olduğu gibi.

Tekke yapısı içinde doğu-batı doğrultulu 8 adet mezar yerinin olduğu görülmüştür. 1 adedi doğu yarıda, diğerleri batı yarıdadır. Kuzeydeki 1 mezarın üzerinde kapak taşlarıyla kaplı olmasına rağmen içinin kaçakçılar tarafından temizlenmiş olduğu,

Tekke içindeki mezarlar

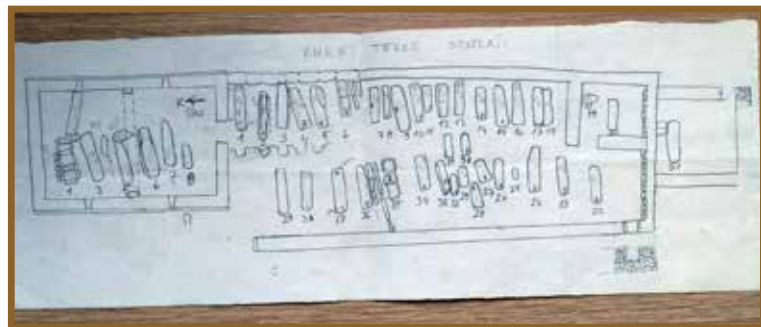
diğerlerinin de tamamen temizlenmiş ve parçalanmış oldukları görülmüştür. Kuzeydekinde yalnızca birkaç parça kemik bulunmuş olup, bunların incelemeleri yapılamadığı için, ne kemikleri olduğu belirlenememiştir.

Yapının avlu duvarları boyunca dış temizliği ile içinin tamamında temizlik çalışması yapılmıştır. Yalnızca avlu içinden çok sayıda (39 adet) mezarla karşılaşmış, güney kesimde de iki oda temeli bulunmuştur. Avlu doğu duvarı, türbenin doğu duvarının dış doğrultusunda devam etmekte olup 23.30 m.lik bir uzunluğu vardır. Dik açıyla batıya dönen güney duvarı, 9.10 m.lik uzunluktadır. Türbe yapısından taşkın olan batı avlu duvarı, türbe yapısına kadar uzatılmış ve giriş boşluğu yapılmak üzere bırakılmış olup, yaklaşık 1 m. kadar açıklıkta ve 2 m. kadar batıya taşkınlıktadır. Avlu duvarlarının üç evreli bir yapılışının olduğu belirlenmiş ise de, dört veya daha fazla aşamalı olabileceği de düşünülmektedir.

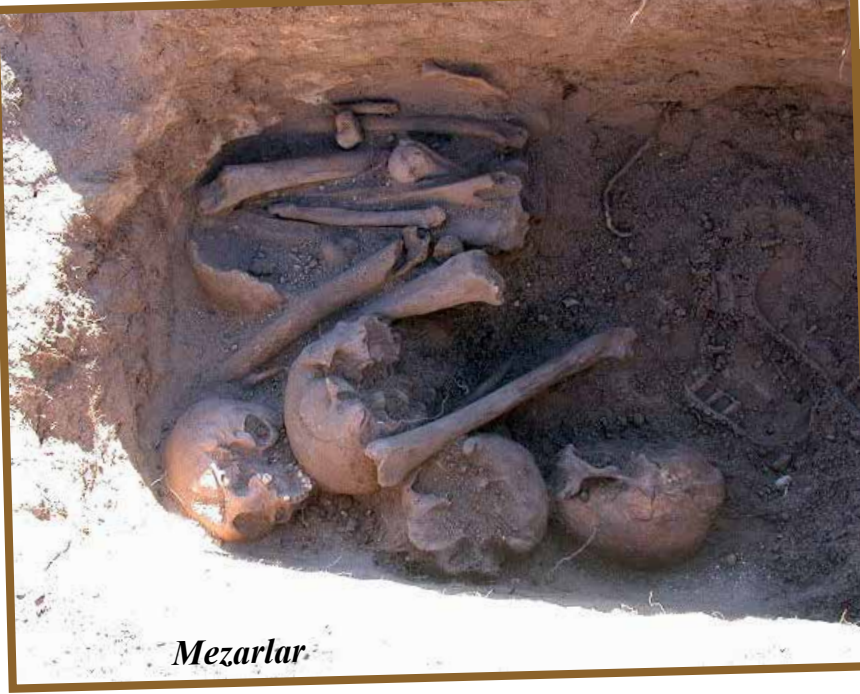
İlk evre: Türbeye bitişik avlu doğu duvarının temizliği sonucu, 6.90 m. uzunluktaki doğu duvarın, kenar taşlarının iri bloklarla iki sıra oluşturduğu ve aralarının moloz taşla doldurulduğu belirlenmiştir. Bu teknik türbe yapısıyla aynı olup, farkı harçsız dolgu olmasıdır. Avlu içinde yine aynı teknikte ya-

Bahçedeki mezarlar

Mezar krokisi

Mezarlar

pılmış olan ve doğu duvarından hafif çapraz olarak dönen ve batı duvarıyla birleşen, orta kesimi tahrip olmuş güney duvarının olduğu belirlenmiştir.

İkinci evre: Avlu duvarının ilk evresine uzantı olduğu, toplam duvar uzunluğunun 23.30 m. ye ulaştığı, doğu duvarından anlaşılmaktadır. Avlunun güneydoğu iç köşesinde 4.10x3.92 m. ölçülerinde ve avlu duvarı yüksekliğinde bir oda temeli ortaya çıkarılmış olup, kapısı avluya açılmaktadır. Avlu duvarının alt sıralarında iri blok taşlar kullanıldığı görülmekte ise de, genellikle irili ufaklı taşlardan oluşturulduğu hemen fark edilmektedir. Bu avlu

Mezarlarda toplu definler

duvarları altında bir, bazı yerlerde iki sıra içe doğru taşkın temeller bulunmuştur. Odanın karşısına gelen avlu duvarında bir kapı yeri vardır.

Üçüncü evre: Bu avlu duvarı kapısının moloz taşla kapatılmış olduğu ve güney duvarının dışına 5.16x5.60 m. ölçülerinde bir odaya ait temel izleri bulunmuştur.

Sonuç olarak, değişik yükselteli sıralı kesme taştan yapılmış dikdörtgene yakın planlı türbe yapısı ile avlu uzantısında odanın bulunduğu zaviyeli, külliye

özelliğinde bir tekke yerleşimidir. Türbe, ortadan kemerle desteklenmiş, üstü kesme taş kaplamalı tonoz örtülüdür. Kemer ayakları ve kapı söveleri Bizans dönemi mermer mimari parçalarından devşirme olarak kullanılmıştır. Ayrıca temel taşları altında bir adet mermer sütun başlığının kullanıldığı görülmüştür.

Gerek yapı içinde, gerekse avlu içinde çok sayıda mezarın olduğu, yapılan temizlik çalışması sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca, türbe yapısının batı duvarının temeli altında ve avludaki oda içlerinde de mezarlar bulunmuştur.

Avlu içindeki temizlenmiş mezarların 20 adedinin doğu yarıda, 19 adedi de batı yarıda, 2,6 ve 35 nolu mezarların kapak taşlarıyla örtülü olduğu belirlenmiştir. Doğu-batı doğrultulu mezar yerlerinin bazılarının sekili olduğu, iskeletlerin sağlam olanları yanında, çoğunun dağınık oldukları görülmüştür. Çoğu mezar içinde birden çok gömünün yapılmış olduğu, karışık iskelet ve kafataslarından anlaşılmıştır. 1,2,3 hatta 5 kafatasına rastlanılmıştır. 1 mezar içinde ata ait alt çene bulunmuştur.

Mezarlar içinde, tekke içindeki kuzey mezarda birkaç

Mezar buluntusu

kemik; avlu içindeki mezarlardan avlu kapısına yakın olan 37,38 nolu mezar içinden sırlı kase parçası ile oniks nuska ve boncuk ele geçirilmiştir.

Yapının tarihi hakkında kesin bir iz bulunamamış ise de, Türklerin ilk yerleştikleri bölgelerden biridir. 12.yy. ortalarından itibaren bölge Türkleşmeye başlamıştır. Buraya yerleşen Türkler, Bizanslıların yerleşim yerlerini, kendi yerleşim yerleri olarak kullanmaktadırlar. Bu noktada da, günümüzde Kırk Merdiven olarak adlandırılmış Bizans kaya yerleşimi bulunmaktadır. Türbe temelleri altındaki 4 adet mezar, bunlara ait olmalıdır. Gerek türbe içindeki 8 adet mezar ve gerekse avlu içindeki 39 adet mezarın hangi dönemlere ait oldukları kesin olarak belirlenememiş ise de, aynı alanda çok sayıdaki mezarlarda karşılaşıldığı üzere, mezarın birden çok kullanılması nedeniyle, her ne kadar İslami özellikli doğu-batı doğrultulu iseler de değişik dönemlerde kullanılmış mezarlar olabileceği de düşünülmelidir.

Yapı tekniği olarak, Beylikler Dönemi yapılarına benzemektedir. İç sıva ve boyaları birkaç kez yapılmış, orta kuşak üzerinde hala korunmakta olan bezemeleri ise, baskı tekniği ile yapılmış 18.yy.

Mezar buluntusu

rumi, palmet ve lalelerden oluşan süslemelerden dir. Dışta giriş kapısı üstündeki, kitabe özellikli küfi yazı ile yazılmış El Mülkü Lillah (Mülk Allahın) yazılı taş blok, yuvasından düşmüş ve parçalı olarak bulunmuştur.

*Emre Tekkesi
Restorasyon sonrası*

AFYONKARAHİSAR'IN ELEKTRİKLE TANIŞMASI

*Prof. Dr. Sadık SARISAMAN**

GİRİŞ

Dünyada elektriğin aydınlatma amacıyla kullanılması ilk defa 1857 yılında Fransa'nın Lyon şehrinde olmuştur. Bu şehirdeki Imperiale Caddesi ark lambaları ile aydınlatılan ilk cadde olmuştur. Ancak bu gelişmeden sonra yine Fransa'nın Paris şehrindeki Opera Caddesi'nin 1878 yılında elektrik enerjisi ile aydınlatılmasına kadar bu konuda herhangi bir gelişmeye rastlanmamaktadır. Aynı yıl Londra gar ve tiyatro binaları da elektrikle aydınlatılmıştır.

Elektrikçilikte akkor lambanın bulunması bir dönüm notası olmuştur. Edison 1879'da akkor lambayı icat etmiş ve New York'da ilk elektrik Santralini kurmuştur. Bilahare O'nun 1880'de elektrik üreten ilk şirketi faaliyete geçirmesi ile elektrik tüm dünyada hızla yayılmıştır. 1882'de New York'un Manhattan bölgesinde yaklaşık 2,5 kilometrekarelik dağıtım sistemi 100 kilovat gücündeydi ve 1200 lambayı aydınlatabiliyordu. Konutların da hidroelektrik santrali sayesinde elektrikle aydınlatılması ilk defa 1882 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Wisconsin şehrinde gerçekleşmiştir. 1888'de Londra'da 10.000 voltla beslenen bir dağıtım şebekesi ile bütün başkente elektrik verilmiştir.

Türkiye'nin ise ilk defa elektrikle tanışması 1860'lı yıllarda Çemberlitaş'ta halka açık konferanslarla eğitime başlayan Dar'ül Fünun binasında verilen "Tatbikatlı ilm-i fizik" dersi sayesinde olmuştur. Elektriğin aydınlatma gücü ise ilk defa 19.

Afyonkarahisar Elektrik Santral Binası

asrın son çeyreğinde Şirket-i Hayriye vapurlarında görülmüştür.

Bununla birlikte Türkiye'de şehirlerde elektrikten aydınlatma aracı olarak yararlanılması ilk defa 20. yüzyıl başlarında mümkün olabildi. Türkiye'de elektrikle tanışan ilk şehrin Tarsus olduğu genel kabul gören bir bilgidir. Tarsus'a 1902'de elektrik verildiği ifade edilir. Selanik ve İzmir ise 1905 yılında elektriğe kavuşmuştur. Halep, Bursa ve Manastır 1906'da, Şam 1907'de elektriğe kavuşmuştur. 1910 yılında da Hüdavendiğar vilayeti Kütahya sancağı Uşak kazası elektrikle aydınlatılmaya başlanmıştır. İstanbul ise Silahtarağa Termik santralini kurulması ile 11 Şubat 1914 tarihinde elektriğe kavuşmuştur. Ancak bu şehrin Anadolu yakasına elektrik vermek 1926 yılında mümkün olabilmıştır.

1920'li yıllar Türkiye'de şehirlerin elektriğe kavuşma çabası içerisinde oldukları dönemdir. Bu çaba neticesinde çok sayıda şehir elektrikle aydınlatılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başkenti Ankara'ya 1925 yılında elektrik gelmiştir. Yine bazı şehirlerin elektrikle tanışma tarihleri şu şekildedir: İsparta 1917, Eskişehir 1919, Kütahya 1926, Samsun 1927, Denizli 1928, Trabzon 1929.

* Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, ssadik@aku.edu.tr.

1. Afyonkarahisar'da Elektrik Santrali İnşa Etme Kararı

Afyon'a elektrik getirilmesi konusunda 1927 yılı içerisinde ciddi bir çalışma başlatıldı. Vali Edhem Bey bu yıl İstanbul'dan bir Fransız mühendis getirtti. Gecek ve Kışlacık taraflarında çalışmalar yaptırdı. Bu arada Eskişehir ve İzmit'deki elektrik tesisatlarını da incelettirdi. Vali Bey sonunda hidro-elektrik santrali yerine mazot ile çalışacak olan bir elektrik tesisatı kurdurmaya karar verdi. Vilayet bu kararı alırken gelirinin masraflarını karşılayıp karşılamayacağını hesaba katmıştır.¹

Diğer taraftan keçeciler iptidailikten kurtulmak için elektriğin gelmesini sabırsızlıkla beklemişlerdir. Keçeciler Odası elektrikli makinelerin çalıştırılması hususunda esnafı bilgilendirmek istemiştir. Şehre elektrik geldiğinde keçe yapımı için hallaç silindirine elektrik verildiğinde acemilik çekmek için ot makinesinde tecrübe etme kararı almıştır. Bu amaçla esnafın ortaklaşa kullanımına sunmak için bir kaç ot makinesi satın alınması yoluna gidilmiştir.²

Bilahare şehrin elektrik projesini hazırlaması için aynı zamanda Darülfünun'da hoca olan elektrik mühendisi Refik Bey'e³ müracaat edilmiştir. Refik Bey projeyi tamamlayarak 1927 yılı Haziran ayı içerisinde Afyonkarahisar valiliğine ulaştırmıştır. Projeye göre tesisat ve bina masrafları 92.533 liradır. Diğer giderlerle beraber projenin hayata geçirilebilmesi için 105.593 liraya ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.⁴

Söz konusu projeye istinaden elektrik imtiyazı Macar Ganz Şirketine verilmiştir. Şirketle imzalanan anlaşmaya göre santralde kullanılacak kayışlar, kasnak kayışları has köseleden geniş ve kalın, ek yerleri dikilmiş ve yapııştırılmış olacaktır. Fabrikanın uzunluğunca raylar üzerinde hareket edecek 3.000 kiloluk dönen bir köprü yapılacaktır. Ayrıca

ikaz ampermetresi ve voltmetresi 100 amperlik sigorta, paratoner, 31 kalem çeşitli alet ve edevat bulunacaktır. Santralde kullanılacak çıplak ve bakır tellerin miktarı 8.530 kilodur. Teller kalınlıkları itibarıyla 6 tür olacaktır.⁵ Mukavele gereğince 100'er beygir kuvvetinde 4 parçadan oluşan 2 adet dizel motoru konulacaktır. Devir süratı dakikada 400'den aşağı olmayacaktır. Motorlar üzerinde devir adedini sayan sayaçlar bulunacaktır. Motorların mazot tüketimi her beygir kuvveti için saatte 175 gramdan fazla olmayacaktır. Bu şartlarda bir motor tam faaliyetle çalıştığı zaman saatte 17,5 kilo mazot yakacaktır. 2 adet yağ haznesi bulunacaktır. Yağ haznelerinin her biri 2.000 kilo yağ alacaktır. Yağ hazneleri profillemeli demirlerle kuvvetlendirilecektir. Depolardaki yağ miktarını gösteren müşir, sübap ve tulumbar bulunacaktır. Elektrik genaratörleri 90 kilovolt amperlik üretim yapacaktır. Raylar tam olacak, devir adedi 1000'i geçmeyecektir.⁶

Sözleşmede süre de söz konusu edilmiştir. Ganz Şirketi elektrik tesisatını 9 ay içerisinde faaliyete geçirmeyi taahhüt etmiştir. Ancak şirket bunun için il özel idaresi tarafından inşa edilecek olan santral binasının 5 ay içerisinde tamamlanması şartını öne sürmüştür. Geriye kalan 4 ayda da elektrik tesisatını işler hale getireceğinin sözünü vermiştir.⁷ Basında belirtildiğine göre 1928 yılı Mayıs içerisinde bina inşaatının tamamlanması, Eylül ayında da Afyonkarahisar'a elektrik verilmesi beklenmekteydi.⁸

2. Santral Binasının Yapılması

Öncelikli iş santral binası yapılması idi. Bu amaçla ihaleye çıkılmıştır. İhale vilayet encümeni tarafından kamuoyuna duyurulmuştur. Buna göre Afyonkarahisar merkezinde inşası kararlaştırılan elektrik santrali binasının "ihale-i katiyyesi" kapalı zarf usulüyle 15 Şubat 1928 Çarşamba günü saat 14.00'de yapılacaktır. İhale şartnamesi ve krokinin birer nüshası da İstanbul, İzmir, Konya vilayetleri özel idarelerine gönderilmiştir. Talipliler adı geçen illerin özel idarelerine yada Afyonkarahisar

¹ Haber, 3 Kânûnusânî / Ocak 1927, No: 186; Haber, 6 Kânûnusânî / Ocak 1927, No: 187; Haber, 20 Kânûnusânî / Ocak 1927, No: 191.

² Haber, 18 Mart 1928, No: 341, s. 2.

³ Refik Bey Fen Medresesi'nde müderris olarak görev yapıyordu. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Yer No: 180-9-0-0/ 8-49-1. Tarih: 19.12. 1923.

⁴ Haber, 20 Haziran 1927, No: 228, s. 1.

⁵ Son Haber, 14 Nisan 1929, No: 714, s. 1.

⁶ Son haber, 13 Nisan 1929, No: 713, s. 1.

⁷ Son Haber, 16 Kanunusânî / Ocak 1928, No: 289, s. 1.

⁸ Son Haber, 16 Kanunusânî / Ocak 1928, No: 289, s. 1.

vilayet encümenine müracaat edebileceklerdir. Belirtilen günde geçici teminat ile yetki belgesi ve kanunen ibrazı lazım gelen diğer belgeleri yanlarında bulundurmaları gerekmektedir.⁹

Ancak, açılan ihaleye talipli çıkmadığı için bina yapımı gecikmiştir. Bilahare ihale gerçekleştirilmiş, ancak sorunlar bitmemiştir. Öncelikle santral binasının metruk Arslanlar Mezarlığı arazisine yapılması düşünülmüştür. Ancak görülen sakıncalar üzerine buradan vaz geçilerek yeni bir yer aranmıştır.¹⁰ Anlaşıldığına göre santral binasının yapılacağı yer şehrin genişleme planı içerisinde yer alan caddenin tam üzerine rast geldiği için yeni yer aranmıştır.¹¹

Bilahare Ermeni mezarlığına yakın bir yerde karar kılınmıştır. İhaleyi alan firmaya burada inşaat yapma izni verilmiştir. Ardından firma 1928 yılı Mayıs ayı sonlarında temel kazmaya başlamıştır. İnşaatın bir ay içerisinde tamamlanması planlanmıştır. Buna göre tesisatın yapımına ayrılacak zaman da 4 ay olduğundan şehrin en geç 1928 yılı Kasım ayı içerisinde elektriğe kavuşacağı var sayılmıştır.¹² Ancak, santral binası inşaatını yükümlenen müteahhit mukaveleye aykırı işler yaptığından dolayı inşaat bir ara tatil edilmiştir. Dolayısıyla bina inşaatı gecikmiştir.¹³

Ekim ayına gelindiğinde bina inşaatı hala devam ediyordu. Nitekim 17 Ekim 1928 tarihli bir haberde elektrik santral binasının inşasının sona ermek üzere olduğu haberi basına yansımıştır. Tesisatın Şubat ayı sonuna kadar tamamlanacağı beklentisine işaret edilmiştir.¹⁴ Bütün bu bilgilerden bina inşaatının 1928 yılı Ekim ayının son günlerinde bittiği anlaşılmaktadır.

Afyonkarahisar Elektrik Santral Binasının Konumu

3. Elektrik Şartnamesi

Belediye muhatapları için öncelikle bir “Elektrik Şartnamesi” hazırlamıştır. Bu şartlara aboneler ve binalara tesisat yapacak uzman kişiler de uymak zorundaydılar. Aboneler cereyan aldığı anda imza edecekleri bu mukavelename ile bütün şartları kabul etmiş sayılıyordu. Söz konusu şartnamede hem yapılacak elektrik tesisatının standartları hem de verilecek hizmet hakkında teferruatlı bilgiler yer alıyordu.

Buna göre elektrik tesisatı döşeyebilmek için uzman olmak gerekiyordu. Bu kişilere elektrik tesisat müteahhidi deniliyordu. Müteahhitlik yapacak olanlar belediye veya santral mühendislerinden bir heyet tarafından imtihan edileceklerdi. İmtihanda başarılı olanlar müteahhitlik yapma hakkı kazanacaklardı. Tesisat yapabilecek bilgiye sahip olduğuna dair heyete bir ehliyetname göstermek de müteahhit olmanın başka bir yolu idi. Ancak bu ehliyetnamenin heyet tarafından onaylanması ve belediyeden izin belgesi verilmesi gerekiyordu.¹⁵

Ehliyetname veya izin belgesi alacak olan müteahhitler belediyeden vesikasını alabilmek için teminat olarak 100 lira depozito yatıracaklardı. Tesisat yaptırmaktan vazgeçen müteahhitler vesikalarını belediyeye iade ettikleri takdirde bu para kendilerine geri ödenecekti. Vesika sahibi olmayan müteahhitlerin tamirat yapmalarına da izin verilmemiştir.

Bunun dışında arzu eden müşteriler elektrik santralindeki ustalara da tesisat yaptırabileceklerdi.

⁹ Son Haber, 6 Şubat 1928, No: 25/307, s.4.

¹⁰ Son Haber, 10 Mayıs 1928, No: 99-382, s.4.

¹¹ Son Haber, 24 Mayıs 1928, No: 111-394, s.1.

¹² Son Haber, 24 Mayıs 1928, No: 111-394, s.1.

¹³ Son Haber, 5 Haziran 1928, No: 115-398, s.1.

¹⁴ Son Haber, 17 Teşrinievvel/ Ekim 1928, , No: 227-507, s.1

¹⁵ Son Haber, 25 Temmuz 1929, No: 786, s.4.

*Afyonkarahisar Elektrik Santralinde Kullanılan
Ganz Şirketine Ait Dizel Genaratör Örneği*

Bu kişiler ustalarla tesisat bedelini kararlaştırarak bir defada ya da bir kaç taksit halinde ödeme yapabilirlerdi.

Tesisat müteahhidinin yaptığı tesisatın muhtelif zamanlarda uygunsuz yönleri tespit edilirse ilkinde 500 kuruş ceza alınacaktır. Bu kusurlar arasında kötü malzeme kullanma, tesisata buatsız¹⁶ ek yapmak örnek olarak gösterilebilir. Tekerrürü halinde müteahhidin mezuniyet belgesine el konulacak ve ilaveten 10 lira da para cezasına çarptırılacaktır.¹⁷

Elektrik alacak binalara tesisat yapımı hususunda bazı standartlar getirilmiştir. Bu standartlar şöyledir: Tesisatlardaki bütün teller güvenli olacak, kalınlığı 1 milimetrenin altında olan teller ile çıplak tel kesinlikle kullanılmayacaktır. Teller saf bakırdan yapılmış ve üzeri kaplı olacaktır. Tellerin direnci 600 miliohmdan aşağı olmayacaktır. Rutubetli yerlerde daha özenli davranılacaktır. Buralardaki tesisatlarda kurşunlu kablo kullanılacaktır.¹⁸ Tesisatta Köhel türünden tel kullanılabilir. Ancak öyle yapılsa küçük malzemeler de aynı türden olacaktır.¹⁹

¹⁶ Buat: Fransızca “boite” kelimesinden dilimize geçmiştir. Elektrik tellerinin toplanıp bir kutu üzerinden dağılmasını sağlayan dört ya da iki çıkışlı kutudur. <http://tesisatturkiye.com/elektrik-tesisati/buat-nedir/> (Erişim Tarihi: 15.03.2018, Saat: 09.17)

¹⁷ Son Haber, 30 Temmuz 1929, No: 787, s.3.

¹⁸ Son Haber, 25 Temmuz 1929, No: 786, s.3.

¹⁹ Son Haber, 25 Temmuz 1929, No: 786, s.4.

Katlara elektrik sevkiyatı için kalın çelik borular kullanılacaktır. Döşeme hizalarında temizlik sırasında su temas etmemesi için teller kurşun borular içine alınacaktır. Bu borular da duvar içerisine yerleştirilecektir.

Tesisat dahilinde buatlar, rozaslar²⁰ birinci sınıf porselenden yapılmış olup içerisindeki aksam bronz olacaktır. Kesinlikle çinkolu malzeme kullanılmayacaktır. Anahtarların üst kısımları madeni olmayacaktır. Dayanımı 6 amper ve 250 voltan aşağı olan anahtarlar kullanılmayacaktır.²¹

Elektrik alacak her müşteri bir madeni tablo²² ve lüzumuna göre her katta bir veya daha fazla izabe (yumuşak) telli tablolar koymak zorundadır. Tablolar damarsız mermerden imal edilecektir. Her elektrik nakil telinin en fazla beş çıkışı olacaktır.²³ Devre-

²⁰ Rozas elektrikçilikte tavana bağlanan askı duyunun kablo ile birlikte bağlandığı kapaklı klemens kutusudur. <https://www.kontrolkalemi.com/forum/konu/rozasa-nedir.101781/>. (Erişim Tarihi: 15.03.2018, Saat: 09.30.)

²¹ Son Haber, 25 Temmuz 1929, No: 786, s.3.

²² Tablo: Binaya gelen enerjinin, kontrollü bir şekilde kullanılabilmesini temin eden araçtır. Dağıtım tablolarında kullanılan enerji miktarını ölçen sayaç, elektriğin verebileceği zararların önüne geçmek için sigortalar, herhangi bir kaçak akıma maruz kalan insanları korumak için kaçak akım röleleri gibi elemanlar bulunmaktadır. (Milli Eğitim Bakanlığı, Elektrik Elektronik Teknolojisi Dağıtım Tabloları, http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Da%C4%9F%C4%B1t%C4%B1m%20Tablolar%C4%B1.pdf, Erişim Tarihi: 9 Mart 2018, Saat: 11.25)

²³ Son Haber, 25 Temmuz 1929, No: 786, s.3.

lerin cereyanı 4 amperden fazla olmayacaktır.²⁴

Diğer taraftan duvar içerisinden geçen gizli tesisat da yapılabilir. Bu durumda boru tesisatı tamamlandıktan sonra teller geçirilecektir. Tellerin kolayca sevki için köşelere ve gerekli yerlere buatlar konacaktır. Bu tür tesisat yapan müteahhit boruları tamamladıktan sonra telleri çekmeye başlamadan muayene yaptırmaya mecburdurlar. Muayenesi yapılmayan tesisata cereyan verilmeyecektir.

Borular içerisindeki teller tek parça olacak, kesinlikle ek yapılmayacaktır. Gerekli yerlerde derhal porselen buatlar kullanılacaktır. Çıkışlarda kullanılacak teller lüzumuna göre 1 veya 1,5'lik olabilir. Linyeler²⁵ en az 2,5'lik olacak, sütunlar 4 metreden aşağı olmayacaktır. Avize olan yerlerde avizelerin çıkışlara bağlantısı klemensler²⁶ ile yapılacaktır.²⁷

Bununla birlikte tesisattaki bütün sütunların uçları sokak kapılarının yanında yerden 2,5 metre yükseklikte yapılacaktır. Kapıya 1 metre uzaklıkta olacaktır. Mesafesi fazla olan tesisatlar kabul edilmeyecektir.²⁸

Ahırlarda yapılacak tesisatta lambalar tamamen tavanlarda olacak ve anahtarların hepsi tevzi tablosu üzerinde yer alacaktır. Hayvanların temas edeceği hiç bir yerden boru geçirilmeyecektir. Borular içerisinde kesinlikle kordon tel kullanılmayacaktır. Lamba askı tellerinde kullanılacak olan kordon tellerin uçları açılmamaları için lehimlenecektir. Çıplak teller asla dışarıda olmayacaktır. Tesisat sona erdiğinde muayenesi yapılacak. Eksikleri görülürse cereyan verilmeyecektir.

Sanayi kuruluşları motor tesisatı yaptırmadan evvel motor için gerekli olan elektrik miktarını ve

²⁴ Son Haber, 25 Temmuz 1929, No: 786, s.4.

²⁵ Linye: Dağıtım tablosundan son aydınlatma aygıtı (armatür) veya priz in bağlandığı buata (kutu) olan hatta linye hattı denir. Linye hattı bir sigorta devresine bağlanan hat olarak da düşünülebilir. Linye hatları ışıık ve priz olarak ikiye ayrılır. Işıık linyesine ışıık sortisi, priz linyesine priz sortisi bağlanır. Linye hattına bağlanan sigortalara linye sigortası denilir. (<http://www.elektrikrehberiniz.com/elektrik/linye-ve-sorti-nedir-15475/> Erişim Tarihi: 9 Mart 2018, Saat: 11.45)

²⁶ Klemens: İki veya daha çok parçaya ayrılmış olan elektrik kablolarının birbirlerine bağlanmasını sağlayan parçaya klemens denilir. Klemenslerin yalıtkan kısımları kullanılacak yere göre plastikten, metalden veya bakalitten yapılmaktadır. İletken iç kısımları ise pirinçten veya nikelden yapılmaktadır. (<http://www.bilgimanya.com/klemens-nedir-cesitleri-nelerdir/> Erişim Tarihi: 9 Mart 2018, Saat: 12.00) .

²⁷ Son Haber, 25 Temmuz 1929, No: 786, s.4.

²⁸ Son Haber, 30 Temmuz 1929, No: 787, s.3.

takacakları motorun gücünü belediyeye bildireceklerdir. Alacakları cevaba göre tesisatı kurduracaklardır. Yapılacak elektrik tesisatının planı öncelikle belediyeye verilecektir. Plan kabul edilirse tesisat yapılmaya başlanacaktır. Planda gösterdiği motor dışında başka bir motor kullanan işletmeye elektrik verilmeyecektir. Belediyenin onayını almadan tesisat yaptıranlar da elektrik kullanamayacaktır.²⁹

Şartnameye göre elektrik saati de önemlidir. Müteahhitler şirketin mühürlemiş olduğu saatin bulunduğu tabloya kesinlikle dokunamayacaklardır. Mühürleri kaldırılmış bulunan abonelerden harcadıkları elektrik miktarı ile uyumlu olarak bir ücret talep edilecektir. İlâveten ceza olarak da müşteriden 5 liradan 25 liraya kadar bir ücret alınacaktır. Şirket gerekli görürse bu kişilerin cereyanını da kesebilecektir. Bu durumlarda müşterinin itiraz ve dava hakkı yoktur. Şirket abonenin kapısı yakınına koyacağı mühürlü saatini teftiş edebilmek hakkına sahiptir. Bu hususta müşterinin hiç bir itirazı söz konusu olamaz. Gerek tablo ve gerekse şube hattı elektrik şirketinin malıdır. Bu yüzden müşteri 10 ampere kadar olan saatler için aylık 25 kuruş ve şube kirası olarak da ilâveten 25 kuruş ödeyecektir.

Ayrıca şirket lüzum gördüğü taktirde müşterinin izni ile bina içindeki tesisatı kontrol edebilir. Verilen planın dışında ilâveler yapıldığı görülecek olursa ilâve edilen her lamba için 500 kuruş ceza tatbik edecektir.

Tesisat tamamlanıp da cereyan alınacağı zaman belediyeye müracaat edilecektir. İlk muayene için müteahhit tarafından yazılı olarak tesisatı tamamladığını bildiren resimleri havi bir dilekçe verecektir. Muayene ücreti olarak da 1 lira ödenecektir. Muayene neticesinde elektrik sistemi yeterli görülürse kontrat imzalanacaktır. Tesisatta hata tespit edilirse tekrar muayene edilmek üzere eksiklerinin giderilmesi beklenecektir. Bilahare ikinci muayene yapılacaktır. İkinci muayene ücreti yarım liradır. Yine hata görülürse üçüncü muayene yapılacaktır. Üçüncü muayenenin ücreti 2 liradır.

Tesisatına ilâve yaptırmak isteyen kişiler önceden belediyeye müracaat ederek ilâve edeceği miktarı bildireceklerdir. Belediye onaylar ise ilâve

²⁹ Son Haber, 25 Temmuz 1929, No: 786, s.4.

tesisatı yaptırarak tekrar muayene ettireceklerdir. Bu durumda belediyeye ödenecek ücret birinci muayenenin yarısıdır. Tesisatta sıkıntı görülmezse mukavele imzalayacaktır.

Müşteri mukavelede isteyeceği azami mum kuvvetini kaydedecektir. Taahhüt ettiği bu elektriği en aşağı 200 saat kullanmak mecburiyetindedir. Sarf etmese dahi bu bedel kendisine tamamen ödettirilecektir. 450 saate kadar elektrik tüketim ücreti birim fiyatı aynıdır. 450 saati aşarsa fazla kısmına % 40 indirim uygulanacaktır. Bu indirim sadece aydınlatma amacıyla elektrik kullanan müşterilere aittir.

Tesisatı kontrol edilip yeterli bulunan ve kontrat imzalanan müşterilerin evlerine elektrik alabilmeleri için yapılması gereken bir işlem daha vardır. O da caddeden geçen elektriği evdeki tesisata ulaştırmaaktır. Bunun için bağlama ve saat tablosu için 10 lira ödeyeceklerdir.³⁰

200 mumdun 1000 muma kadar cereyan alan müşteriler kontratın imzası sırasında elektrik şirketine makbuz karşılığında 500 kuruş depozito ödeyeceklerdir. Müşterinin mukaveleyi feshetmek istemesi halinde, kullandığı elektriğin borcu düşölerek depozito parasının kalan kısmı iade edilecektir.³¹

Öte yandan Elektriğin kilovat saat ücreti 25 kuruş olarak belirlenmiştir. Resmi binalar ve hayır kurumlarına % 5 indirim yapılacaktır. Gece saat 10.00'dan sonra çalışmak şartıyla sanayi tesislerinin harcadığı elektrikten de % 4 indirim yapılacaktır.³²

Belediye tarafından yapılacak teftişlerde müşteri bir bedel ödemeyecektir. Ancak hata görülürse veya müruru zaman nedeni ile değiştirilmesi icap eden aksam olup da tamir ettirilmesi gerekirse bu tamiratın yapılmasından sonra yeniden muayene edilecektir. Bu defa da muayene için her hangi bir bedel alınmayacaktır. Muayenede yine eksik görülürse 1 lira teftiş ücreti alınacaktır. Bir hafta sonra ise ücretsiz olarak yeniden teftiş yapılacaktır.

Ayrıca şirket lüzum gördüğü takdirde müşterinin izni ile bina içindeki tesisatı kontrol edebilir. Verilen planın dışında ilaveler yapıldığı görülecek olursa ilave edilen her lamba için 500 kuruş ceza tatbik edecektir.

Tesisatında bozukluk olan müşteriler belediyenin elektrik şubesine müracaat edeceklerdir. Belediye 25 kuruş mukabilinde tesisatı inceletecektir. Tamire lüzum görülürse masrafı müşteri tarafından ödenmek kaydıyla tamir edilecektir.³³

Elektrik şirketine abone olanlar kontratın yapılmasından itibaren 1 sene müddetle müşteri olmak mecburiyetindedir. Eğer süre dolmadan mukaveleyi feshetmek isterlerse 200 saatlik sarfiyat bedeli ödeyeceklerdir. Mukavele bu şartla yazılı olarak feshedilebilecektir. Bir yılın bitiminde elektrik almaya devam etmek istemeyen müşteriler kontrat müddetinin sona ermesinden bir ay evvel yazılı olarak şirketi bilgilendireceklerdir. Eğer müracaat etmeyecek olurlarsa kontrat bir yıl daha otomatik olarak uzatılmış demektir.

Elektrik sarfiyatı bedelleri her ay sonunda makbuz karşılığında tahsil edilecektir. Tahsilattan bir gün evvel düzenlenen fatura müşteriye ulaştırılacaktır. Ertesi gün müşteri makbuz karşılığında tahsildara ödeme yapacaktır. Sekiz gün içerisinde ödemeyi yapmayan müşterinin elektriği kesilecektir. Depozito bedelinden söz konusu fatura bedeli mahsup edilecektir. Bu durumda müşterinin hiç bir itiraza hakkı yoktur.

Elektrik santralinde meydana gelebilecek bir problem dolayısıyla geçici bir zaman için gerek kısmen gerekse tamamen elektrik kesilecek olursa müşteri hiç bir suretle itiraz edemeyecek ve dava açmaya hakkı olmayacaktır.³⁴

4.Santralin Tamamlanması ve Geçici Teslimin Yapılması

Bu arada elektrik tesisatı müteahhidi Ganz Şirketine mensup bazı kişiler 1928 yılı Mart ayı başlarında inceleme yapmaya başlamışlardır.³⁵ Şirket tesisata başlamak için elektrik santral binasının inşasının tamamlanmasını, makinelerin konulmasına müsait bir hale getirilmesini beklemeye başladı.³⁶

Diğer taraftan elektrik tesisatı için gerekli olan direklerin tedarikini il özel idaresi yükümlenmişti.

³⁰ Son Haber, 30 Temmuz 1929, No: 787, s.3.

³¹ Son Haber, 30 Temmuz 1929, No: 787, s.4.

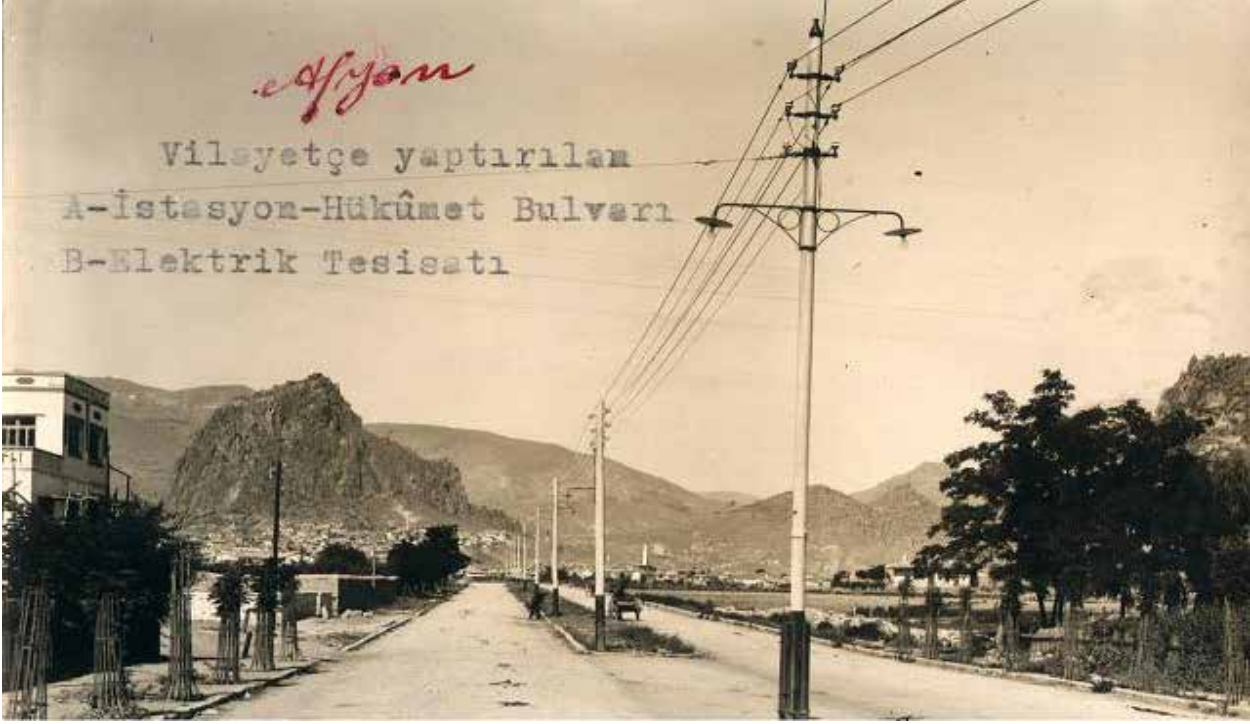
³² Son Haber, 25 Temmuz 1929, No: 786, s.3.

³³ Son Haber, 30 Temmuz 1929, No: 787, s.3.

³⁴ Son Haber, 30 Temmuz 1929, No: 787, s.4.

³⁵ Son Haber, 13 Mart 1928, Sayı: 55- 336, s. 2.

³⁶ Son Haber Gazetesi, 24 Mayıs 1928, No: 111-394, s.1.

Afyonkarahisar'a Elektrik Geldikten Sonraki Görüntü

Başlangıçta demir direk yapılmasına karar verilmiştir. Söz konusu direklerle ilgili olarak vilayet encümeni Anadolu-Bağdat Demiryolları Müdüriyeti Umumiyesi'ne müracaat ederek bu işte kullanılacak rayları sipariş etmiştir.³⁷

Bilahare elektrik tesisatı için ihtiyaç duyulan direkler için ihale açılmıştır.³⁸ Ancak ihaleye katılan olmadığı için süre 12 Haziran 1928 tarihine kadar uzatılmıştır.³⁹ Bu defa da talipli çıkmayınca ihale Temmuz ayının ikinci Pazartesi gününe kalmıştır.⁴⁰ Dolayısıyla direk ihalesi 3 ay içerisinde ancak sonuçlandırılabilmiştir.

İlerleyen zamanda gideri azaltmak amacıyla valilik demir direk yerine ağaç direk kullanılması kararını kabul etmiştir. Böyle yapılırsa muhasebe-i hususiyenin 800 dolar kar edeceği hesaplanmıştır.⁴¹

Direk ihalesini takiben Afyonkarahisar'a elektrik malzemeleri gelmeye başlamıştır. Gelen teller Kadınana Kız Mektebi'nin bodrumuna depolanmıştır. Bu okulun seçilme nedeni inşa edilmekte olan santral binasına yakın olmasıdır.⁴² Bu arada elektrik santralinde kullanılacak olan elektrik genaratörleri de tren

yolu ile İstanbul'dan Afyonkarahisar'a gönderilmiştir. 4 Eylül 1928 tarihinde genaratörler Afyonkarahisar istasyonuna ulaşmıştır.⁴³ İki gün içerisinde de buradan şehir dahiline nakledilmiştir.⁴⁴

1929 yılı Mayıs ayı sonlarına doğru şirket sokak lambalarını yerlerine koymaya başlamıştır.⁴⁵ Haziran ayı içerisinde eksik direkler temin edilir edilmez ilk denemenin yapılması planlanmıştır.⁴⁶

Öte yandan yerel basın elektrik tesisatı ile yakından ilgilenmiştir. 13 Haziran 1929 tarihli bir köşe yazısı "Elektrik Tesisatı Hala Bitmedi" başlığını taşımaktadır. Yazıda elektrik tesisatının tamamlanmamış olmasından duyulan rahatsızlık dile getirilmiştir. Gecikmenin sebepleri tartışılmış, şirketin kasten geciktirdiği iddia edilmiştir. Santrali tecrübe etmek amacıyla kullanacağı mazot parasını özel idareden istemesi de eleştirilmiştir. Bu yakışsız tavırlar devam ederse şirketin misafir olduğuna bakılmaksızın yanlışlarının teşhir edileceği tehdidinde bulunulmuştur.⁴⁷

Bu arada Mahalli Muhasebe Müdüriyeti vatandaşlara elektrik satışı ile ilgili olarak bir duyuruda

³⁷ Son Haber, 5 Şubat 1928, No: 24-302, s. 2.

³⁸ Son Haber, 24 Mayıs 1928, No:111-394, s.1.

³⁹ Son Haber, 6 Haziran 1928, No:116-399, s.3.

⁴⁰ Son Haber, 18 Haziran 1928, No:125-405, s.2.

⁴¹ Son Haber, 17 Teşrinievvel 1928, , No: 227-507, s.1

⁴² Son Haber, 23 Temmuz 1928, No:156-436, s.1.

⁴³ Son Haber, 5 Eylül 1928, No: 193-473, s.1.

⁴⁴ Son Haber, 7 Eylül 1928, No: 195-475, s.1

⁴⁵ Son Haber , 29 Mayıs 1929, No:746, s.1.

⁴⁶ Son Haber , 10 Haziran 1929, no:755, s.1.

⁴⁷ Son Haber , 13 Haziran 1929, no:758, s.1.

bulunmuştur. “Elektrik Alacakların Nazarı Dikkatine” başlığını taşıyan bu yazıda öncelikle yakında şehre elektrik verilmeye başlanacağı bildirilmiştir. Buna göre başlangıçta ev, dükkan, kahve, otel, lokanta gibi abonelere üç ay süre ile ücretsiz elektrik verilecektir. Bu imkandan yararlanmak isteyenler Temmuz sonuna kadar Muhasebe-i Hususiye Müdürlüğüne müracaatla isimlerini, elektrik alacakları binaları yazdırmaları ve belge almaları gerekmektedir. Bu tarihten sonra müracaat edenlere ücretsiz elektrik verilmeyecektir. Elektrik ücreti kilovat başına 25 kuruştur. Zanaatkarların iş yerlerine elektrik verilebilmesi için en aşağı 40 beygir kuvveti sarf etmeleri gerekmektedir. Onların buna göre hesap yaparak Temmuz ayı sonuna kadar Muhasebe-i Hususiye Müdürlüğüne başvurmaları şarttır.

Diğer taraftan binalara elektrik tesisatı döşenmesi de bir kısım kurallara bağlanmıştır. Bina sahipleri bu işi Muhasebe-i Hususiye'nin elektrikçisine yada kurumun elektrikçisinden vesika almış veya elindeki belgeyi tasdik ettirmiş serbest elektrikçilere yaptırabileceklerdir. Bu yüzden binalara elektrik tesisatı yapmak isteyenlerin belediyeye müracaatla isimlerini yazdırmaları, bilahare sınava girerek vesikalarını almaları şart koşulmuştur. Vatanadaşlar ise bina dahilindeki tesisat malzemelerini şartnameye uygun olmak kaydıyla Muhasebe-i Hususiye'den veya dışarıdan satın almakta serbesttirler.⁴⁸ Bu doğrultuda şehirde elektrik malzemeleri satılan dükkanlar açılmıştır. 1929 yılı Mayıs ayında elektrik malzemesi satışı yapan ticarethanelerin reklamları görülmeye başlanmıştır. Kara Hafızade Hamdi Ticarethanesi elektrik malzemesi satma konusunda ilk ilan veren müessese olmuştur.⁴⁹ Bilahare Uzunçarşılı'da Kara Hafızade Şevki Ticarethanesinin reklamlarına sıklıkla tesadüf edilmiştir.⁵⁰

Nihayetinde de 26 Haziran 1929 günü Afyonkarahisar sokak lambalarına ilk defa elektrik verilerek tesisatın deneneceği bildirilmiştir.⁵¹ Gerçekten de bu tarihte ilk deneme gerçekleştirilmiştir. Halkın

heyecanı dönemin basınında şu şekilde anlatılmıştır: “Şehrimiz elektrik tesisatının ilk tecrübesi yapıldı: İlk tecrübe dün yapılmıştır. Tecrübe esnasında santral binasının etrafında bir çok halk toplanmıştı. Akşam üzeri şehir dahilindeki tellere cereyan verilmiş ve lambalar yanmıştır. Bu esnada halk bilhassa çocuklar sokaklarda intizar ediyorlardı. Lambalar yanınca çocuklar alışkın olmadıkları tatlı ve kuvvetli ziyayı görerek sevinçle bağrıışmaya başlamışlardır. Tesisatı yapan şirket masrafından kaçınarak santrali fazla çalıştırmamış ve saat 21.05’de lambalar sönmüştür. Tecrübe bazı lambaların hatalı vaz’ olunduğu için yanmadığını göstermiştir”.⁵²

Bu arada elektrik tesisatı sınırlı bir kaç direk dikilmesi ve tel uzatılmasıyla birlikte tamamlanmıştır. İkinci deneme 27 Haziran Perşembe günü akşamı gerçekleşmiştir. Santralde çift dizel motor ve dinamo bulunduğundan önce birinci motor ve dinamo denenmiş, bilahare ikinciler çalıştırılmıştır. Müteahhidin getirdiği direklerin bir kısmı beğenilmediği için değiştirilmesi talep edilmiştir.⁵³

Öte yandan tesisin yükümlü firmadan devralınması gerekiyordu. Ancak anlaşmaya göre geçici kabul önce yapılacaktı. Bu amaçla il özel idaresi teknik bakımdan elektrik santralini kontrol ettirmek amacıyla İstanbul’dan Türk mühendisler davet edilecekti. Bu mühendisler santrali yeterli bulurlarsa geçici kabul gerçekleşecekti. Geçici kabulden sonra da üç ay müddetle santral yüklenici Ganz Şirketi tarafından çalıştırılacaktı. Bu süre içerisinde her hangi bir arıza oluşmazsa kesin kabul muamelesi gerçekleştirilecekti.⁵⁴

Bu çerçevede geçici kabul için Mühendis Burhaneddin Bey Afyonkarahisar’a çağırılmıştır. Burhaneddin Bey 6 Temmuz günü Afyonkarahisar’a gelmiştir. Ancak elektrik tellerinin direkler arasına döşenmesindeki eksiklik ve bazı lambaların mukavelenamede belirtilen ebatlardan küçük olması nedeni ile eksikleri gidermesi için denemeyi ertesi güne ertelemiştir.⁵⁵

7 Temmuz tarihinde Burhaneddin Bey geçici teslim amacıyla ilk deneyi yapmıştır. Bu tarih itibarıyla

⁴⁸ Son Haber, 30 Temmuz 1929, No: 787, s.6; Son Haber, 1 Ağustos 1929, No: 788, s. 3.

⁴⁹ Son Haber, 11 Mayıs 1929, s.no:734, s.2.

⁵⁰ Son Haber, 6 Teşrinievvel/ Ekim 1929, No: 814, s.4; 20 Teşrinievvel/ Ekim 1929, no:826; Son Haber, 4 İkinciteşrin/ Kasım 1929, No:836 s:3.

⁵¹ Son Haber , 26 Haziran 1929, No:769, s.1.

⁵² Son Haber , 27 Haziran 1929, No:770, s.1.

⁵³ Son Haber , 29 Haziran 1929, No:771, s.1.

⁵⁴ Son Haber , 29 Haziran 1929, No:771, s.1.

⁵⁵ Son Haber, 7 Temmuz 1929, No:778, s.1.

rıyla henüz evlere cereyan verilemediğinden yalnız sokak lambaları yanmaktadır.⁵⁶ Ancak denemede sözleşmede belirtilen elektrik gücüne ulaşılamamıştır. Şirket mühendisleri bunun tesisattaki hatadan değil mazotun kalitesizliğinden ileri geldiğini söylemişlerdir.⁵⁷

Mühendis Burhaneddin Bey ise dizel motorların tulumba aksamını kusurlu görerek değiştirilmesini istemiştir. Şirketin şikayetine binaen de sorunun mazottan kaynaklanma ihtimali üzerinde durulmuş, kaliteli ve fiyatı yüksek bir mazot kullanılması kararılaştırılmıştır.⁵⁸

Ancak ilk denemeden sonra yaklaşık bir buçuk aylık bir süre geçmiş olmasına rağmen elektrik şirketi ikinci deneme için tarih vermemiştir. Bu durum şirketin işi ağırdan aldığı şeklinde değerlendirilmiştir. Hatta şirket merkezine, Konya ve Afyon'daki temsilcilerine mektuplar yazılmıştır. Ancak bu mektuplara her hangi bir cevap verilmemiştir. Bunun üzerine valilik şirkete noter vasıtası ile protesto mektubu göndermiştir.⁵⁹ Bu mektupta şirketin 5 gün içerisinde eksiklerini tamamlaması istenmiştir. Noter belgesi ulaşır ulaşmaz Ganz Şirketi'nin Türkiye temsilcisi M. M. Stravz Afyonkarahisar'a gelerek 20 gün zarfında makinelerin mukaveleye uygun güce ulaştırılacağı sözünü vermiştir. Valilik gecikmeden kaynaklanan zararın şirket tarafından karşılanması şartıyla 20 gün süre talebini kabul etmiştir.⁶⁰

Diğer taraftan düşük kapasite ile çalışan santralin gücünü artırmak elzemdi. Zira, hedef elektriğin mutlaka 100 beygir gücüne ulaştırılmasıydı. Bu iş için yüklenici şirketten bir Macar elektrik mühendisini Afyonkarahisar'a göndermesi istenilmiştir.⁶¹ Macar elektrik mühendisi yanına bir de makine mühendisi olarak 1929 yılı Ekim ayı içerisinde Afyonkarahisar'a gelmiştir. Santralin gücünü artırmak için makinelerden birisine yeni tulumba takarak 105 beygir gücüne çıkarmayı başarmıştır. Diğer makine üzerinde de çalışma yapmıştır.⁶²

Bu arada şirket elektrik santralının kesin teslimini yapabileceğini Ekim ayı başında beyan etmiştir. Bunun üzerine mütehassıslardan Asım Bey Afyonkarahisar'a gelmiş, ancak santralin deneye hazır olmadığı bildirilince geri dönmüştür.⁶³ Vilayet özel idaresi boşa giden bu masrafı şirketten istemiştir. Ganz şirketi 100 lira tutarındaki parayı ödemeyi kabul etmiştir.⁶⁴

Bu arada elektrik tesisatında Ganz Şirketi tarafından kullanılan teller ölçülmeye başlanmıştır. Nihayet 23 Ekim günü şirket temsilcisi valiliğe müracaat ederek santralin teslimi için son denemeyi yapmaya hazır olduklarını bildirmiştir. Cuma günü mütehassısların santrali denemek için Afyonkarahisar'da bulunmaları kararılaştırılmıştır.⁶⁵

Valilik 26 Ekim 1929 Cuma günü yapılacak deneme için İstanbul'da bulunan mütehassıs Burhanettin ve Asım beylere telgraf çekerek acele Afyonkarahisar'a hareket etmelerini talep etmiştir.⁶⁶ Bilahare Burhanettin Bey Balıkesir'de bulunduğu için Asım Bey'e de hareketini geciktirmesi tebliğ edilmiştir.⁶⁷

Nihayetinde elektrik santralindeki makineler ancak 30 Ekim 1929 günü denenebilmiştir. Bu denemede makinelerdeki eksikliklerin çoğunlukla giderildiği görülmüştür.⁶⁸ Burhanettin ve Asım Beyler makinelerden birisindeki yamadan dolayı fiyatında yüzde beş indirim yapılmasına karar vermişlerdir. Direklerde, tellerde, armatörlerde, lambalarda ve diğer işlerde görülen eksiklikleri de tespit etmişlerdir. Söz konusu eksikliklerin kesin kabul tarihine kadar giderilmesi şartıyla geçici kabul işleminin uygun olduğu yönünde rapor hazırlamışlardır.⁶⁹

Bunun üzerine 3 Kasım 1929 tarihinde şirket mümessili M. Stravz geçici kabul işlemlerini gerçekleştirmek üzere Afyonkarahisar'a gelmiştir.⁷⁰ Ancak, mütehassısların tespit ettikleri noksanlara şirket temsilcisi M. Stravz itiraz ettiği için vilayet

⁵⁶ Son Haber, 8 Temmuz 1929, No:779, s.1.

⁵⁷ Son Haber, 8 Temmuz 1929, No:779, s.1.

⁵⁸ Son Haber, 20 Ağustos 1929, No:793 s:1.

⁵⁹ Son Haber, 22 Ağustos 1929, No:794 s:1.

⁶⁰ Son Haber, 12 Eylül 1929, No: 800, s.1.

⁶¹ Son Haber, 29 Eylül 1929, No: 808,s.1.

⁶² Son Haber, 9 Ekim 1929, No: 817, s.1

⁶³ Son Haber, 17 Teşrinevvel/ Ekim 1929 No: 824, s.1

⁶⁴ Son Haber, 24 Teşrinevvel/ Ekim 1929, No:830, s.1.

⁶⁵ Son Haber, 24 Teşrinevvel/ Ekim 1929, No:830, s.1.

⁶⁶ Son Haber, 23 Teşrinevvel/ Ekim 1929, No: 829, s.1

⁶⁷ Son Haber, 26 Teşrinevvel/ Ekim 1929, No: 831, s.1

⁶⁸ Son Haber, 31 Teşrinevvel/ Ekim 1929, No: 834, s.1

⁶⁹ Son Haber, 2 İkinciteşrin/ Kasım 1929, No:834, s.1,

⁷⁰ Son Haber, 4 İkinciteşrin/ Kasım 1929, No:836, s.2.

encümeni tesisatın tesellüm işlemini gerçekleştirmemiştir.⁷¹ Bilahare anlaşmaya varılmış ve 7 Kasım 1929 tarihinde elektrik santralinin geçici kabulü özel idare müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmiştir. Kesin kabul yapılabilecek kadar şirket makinistinin Afyonkarahisar'da kalarak makineleri işletmeye devam etmesi kararı alınmıştır. Bu süre içerisinde makinistin maaşını il özel idaresi yükümlenmiştir.⁷² Ömer Fevzi Atabek de Afyon Vilayeti Tarihçesi adlı eserinde H.1346/ M.1928'de santral binasının yapıldığını, H.1347/ M. 1929'da faaliyete geçtiğini yazmıştır.⁷³

5. Kesin Teslim Muamelesi ve Şehrin Düzenli Olarak Aydınlatılması

Geçici kabul işlemi gerçekleştikten sonra üç aylık bir deneme süresi olmuştur. Bu sürenin bitiminde santralin kesin tesliminin 1930 yılı Şubat ayında yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte elektrik tüketimini özendirmek amacıyla ilk abonelerden 3 ay süre ile ücret alınmayacağı belirtilmişti. Ancak, abonelerden bazılarının sabaha kadar lambaları söndürmeyerek özel İdareyi zarara soktukları görülmüştür. Bu sebeple Muhasebe-i Hususiye israfı engellemek amacıyla gazetelere ilan vermek durumunda kalmıştır. Bu ilanda abonelerin vicdanlarına seslenilerek lambaları gereksiz yere yakmamları rica edilmiştir.⁷⁴ Benzer bir uyarı 8 Kasım tarihinde de gerçekleşmiştir.⁷⁵

Halkı abone olmaya teşvik amacıyla 15 Eylül'de başlayan elektrik ücreti almama süresi 15 Aralık tarihinde dolacaktı.⁷⁶ Bu hususta alınan vilayet encümeninin 26 Ekim 1929 tarih ve 543 numaralı kararı Mahalli Muhasebe Müdüriyeti tarafından Afyonkarahisar halkına ilan edilmiştir.⁷⁷

Diğer taraftan şehre elektrik verildiğinde talep eden binaların tesisatı tamamlanmış değildi. İlk defa olarak elektrik isteyen otel, kıraathane gibi müesseselerde tesisat yapılmasına devam edil-

mekteydi. Her gün binalardan bir kaç daha elektriğe kavuşmaktaydı.⁷⁸

Bu doğrultuda camilere de elektrik alınması kararlaştırılmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı kendi idaresinde bulunan Mevlevi ve Kahil camileri için müracaatta bulunmuştur. Mevlevi camiinin minareleri de elektrikle aydınlatılacaktır. Diğer camilerden bazılarının da elektrikle aydınlatılacağı belirtilmiştir.⁷⁹ Bilahare Evkaf müdüriyeti tarafından Otpazar, Karaman, Mısıri, Ayaktekke camilerine elektrik tesisatı yaptırılacağı belirtilmiştir.⁸⁰ Yine Evkaf Müdüriyeti Otpazarı vakfından eski bedestene ait 161 lira 23 kuruş keşif bedelli elektrik tesisatı, sıva, badana vesair tamirâtı için ihale açmıştır.⁸¹

Diğer taraftan basında Afyonkarahisar'da elektrik tesisatı bedelinin diğer illere göre daha uygun olduğu propaganda edilmiştir. Belirtildiğine göre Afyon'da tesisat işlemlerinde 10 lambaya kadar 550 kuruş, 10 lambadan fazlası için 500 kuruş alınmaktadır. Konulacak saatlerin bedeli istenmemektedir. Ampuller elektrik müessesesinde İstanbul fiyatına satılmaktadır. Buna karşılık Konya'da ise her lamba 7 lira olduğu gibi saat bedeli de müşteriye aittir.⁸²

20 Ekim 1929 tarihi itibarıyla Afyonkarahisar'da elektrik almak için talepname verenlerin sayısı 70'i geçmiştir. Ancak bunlardan ticarethane ve ev olmak üzere toplam 65 aboneye elektrik verilmiştir.⁸³

Bununla birlikte santral beş bin civarında lambayı aydınlatabilecek vaziyetteydi. Santralde yüzer beygir kuvvetinde iki dizel motor ve iki dinamo çalışır vaziyetteydi. Ancak, bunlardan yalnız birisi çalıştırılmış, diğeri ise yedekte tutulmuştur. Bir makinenin elektrik üretimi 71 kilovat idi. Fakat bu elektriğin bir kısmı santral içinde sarf edildiğinden şehre verilebilecek olan miktarı 63 kilowatt idi. Bu elektrik ile 4.800-5. 000 tane 40 watt kuvvetindeki lambanın yakılabileceği ön görülmüştür. Ticarethane ve evlere konulan lambaların hepsi birden aynı saatte yanmayacağı için yakılabilecek lamba sayısı bu rakamların çok fazla üzerinde olacağı tahmin

⁷¹ Son Haber, 7 İkincişehirin/ Kasım 1929, No:839, s.1.

⁷² Son Haber, 8 İkincişehirin/ Kasım 1929, No:840, s.1.

⁷³ Ömer Fevzi Atabek, Afyon Vilayeti Tarihçesi, (Yayına Hazırlayan: Turan Akkoyun), Afyon 1997, s. 247.

⁷⁴ Son Haber, 5 İkincişehirin/ Kasım 1929, No:837, s.1.

⁷⁵ Son Haber, 8 İkincişehirin/ Kasım 1929, No:840, s.1.

⁷⁶ Son Haber, 10 İkincişehirin/ Kasım 1929, No: 841, s.1.

⁷⁷ Son Haber, 14 Birincikanun/ Aralık 1929, No:869, s. 2

⁷⁸ Son Haber, 29 Eylül 1929, No: 808, s.1.

⁷⁹ Son Haber, 29 Eylül, 1929 Pazar, No: 808, s.2.

⁸⁰ Son Haber, 24 Teşrinievvel/ Ekim 1929, No: 830, s.1

⁸¹ Son Haber, 3 Ağustos 1933, No: 1389, s. 3.

⁸² Son Haber, 13 Teşrinievvel/ Ekim 1929, No: 819, s.2.

⁸³ Son Haber, 20 Teşrinievvel/ Ekim 1929, No: 826, s.1

edilmiştir.⁸⁴

Bu arada yapılan hizmete dair ilk şikayetler de gelmeye başlamıştır. 7 Aralık 1929 tarihli bir haberde hava karardıktan sonra şehre elektrik verilmesi eleştirilmiştir. Akşamleyin halkın önce gaz lambası yakmak zorunda kaldığı, elektrik gelince de lambayı söndürerek ampulleri yaktıkları belirtilerek “Ticarethaneler, bürolar asıl iş saati olan akşam karanlığında elektrik ışığından mahrumdur. Gündüzleri de cereyana kavuşmak bir gaye olmakla beraber şimdilik hiç olmazsa bir saat evvel cereyan verilmelidir” denilmiştir.⁸⁵

Bu arada ilk elektrik arızaları meydana gelmeye başlamıştır. Örneğin 17-18 Aralık 1929 gecesi saat 23.00’de elektrik lambaları aniden sönmüştür. Arıza mazot pompasındaki sübaplardan kaynaklanmıştır. 45 dakika zarfında diğer makinenin sağlam olan pompası nakledilmek suretiyle tekrar cereyan verilmiştir.⁸⁶

1929 yılında şehre elektrik gelmiş olmasına rağmen bütün sokakların aydınlatılması zamanla mümkün olabilmıştır. Şehir merkezinden başlayarak kenar mahallelere doğru sokak lambaları konulmuştur. Bu yüzden bir kaç yıl daha şehrin bazı mahalleleri gazla aydınlatılmaya devam edilmiştir. Örneğin 1933 yılı Ağustos ayı içerisinde sokaklara yerleştirilen 100 lamba ile Örenbağ ve Kubeli mahalleleri elektriğe kavuşmuştur.⁸⁷ Dikkati çeken bir husus da kısa süre içerisinde sokak lambalarını daha kuvvetli lambalarla değiştirilmeye başlamıştır.⁸⁸

Bu arada bazı evlerde kordon ve borusuz tellerle şartnameye riayet etmeksizin elektrik tesisatı yapıldığı görülmüştür. Bunun üzerine belediye başkanlığı kamuoyuna bir duyuru yapmak zorunda kalmıştır. Buna göre abonelerin belediye elektrik idaresinin bilgisi olmadan hiç bir ilave tesisat yapamayacakları bildirilmiş, yangın ve ölüm tehlikesine karşı kamu menfaati adına bu abonelerin cereyanlarının kesileceği ve ayrıca nakdi para cezası alınacağı ilan edilmiştir.⁸⁹

Taşpınar dergisinde belirtildiğine göre 1933 yılı içinde elektrik işlerinde oldukça büyük bir gelişme olmuştur. İstasyon bulvarındaki direkler tamamen ortaya alınmış ve hepsi de medeni bir şehre yaracak tarzda boyanmıştır. Zafer abidesi civarından geçen ağaç direkler demir direklerle değiştirilmiştir. Büyük kudrette iki buhar makinesinin satın alınmasına teşebbüs edilmiştir.⁹⁰

Yine bu dergide belirtildiğine göre 1933 yılı itibarıyla artık karanlıkta kalan sokak kalmamıştır. Şehir “en ücra mahallerine kadar” elektrikle aydınlanmıştır. Belediyenin sokakların aydınlatılması için koyduğu elektrik lambası sayısı 300’e yaklaşmıştır. Bu rakam ihtiyacı karşılamaktadır.⁹¹

KAYNAKÇA

1. Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Hasan Özpınar Arşivi

2. Gazete ve Dergiler

Haber Gazetesi

Son Haber Gazetesi

Taşpınar Dergisi

3. Kitaplar ve Makaleler

ATABEK, Ömer Fevzi, Afyon Vilayeti Tarihçesi, (Yayına Hazırlayan: Turan Akkoyun), Afyon 1997.

“Bir Yıl İçerisinde Vilayetimizde Neler Yapıldı”, Taşpınar, C.2, Sayı: 24, Teşrinievvel (Ekim) 1934, s. 219-220.

M. Zihni, “Cumhuriyetten Sonra Afyon Şehri”, Taşpınar, C.1, S.12, Teşrinievvel (Ekim) 1933, s. 287-290.

İnternet Kaynakları

(<http://www.bilgimanya.com/klemens-nedir-cesitleri-nelerdir/> Erişim Tarihi: 9 Mart 2018, Saat: 12.00)

(<http://www.elektrikrehberiniz.com/elektrik/linyev-sorti-nedir-15475/> (Erişim Tarihi: 9 Mart 2018, Saat: 11.45)

<https://www.kontrolkalemi.com/forum/konu/rozas-nedir.101781/>. (Erişim Tarihi: 15.03.2018, Saat: 09.30.)

<http://www.olive.info.tr/?p=418>, (Erişim Tarihi: 25.03.2018, Saat: 21.47)

<http://tesisatturkiye.com/elektrik-tesisati/buat-nedir/> (Erişim Tarihi: 15.03.2018, Saat: 09.17)

Milli Eğitim Bakanlığı, Elektrik Elektronik Teknolojisi Dağıtım Tabloları, http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Da%C4%9F%C4%B1t%C4%B1m%20Tablolar%C4%B1.pdf, (Erişim Tarihi: 9 Mart 2018, Saat: 11.25)

⁸⁴ Son Haber, 17 İkinciteşrin/ Kasım 1929, No:847, s.1

⁸⁵ Son Haber, 7 Aralık 1929, No:863, s.1

⁸⁶ Son Haber, 18 Aralık 1929, No:873, s.1

⁸⁷ Son Haber, 7 Ağustos 1933, No:1390, s.1.

⁸⁸ Son Haber, 9 Teşrinievvel/ Ekim 1929, No: 817, s.1

⁸⁹ Son Haber, 2 Ocak 1939, No: 1909, s.2.

⁹⁰ “Bir Yıl İçerisinde Vilayetimizde Neler Yapıldı”, Taşpınar, C.2, Sayı: 24, Teşrinievvel (Ekim) 1934, s. 219.

⁹¹ M. Zihni, a.g.m, s. 287-288.

TERZİNİN OĞLU

Mehmet Ünal TAŞPINAR

Babam terziydi Uzunçarşı'nın başında hale çıkarken
Saraçlar Çarşı'sının köşesinde ikinci katta
İyi terzi
Ustasından bahserdi adı Kazım
Tekerlemesi vardı sık sık kullandığı:
"Kazım bana para lazım"
Yukardan seyrederdim
Dişçi Ahmet'e gelen gideni
Merak ederdim
En çok da jandarmalar eşliğinde gelen tutuklu hastalarını
Uzun Çarşı'yı sinema gibi seyrederdik yukarıdan
Kalfa, çırak, bir de ben.
Aşağıda dayım ayakkabıcı
Yüksek ökçeli, çelik topuklu terlikler,
Süslü kadın ayakkabıları, edikler
Erkekler için makosenler, iskarpinler.
Koşumcu Hüsnü, aşçı Bacaksız, bakırcı Ördek
dükkan komşumuz
Karşıda Yabuz Kırtasiye'de Neşe Karaböcek plakları
bangır bangır.

Bi dedem yemenici, Yemeniciler'de amcamla birlikte çalışır
Yemeni diker, yemeni çevirir
Lastik ayakkabı satardı
Adı Abdullah
Hacı Necipoğlu Abdullah.
Çarşamba, Perşembe pazardı
İki gün müşteri artardı
Bazen orda çalışır, şerbetlik alırdım müşterilerden
Feyzi'a'dan dondurma alırdım bazen
Bazen bisiklete binerdim yarım saat kadar o parayla.

Diğeri hem yemenici, hem bakırcı
Hüsnü dedem
Sebze Hali karşısında dükkanı
Önünde sıra sıra paytonlar

Gazepler karşı köşemizde sarraf
Bi tarafında Göyneksiz Apil'in dükkan
Bi tarafında Sarraf Tevfik.

Alışkanlıklarımız vardı
Utanmalar
Sıkılmalar vardı
Zenginler zenginliğinden utanır gibi dolaşırdı
Fakirler fakirliğinden.
Meyve, sebze vesair
Ne varsa alışverişte eve aldığın, içinde zembilin
Ya da heybenin
Zembil
İçindekini sen bil
File çıktı,
Mertlik bozuldu misali
Her şey ortada yediğin, içtiğin
Eve aldığın her şey.
Zembil
İçindekini sen bil.

Sabahları
Erkeğin önünden geçmezdi kadınlar
Kısmeti kaçmasın kazancının diye
"Hayırlı kazançlar" diye
"Hayırlı işler" diye diye
Uğurlardı kapıdan dualar eşliğinde.
Erkekler bi başka bakardı kadınlara
Hürmetkar,
Saygılı,
Sevimli
Tartışmasız saygı isterdi kadınları için
Bakışları sert,
Sevgileri için için.
Konulmamış, yazılmamış kanunlar, nizamnameler
vardı Afyon'da
Belki o dönem tüm Anadolu'da
"Yazları sıcak, kışları soğuk

Geceleri ayaz”
 Dercesine kesin kanunlar, nizamnameler
 Herkes camideyse bilhassa Cuma’da
 Bir tabure bekler dükkanı kapı önünde.
 Ne giren olur,
 Ne çalan-çırpan
 Namaz sonunu bekler müşteriler bir gölgelikte
 Tamam
 Millet Cuma’da.

Şekerci Salih
 Kaymak şekerini icad etmiş
 Bir elini torunlarına vermiş,
 Bir elini damadına vermiş
 İnsanlarda şeker mi yoktu,
 Şeker hastalığı mı bilinmezdi ne
 Yoksa keramet kaymakta mı
 Şekerde mi,
 Kaymak şekerinde mi?
 Öğleye doğru satıp bitirirdi kaymak şeker tepsisini
 damat Gültaş
 “Sona kalan dona kalır!”
 Bunun için mi denmişti acaba?
 Boynu bükük dönerdim dükkandan.

Sabah ezanından sonra dükkan açılacak
 Bıdık fırınından sıcak somun ekmek
 Fırının önünden bi terk kaymak
 Ya da Helvacı Mahmut’tan tahin helvası
 Yüz gram alınacak
 Halin girişinde Alpata’dan Kızılay Sodası küçük
 Demeyin uçuk kaçık
 Müşteri gelmeden süprülecek dükkan
 Sulanacak, yıkanacak kaldırım
 Sanmayın kolay
 Günlük olay!

Mezata çıkmadan yemeniler
 Tellal Abdullah amca
 “Bi gurusı Yusuf emmi!”
 “A’med’a bi buçuk!” diye bağırmandan
 Kahvaltı bitmeli
 Yusuf’un kahveden çay içmeli
 Şerbetlik biriktirmeli
 Heybe taşımamak için
 Akşama eve
 Eşek sırtında gitmeli!

MEHMET ÜNAL TAŞPINAR

TOPÇUZÂDE MEHMED EFENDİ KÜTÜPHANESİ

Fevzi KAYA* - Mehmet KAHRAMAN**

Kütüphane; kitaplık, kitapsaray,¹ kitap konulan oda, kitap dolabı, basma veya yazma kitap, süreli yayın, harita ve benzeri eserlerin korunduğu, tasnif edilip okuyucuların hizmetine sunulduğu binaya verilen isimdir.²

Tarihte bilinen en eski kütüphaneler kil tabletlerden meydana gelen Asur-Babil kültür çevresine ait olup en tanınmış da M.Ö. 626'dan kalma Ninova Asurbanipal Kütüphanesi'dir. İslâm ülkelerinin kütüphaneleri başlangıçta hükümdarlar veya özel kişiler tarafından kuruldu, sonradan vakıf durumuna sokularak genel kütüphaneler durumuna getirildi. Başlı başına bir eğitim merkezi olan ilk kütüphaneler ise cami ve medreselerde kurulmuş, genel kütüphaneler ise ilk defa Emeviler döneminde Halid bin Yezid bin Muaviye tarafından Şam'da kurulmuş, daha sonra Abbasi halifesi el-Me'mûn Bağdat'ta "Dârü'l-hikme" adıyla büyük bir kütüphane açtırmıştır.³

Osmanlı döneminde İslâm kültür çevresinin kütüphaneleri çok gelişti. İstanbul'un fethinden sonra önce cami, medrese ve tekkelerde kitap dolapları, daha sonra da başlı başına kütüphaneler meydana getirilmiştir.⁴

Yeni Cami ve Sağ Köşede Kütüphane Binası

Osmanlı döneminde Afyonkarahisar'da cami ve medrese kitaplıklarının dışında dört tane kütüphane vardır. Bunlar: Gedik Ahmet Paşa (Hersekzâde Ahmet Paşa) Kütüphanesi, Recep Efendizâde Mehmet Efendi Kütüphanesi, Saçaklızâde Abdullah Efendi Kütüphanesi ve Topçuzâde Mehmet Efendi Kütüphanesi'dir.⁵ Bizim makalemizin konusunu da Topçuzâde Mehmet Efendi Kütüphanesi oluşturmaktadır.

Topçuzâde Mehmet Efendi Kütüphanesi'ne geçmeden önce Mehmet Efendi hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır.

Topçuzâde Mehmet Efendi, H. 1270/ M. 1825 yılında Afyonkarahisar'da doğmuştur.⁶ Babası Ahmet Efendi, dedesi ise Topçu Ali'dir.⁷

⁵ Mustafa Karazeybek, Zekî Polat, Yusuf İlgar, Afyonkarahisar Vakıf Eserleri, C.I, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyonkarahisar 2005, s. 327.

⁶ Fikri Yazıcıoğlu, Afyonkarahisar Evliyaları ve İlim Adamları, Yıldız Matbaası, Afyon 1969 s. 264.

⁷ Yusuf İlgar, "Topçuzâde Hacı Mehmet Efendi ve Hayrâtı", Afyonkarahisarlı Mutasavvıf Topçuzâde Mehmet Efendi ve

* Uzm. Öğrt. Araştırmacı-Yazar.

** Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yayınları, 21. Baskı, Ankara 2004, s. 538.

² D. Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 706; Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1993, s. 346.

³ Türk Ansiklopedisi, C. XXII, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1975, s. 435; İsmail E. Erünsal, "Kütüphane", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 11.

⁴ Türk Ansiklopedisi, C. XXII, s. 436.

Kütüphane Kitabesi

Mehmet Efendi, Afyonkarahisar'daki tahsilini yaptıktan sonra İstanbul'a gitmiş, orada Gümüşhaneli Ahmed Ziya Gümüşhânevî Efendi'den hem medrese hem de tarikat eğitimi almış akabinde Afyonkarahisar'a dönmüştür. Dönüşünden bir müddet sonra Helvacıoğlu ailesinden Nimet Hanım ile evlenen Mehmet Efendi'nin bu evliliğinden bir oğlu (Ahmet Ziya) ve üç kızı (Zehra, Naciye, Nadiye) dünyaya gelmiştir.⁸

Topçuzâde Mehmet Efendi, Afyonkarahisar'a geldikten sonra Yeni Camii bahçesinde bir medrese ve kütüphane yaptırarak pek çok talebe yetiştirmiş, sabah namazlarında Aksaraylı Camii'nde, yatsı namazından sonra da Yeni Cami'de vaaz ve nasihat ederek zikir meclisleri düzenlemiş, 40 yıl Allah aşkını anlatmıştır.⁹

Keramet sahibi bir mutasavvıf olduğu anlatılan Topçuzâde Hacı Mehmet Efendi'nin¹⁰ ölümü ile ilgili olarak Fikri Yazıcıoğlu, 1910 yılında vefat ettiğini söylerken¹¹ Yusuf İlgar da, R. 1325/ M. 1907 yılında vefat ettiğini ve Cenkçi Mezarlığı'na defnedildiğini ifade eder.¹²

Kütüphane binası, 1904-1905 yılında Topçuzâde Mehmet Efendi tarafından Yeni Camii bahçesine,

Yeni Cami Külliyesi, Afyonkarahisar Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s: 17.

⁸ İlgar, Topçuzâde Hacı Mehmet Efendi, s. 17, 31.

⁹ Nazım Bursalıoğlu; "Yöremiz Din Bilginlerinden Topcu Zade Şeyh Hacı Mehmet Efendi", Beldemiz, Yıl: 7, S. 38, Afyon 1995, s. 25; Nazım Bursalıoğlu, Afyonkarahisar Mutasavvıfları ve Din Bilginleri, Taraşı Ofset Matbaası, Denizli 2000, s. 25.

¹⁰ Bursalıoğlu; a.g.m. aynı yer.

¹¹ Yazıcıoğlu; Afyonkarahisar Evliyalari,, s. 264.

¹² İlgar, Topçuzâde Hacı Mehmet Efendi, s. 28-29.

caminin güneybatı köşesine bitişik, kareye yakın dikdörtgen planda ve tek odalı olarak yaptırılmıştır.¹³

Medresenin ilkokul olarak kullanıldığı yıllarda okul müzesi ve daha sonraki yıllarda ise cami dernek odası olarak kullanılan kütüphanenin girişi batı yönündedir. Demir kanatlı kapı girişine kuzey ve güney yönden dörder basamaklı taş merdivenle çıkılır. Doğu, batı ve kuzey cephede birer penceresi bulunan kütüphanenin kapı ve pencereleri basık kemerlidir. Yine kesme

taştan yapılan binanın köşeleri, pencereleri ve çatı kenarları kabartmalı olarak yapılmış olup beden duvarlarını profilli bir sıra saçak dolanır. Düz çatı içte birbirini dik kesen iki gergi demiri ile sağlamlaştırılmış ayna tonozludur.¹⁴ Binanın tabanı ahşap olup yaklaşık 1 m. derinliğinde bodrumu ve çevresinde kanal biçimli açık drenajı vardır.

Kütüphanenin duvarları içten sıvalı ve üzeri boyalıdır. Güney dış duvarı önceden betonla sıvalı iken 2007-2008 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılan restorasyonda bu sıvalar alınmıştır.¹⁵

Mimarı bilinmeyen kütüphanenin kuzey duvarında pencere kemerinin üzerinde yer alan mermer niş içinde kitabe yer alır. Kur'an-ı Kerim'in Maide Suresi 118. ayetinden esinlendiği belirtilen¹⁶ 12 satırlık kitabede:

Topçuzâde Şeyh Muhammed Nakşibendî Hâlidî

Hazreti Muhammed ziyâdır itdi eşk-nâb-ı nûr

Bu havâlîde iderken neşr-i envâr-ı tarîk

¹³ Özer Soysal, Türk Kütüphaneciliği VI, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1999, s. 25; Karazeybek, Polat, İlgar, a.g.e, C.I., s. 73; Bahtiyar Eroğlu, kütüphanenin H 1313/ M. 1897 yılında camiyi yaptıran Apti Çavuş tarafından yaptırıldığını söyler. Bkz: Bahtiyar Eroğlu, XVII-XIX. Yüzyıllarda İç, Batı ve Güneybatı Anadolu'da Kütüphane Mimarisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 1998, s. 87.

¹⁴ Hacer Sibel Ünal, Anadolu'daki Türk Kütüphaneleri, İslâm Araştırmaları Merkezi (İsam) Yayınları, İstanbul 2012, s. ; Ahmet Topbaş, Mevlüt Üyümez, Fevzi Kaya, Tarihi ve Günümüz Afyonkarahisar Camileri, Lider Ajans Matbaası, İstanbul 2007, s. 209.

¹⁵ Fevzi Kaya, "Afyonkarahisar Minareleri", Taşpınar, nr. 6, Ağustos 2011, Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Yayınları, s. 56.

¹⁶ Bursalıoğlu, a.g.e, s. 25.

Güneybatı Yönden Kütüphane Binası

Kuzey Yönden Kütüphane Binası ve Kitabes

*Şer'i pâk-ı Mustafây hizmet itdi bî-kusûr
Sa'y-i bî-hemtâ bu sene medrese oldu delîl
Himmet-i kudsiyyesiyle bu binâ itdi zuhûr
Bir kitabhâne dahi yabdı bu yerde ol kerîm
Mazhâr-ı sırr-ı hadîs-i min Nebî li'llâh olur
Söyledi târih-i cevher Mustafa Fevzi ana
Eyle istimdâd-ı ervâh-ı meşâyih bâ-huzûr
Böyle hizmet nezd-i Mevlâ'da kabûl olmaz mı hiç
Ehl-i dil var bu suâli 'Adn'a git Rıdvân'a sor
1322/ M. 1904-1905¹⁷ yazılıdır.*

Topçuzâde Mehmet Efendi tarafından yaptırılan kütüphanede kitap mevcudunun ne kadar olduğunu bilemiyoruz. Dördüncü kuşaktan torunu Ziya Levent Topçuoğlu, bazı kitaplarının kendisinde bulunduğunu, diğer bazı kitaplarının ise başka mirasçıları tarafından alındığını, onların da halen Amerika ve Avustralya'da yaşadıklarını ifade etmiştir.¹⁸

Ziya Levent Topçuoğlu, elinde bulunan Arapça ve Osmanlıca taş baskı eserleri Afyon Kocatepe Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ne bağışlamış olup eserlerin künyelerini şu şekildedir:

1-Kadı Serâceddin Mahmut bin Ebi Bekrî'l-Urûmî, Levâimü'l-esrâr min Keşfü'Zunûn fî şerh-i Metâliu'l-envâr (Şerh-i Kutbiddin bin Muhammed er-Râzi't-Tahtânî Li-Gıyaseddin Sene 766) . Eser 1303 yılında Bosnavî Hacı Muharrem Efendi'nin dükkânında fûrûht olunur. 204 s.

¹⁷ Karazeybek, Polat, İlgar, a.g.e, C.I, s. 73-74.

¹⁸ İlgar, a.g.m., s. 26.

2- İbn-i Âbidîn, 'alâ'd-dürrü'l-Muhtar, Kitâbü'l-İcâre, beşinci cüz, (Reddü'l-muhtar 'ala'd-dürrü'l-Muhtar şerh-i fî İmam-ı 'Azam Ebu Hanîfe), Dârü't-Tab'atü'l-âmire 1257, 715 s. Cilt iç kapak-ğında el yazısıyla "Topçuzâde Mehmet Efendinin-dir" notu yazılıdır.

3- İbn-i Âbidîn, Reddü'l-muhtar 'alâ'd-dürrü'l-Muhtar, 'ala- metn-i Tenvîrü'l-eb-sâr, Kitâbü'l-Atik, Tab'atü'l-âmire 1257, 630 s.

4- Râmüzü'l-Ehâdis 'alâ Tertîb-i Hurûfî'l-Hicâye seb'âtü'l-aksâm. Taş baskı, yer yok, tarihsiz, 568 s. İç kapakta vakıf mührü vardır.

5- Bedreddin Ebu Muhammed Mahmut bin Ahmedi'l-'ayni'l-Hanefî, Umdetü'l-Kârî fî Şerh-i Sahîh-i Buhârî, ikinci cüz, Tab'atü'l-âmire 1257, 804 s.

6- Bedreddin Ebu Muhammed Mahmut bin Ahmedi'l-'ayni'l-Hanefî, Umdetü'l-Kârî fî Şerh-i Sahîh-i Buhârî, beşinci cüz, Tab'atü'l-âmire 1257, 745 s.

7- Bedreddin Ebu Muhammed Mahmut bin Ahmedi'l-'ayni'l-Hanefî, Umdetü'l-Kârî fî Şerh-i Buhârî, altıncı cüz, Tab'atü'l-âmire 1257, 661 s.

8- Bedreddin Ebu Muhammed Mahmut bin Ahmedi'l-'ayni'l-Hanefî, Umdetü'l-Kârî fî Şerh-i Buhârî, ikinci cüz, Tab'atü'l-âmire 1257, 636 s.

9- Ali bin Mahmut el-Pezdevî (Pezdî), Min Keşfi'l-Esrâr 'alâ Usûli'l-İmâm-ı Fahrü'l-İslâm, üçüncü ve dördüncü cilt, yer yok, tarihsiz, 402 s.

Kütüphane Binası'nın Eski Bir Fotoğrafı

10- Ali bin Sultan Muhammed el-Kârî, Min Mirkâtî'l-Mefâtiḥ, Şerh-i Meşakkatî'l-Mesâbih li'l-!amâmet-il-Fâzıl ve'l-Fehâmmei'l-Kâmil, beşinci cüz, Matbaati'l-Meymeniyye, 1306, 552 s.

11- Min İrşâdi's-Sârî li-Şerh-i Alâmeti'l Kastalânî, ikinci cüz, yer yok, tarih yok, 474 s.

12- Reşâhâtü !Aynü'l-Hayât (Bu kitabın haşiyesinde Şeyh İsmail Hakkı Hazretlerinin Hüccetü'l-Bâlîğa ile Mevlânâ Halidî'nin rabıta hakkındaki Risâlesi'yle Tarık-ı 'Aliyye'yle ilgili bilgiler vardır). Yer yok, 1291, 540 s.

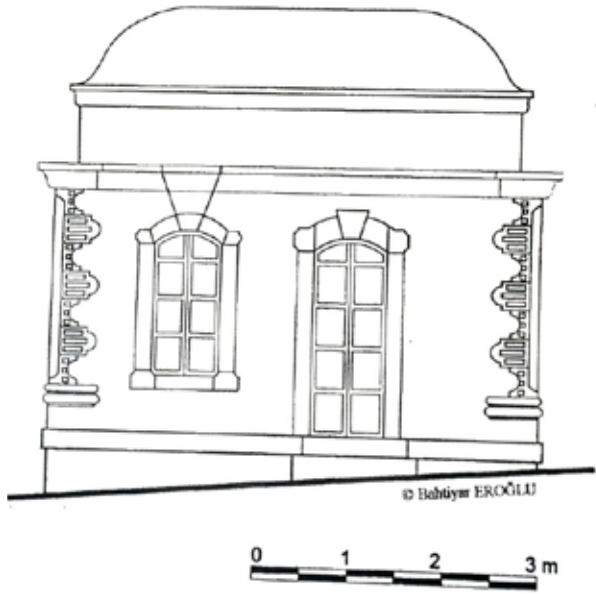
Bu kitabın iç kapağında (s. 1) sonradan el yazısıyla yazılmış, yine iç kapak (s. 2)'de "Topçuzâde Hacı Mehmet Efendinindir 1332" notu vardır.¹⁹

DEĞERLENDİRME

XX. yüzyılın başlarında Topçuzâde Mehmet Efendi tarafından Yeni Camii'nin duvarına bitişik olarak yaptırılan kütüphane binası zaman içinde okul müzesi ve dernek odası olarak da kullanılmıştır.

Topçuzâde Mehmet Efendi'nin yaptırdığı kütüphaneye kaç tane kitap bağışladığını, kütüphaneye bağış harici kaç kitap alındığını ve toplam kitap mevcudunun ne kadar olduğunu –maalesef- bilmiyoruz. 4. kuşak torunu Ziya Levent Topçuoğlu'na intikal eden 12 tane kitap yakın bir zamanda Afyon Kocatepe Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ne kendisi tarafından bağışlanmıştır.

¹⁹ İlgar, a.g.m, s. 26-27.

Topçuzâde Mehmet Efendi Kütüphanesi Ön Cephesi (B. Eroğlu'ndan)

Kanaatimizce diğer mirasçılara geçen kitaplar da sahipleriyle görüşülerek üniversite Merkez Kütüphanesi'ne kazandırılmalı ve "Topçuzâde Mehmet Efendi Kitaplığı" adı altında İslâmi İlimler sahasında bir ihtisas kitaplığı oluşturulmalıdır.

Bugün mevcut kütüphane binasında cami cemaatinden bir grup ikinci namazından sonra Kur'an-ı Kerim ve Buhari-i Şerif okumaları yapmaktadır. Bu okumalar daha bilimsel, ama sürekli ve daha çok insana hitap edecek hale getirilebilir.

Rus Diplomat, Bilim Adamı ve Seyyah Pierre De Tchihatchef

Hasan Tahsin GÜNEK

Pierre De Tchihatchef (1808-1890) Rus doğa bilimci, seyyah ve araştırmacıdır. Anadolu'nun birçok bölgesine yaptığı araştırma gezileriyle ve bu geziler sonunda elde ettiği bilgileri yayınladığı kitaplarıyla tanınmaktadır.

1840 yılından başlayarak botanik ve jeoloji konularında çok sayıda makaleler yayınladı. İyi bir botanikçi ve araştırmacı olarak bilinen Tchihatchef'in asıl eseri, ele aldığı konular bakımından çok geniş bir yelpazeye sahip "*Asie Mineure Description Physique, Statistique Et Archeologique De Cette Contree*" adlı eseridir. 1847 yılında yaklaşık on yıl sürecek olan Anadolu seyahatlerine çıktı. Eserlerinin çoğunu diğer pek çok Rus bilimci gibi Almanca ve Fransızca dillerinde yayınladı. Birkaç yıl Fransa'da kaldı. 1854 yılında kurulan Fransa Botanik Cemiyeti'nin asil üyelerinden biriydi. Yukarıda adı geçen eserin üçüncü bölümünü "*Botany of Asia Minor*" yani "Küçük Asya Botanigi" adlı iki ciltlik eseri oluşturur. Aynı zamanda Tchihatchef, Grisebach'ın "*Vegetation der Erde*", "Yeryüzünün Bitki Örtüsü" adlı eserinin de takdire şayan bir Fransızca çevirisini yazmıştır. Hatta bu bir çeviriden daha fazlasıydı. Çünkü orijinalinden daha iyi bir kalıp kullandı. Çeviri eser içerisinde, bir makalede dahil olmak üzere çok sayıda yeni maddeler içeriyordu.¹

Pierre de Tchihatchef, Saint Petersburg yakınındaki Gatchina'da 1808 yılında² aristokrat bir ailede dünyaya gelir. Babası Aleksandr Petroviç Çihaçov, Preobrajenskiy Muhafız Alayında albaydır. Uzun yıllar İmparatoriçe Mariya Fyodorovna'nın (I.Pavel'in eşi) sarayında müdürlük görevini üst-

lenir. Annesi ise Anna Fyodorovna Çihaçova'dır. Saint Petersburg Üniversitesinde doğa bilimleri alanında eğitim görür. Freidenburg Maden Fakültesi'nde (Saksonya), Münih, Berlin ve Paris şehirlerinde kimya, jeoloji, mineraloji ve paleontoloji dersleri alır.³

P.de Tchihatchef yorucu ve çileli gezilerine 1842'de başlamış ve ilk incelemelerini Sicilya Adasında, Altay Dağlarının yüksek bölgelerinde ve Sibirya'nın en az bilinen yörelerinde yapmıştır. Bu bilimsel inceleme ve araştırmaların coğrafya, klimatoloji, arkeoloji, sosyal ve doğa bilimleri ile ilgili yönlerini Paris'te Fransız Bilimler Akademisine sunmuştur. Bunların büyük bir kısmını "Doğu Altay'da Bilimsel Geziler" adı ile bir cilt, iki harita halinde 1845'te Paris'te yayınlamıştır.⁴

Anadolu Seyahatleri ve Araştırmaları

Tchihatchef 1845 yılından itibaren Rusya'nın İstanbul'daki elçilik ataşeliği görevinde iki yıl görev yaptıktan sonra görevinden ayrılmıştır. Akabinde 1847 yılı Ekim ayından itibaren Anadolu'daki seyahat ve araştırmalarına başlamıştır. Bu çalışmalarını 1847-1858 yılları arasında sürmüştür. 1863 yılında çıktığı ve sadece İstanbul ve yakın çevresini ele alan araştırma gezisini de bu listeye ekleyebiliriz.

P.de Tchihatchef, Anadolu seyahatlerinde özellikle Küçük Asya'nın karşılaştırmalı fiziki coğrafyasını, arkeolojisini, hidroloji ve klimatolojisini, zoolojisini, bitkilerini ve jeolojisini incelemiştir. Araştırma gezileri sırasında başta Marmara Denizi olmak üzere Çanakkale Boğazı ve çevresinde deniz derinlik ölçümleri de yaparak elde ettiği sonuçlara eserlerinde yer vermiştir.

¹ Notes. Nature 43, 19-22 (1890) doi:10.1038/043019b0

<https://www.nature.com/articles/043019b0> erişim 14/06/2019

² Yer Yuvarı ve İnsan, Türkiye'de Jeoloji Araştırmalarında Jeoloji Öğretiminde Öncüler, Pierre De Tchihatchef (1808-1890) Hayatı, Yayınları ve Türkiye Jeolojisine Katkıları, Kemal Erguvanlı, İTÜ Maden Fakültesi Mühendislik Jeolojisi ve Kaya Mekaniği Kürsüsü, Mayıs 1979, Sayfa 9

³ Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Rus Gezgin P. A. Çihaçov'un Türkiye Mektupları Eserinde Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşayan Halklar, Dr. Öğr. Üye. İlsever Rami, Cilt:7, Sayı:16 Sayfa 106

⁴ a.g.e. Kemal Erguvanlı, Sayfa:9-10

Resimde Pierre de Tchihatchef (1808-1890) Palası, kaması, dürbünü ile yaptığı Anadolu haritası yanında. (a.g.e. Erguvanlı, Sayfa:9)

P. de Tchihatchef'in Anadolu'daki seyahat yılları şu şekildedir:

1847

1848 Mayıs-Temmuz arası

1848 Ağustos-Aralık arası

1849

1850

1853

1858 (Kuzeydoğu Anadolu Bölgeleri)

1863 (İstanbul ve çevresi)⁵

Bu seyahat ve araştırma çalışmaları sonunda daha önce yapılanlardan farklı nitelikte, Anadolu'nun 1/2.000.000 ölçekli 23 renkli jeoloji haritasını yapmıştır. Bu harita, 50 yıl ve hatta daha sonraları Anadolu'da inceleme yapacaklara kılavuz olmuş, yayınlanan jeoloji haritalarına temel teşkil etmiştir.⁶

P. de Tchihatchef, 1847 Ekim ayında İstanbul'dan denizyolu ile Çanakkale'ye ulaşarak uzun yıllar sürecek olan, Anadolu'daki heyecan ve macera dolu keşif, inceleme ve araştırmalarına başlar. Bu sırada padişah Sultan I. Abdülmecid (1823-1861) tahttadır. Yolculuğu boyunca bulunduğu her yerde yükseklik, derinlik, sıcaklık, yerleşim yerleri

⁵ Carte De L'asie Mineure Contenant Itinéraires De P. De Tchihatcheff En 1847, 1848, 1849, 1850, 1853 & 1863 tracee par H. Kiepert.
http://bibliotheques.mnhn.fr/EXPLOITATION/infodoc/digitalCollections/viewerpopup.aspx?seid=MNHN_CA226FA
erişim 31/05/2019

⁶ a.g.e. Kemal Erguvanlı, Sayfa:10

arasındaki mesafelerin süreleri, önemli akarsular, dağlar, göller, termal kaynaklar ve çevrenin bitki örtüsü gibi akla gelebilecek her türlü konu ile ilgili araştırmalar ve ölçümler yapmış ve elde ettiği tüm bilgileri ve verileri kaydetmiştir. Tchihatchef, Anadolu'da seyahat ederek incelemeler yapmış olan seyyah ve araştırmacıların yapmış olduğu gözlemlerden daha fazla gözlem ve kayıt yapmıştır. Anadolu'da o tarihe kadar gözlem ve kayıt yapanların fiziki coğrafya gözlem noktası Tchihatchef dahil toplam 766'dır. Bunun sadece 614'ünü Tchihatchef gerçekleştirmiştir. Anadolu'da ölçüm yapanlar ve gözlem sayıları şöyledir⁷:

Ainsworth.....	71
Hamilton	22
Texier.....	20
Hoskyn.....	12
Kiepert.....	11
Andreossy.....	5
Lapie.....	1
Kauffert.....	1
Fellows.....	6
Spratt ve Evans.....	1
Russegger.....	1
Brant.....	1
Tchihatchef.....	614

Bu verilerden Tchihatchef'in çalışmalarının çok büyük oranda bilimsel ölçülere dayandığı rahatlıkla görülebilmektedir.

Tchihatchef'in Frigya Bölgesi ve Afyonkarahisar Seyahatleri

Tchihatchef, Ekim 1847'de güzergâhı üzerinde bulunan Frigya bölgesine gelir. Frigya'nın ana hatlarıyla coğrafi sınırları ve özellikleri hakkında bilgiler verir. Frigya bölgesinin de Mysia gibi büyük ölçüde dağlarla, geniş ovalarla ve vadilerle kaplı olduğunu belirtir. Tchihatchef'e göre Frigya, Mysia'dan çok daha büyük ovalara sahip olsa da bunlar arasında Afyonkarahisar, Isparta, Dinar ve diğerleri az ya da çok önemli bir rakıma ve aşırı sıcaklık değişimlerine sahip yüksek plato grubuna dâhildirler.⁸

⁷ Asie Mineure Description Physique, Statistique Et Archeologique De Cette Contree, Par P. De Tchihatcheff, Premiere Partie, Geographie, Physique Comparee Paris, 1853, sayfa 580

⁸ Asie Mineure Description Physique, Statistique Et Archeologique De Cette Contree, Pour P. De Tchihatcheff, Deuxieme Partie, Climatologie Et Zoologie, Paris, 1856, sayfa 408

Tchihatchef, Emirdağ ve Sultandağ gibi dağ zincirlerinin belki de Frigya'nın en yüksek masiflerini oluşturduğunu, Sultandağ'ın kesinlikle 2000 metreden daha yüksek olması gerektiğini, çünkü uzantıları boyunca yer alan ve zaten bu zincirin temelini oluşturan engin yaylaların bulunduğu bölgenin zaten yüksek bir irtifaya sahip olduğunu belirtir.⁹

Tarihi frigya bölgesindeki bilinen ve önde gelen jeotermal su kaynakları hakkında ise şu bilgileri kaydeder: *Yarımadanın daha iç bölgelerinde bulunan Frigya'da dört termal bölge biliyoruz. Bunlardan ikisi Afyonkarahisar'dan biraz uzakta, üçüncüsü Eskişehir, dördüncüsü ise Isparta civarlarındadır.*¹⁰

Afyonkarahisar'a Gelişi

Pierre de Tchihatchef, 1847 yılı Kasım ayının 9. günü, Kütahya yolu üzerinden Afyonkarahisar'a ulaşır. Afyonkarahisar ve çevresinde yaptığı seyahatine ait verdiği bilgilere baktığımızda tüm gezilerinde olduğu gibi burada da köy, kasaba ve şehir ayırmadan, yerleşim yerleri arasındaki mesafeleri saat olarak belirtir. Daha önceki seyyahlar tarafından yapılan ölçümler varsa bunları aktarır. O bölge ile ilgili herhangi bir ölçüm bilgisi yoksa kendisi gözlem ve ölçümler yaparak elde ettiği sonuçları kaydeder. Tchihatchef, Anadolu gezileri esnasında iki sefer Afyonkarahisar'a gelir. Birinci gelişi Kasım 1847 ve İkinci gelişi 1848 Temmuz ayıdır. Her seferinde farklı yollardan Afyonkarahisar'a gelir.

İlk gelişi sırasında 7 Kasım 1847 tarihinde Afyonkarahisar yolunda, kafilesine ateş açılır. Bu hadise Tchihatchef'in aktardığına göre şu şekilde gerçekleşir: *İhtiyar bir molla diye tarif ettiği bir kişi*

18 Mayıs 1882 tarihli bir fotoğrafı. (Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France)

tarafından Osmancık (Osman) Köyü yakınlarında kendisine ve kafilesine tüfekte ateş açılır. Açılan ateş sonucu atı bacağından yaralanır. Saldırıdan kurtuluşlarını ise o sıra oradan geçmekte olan Ermeni tüccarlardan oluşan kafiledekilerin müdahalesine borçlu olduklarını belirtir. Ayrıca, yaşadıkları hadise ve havanın da soğuk olması nedeniyle kafilesinde bulunan bazılarının yola devam etmek istemeyip, İstanbul'a geri dönmeyi istediklerini de anlatır. Sahip oldukları 12 atın da aşırı yorgunluktan etkilendiklerinden bahseder. Bu hadise yaşanırken Tchihatchef bulundukları bölgenin sıcaklık ve irtifa ölçümlerini yapmadan dura-

maz. Buna göre, içinde bulundukları 7 Kasım 1847 gecesi sıcaklık -12 °C; 9 Kasım sabah saat 8'de -9 °C ve aynı gün saat 10'da 0 °C olarak bildirir. Burada yerleşim yerlerinin saat cinsinden verdiği mesafe bilgileri ise, bir sonraki yerleşim biriminin uzaklık bilgisini ifade etmek içindir. Seyyah, Afyonkarahisar ve çevresindeki seyahat ve araştırmalarında şu güzergâhı takip eder.

7 Kasım 1847;

GGD yönünde keskin bir yükselişin ardından çay kenarında Duralar Köyü.

2 saat mesafede, Selkisaray

¾ saat mesafede geniş bir ovaya doğru Altıntaş Kasabası.

¾ saat mesafede Çakırsaz Köyü, irtifa 928 metre.

1 saat mesafede Tatar Mahmut Köyü

1 saat mesafede Osmancık (Osman) Köyü, irtifa 938 metre

8 Kasım 1847;

1½ saatlik mesafede Eğret köyü ve çevrede çıplak alanlar.

½ saatlik mesafede Yukarı Döndüre(T(D) andırı) Köyü

1½ saatlik mesafedeki Afyonkarahisar'a doğru dar bir vadide ve derenin sol yanından 2 saatlik bir

⁹ *Asie Mineure Description Physique, Statistique Et Archeologique De Cette Contree, Pour P. De Tchihatcheff, Deuxieme Partie, Climatologie Et Zoologie, Paris, 1856, sayfa 409*

¹⁰ *Asie Mineure Description Physique, Statistique Et Archeologique De Cette Contree, Par P. De Tchihatcheff, Premiere Partie, Geographie, Physique Comparee Paris, 1853, sayfa 357*

iniş ve ardından ovada bir yolculuk. İrtifa 920 metre.

9 Kasım 1847;

Afyonkarahisar'a varış ve ardından konaklama. İrtifa 898 metre.

10 Kasım 1847;

¾ saatlik mesafe; GD yönü trakit dağlarla çevrilidir. Doğu yönünde ovanın büyük bölümünü kapsayan sırtlar, Akarçay vadisinden Kebelü'ye (Kebelu, Fizort?) kadar uzanır.

¼ saatlik mesafede; Sülün Köyü, Salar Köyü, Karaarslan ve Süleymanlı (Sülümenli) Köyleri

2½ saatlik mesafede Işıklar ve Çobanlar tarafına bir girinti.

½ saatlik mesafede yol GB yönünden gelerek Pazarağaç ve Karacaören yoluyla Sultandağ'ın kuzey yamacında devam eden Akarçay'a akan bir dereyi geçerek, devam eder. İrtifa 800 metre.

3 saatlik mesafe, Akarçay GD yönünde yüksek bloklara sokularak akmaya devam ediyor. İrtifa 1000 metre.

11 Kasım 1847;

½ saatlik mesafede, GD yönünde uzanan Sultandağı zincirinin güney ve batısında paralel uzanan daha alçak dağ silsileleri ve bunların yakınında Karamık.

2 saatlik mesafede, yol bir yerden sonra daha dik bir şekilde yükselmeye başlıyor.

1 saatlik mesafede, çıplak bir kaç tepe ve bir geçit ile alçalan yol bir düzlüğe kavuşuyor. İrtifa 1162 metre.

18 Kasım 1847;

3 Saatlik mesafede, bir tepe üzerinde Dikici Köyü (Dinar yakınları)

1 saatlik mesafede, ovada eski dönem kalıntılarıyla dolu Dinar Köyü. (Arundell tarafından keşfedilen ve Hamilton tarafından eski başkent Apamea Kibotos olduğu açıklanan antik kent)

2 saatlik mesafede, Yapağılı Köyü.

2 saatlik mesafede, Homa Köyü. İrtifa 670 metre.

Tchihatchef Afyonkarahisar ve çevresindeki bu

Masasında Anadolu haritasıyla, 23 Ekim 1882 tarihli fotoğrafı.

ilk gezisini tamamlayıp, 1847 Aralık ayında İstanbul'a geri döner. 1848 yılı Şubat-Nisan ayları arasında İstanbul ve Trakya civarlarında geziler yapar. 29 Nisan 1848 tarihinde ikinci seyahatine çıkar. Birçok yeri dolaştıktan sonra bu sefer Bayat, Emirdağ istikametini takip ederek, Afyonkarahisar'a gelir. 3 ve 4 Temmuz 1848 tarihinde trakitik formasyonları inceleyebilmek amacıyla iki gün boyunca şehirde kaldığını kaydeder.

Tchihatchef çıktığı yolculukta yanına ünlü Rus ressamlardan

Dorogoff'u (1819-1850) da almıştır. Kitabı için 1 Ekim 1852 tarihinde Londra'da kaleme aldığı önsözde Dorogoff hakkında: "Kitabımdaki muhteşem manzaralar içeren resimlerin bir kısmı Rus sanatçı Dorogoff tarafından yapıldı. Maalesef seyahatimizin verdiği yorgunluğu kaldıramayacağını düşündüğü için kendisini ancak üç ay yanımda tutabildim."¹¹ yazar. Ressam Dorogoff'un yaptığı resimler arasında Afyonkarahisar'da vardır. Dorogoff, Afyonkarahisar resmini Tchihatchef'in ikinci gelişi sırasında, 3-4 Temmuz 1848 tarihinde iki gün kaldıkları sırada yapmıştır.

1848'de çıktığı ikinci seyahatinde Tchihatchef'in Bayat'tan itibaren takip ettiği güzergâh şöyledir:

1 Temmuz 1848;

Bayat'ı sağ yanımızda bırakarak, güya daha kısa bir yol izliyoruz. Ancak hiçte kısa bir yol değil.

1½ saatlik mesafede, engebeli, güneye doğru nazikçe korunan tepedeki Asar-Kale (Hamilton'un yazdığı gibi Asar-Köy değil) antik Amorium'un kalıntıları; batı yakasında eski bir çeşme kalıntısı var.

2½ saatlik mesafede, GB. yönünden hareketle Emirdağ'ın kuzey ayağına.

1 saatlik mesafede, KB'dan GD'ya dağılan güzel ormanlık alanların olduğu dağ eteklerinden ve Bolvadin üzerinden Sultandağı'na, GD'da ise Akşehir'e geçilir.

¹¹ *Asie Mineure Description Physique, Statistique Et Archeologique De Cette Contree, Par P. De Tchihatcheff, Premiere Partie, Géographie, Physique Comparee Paris, 1853, Önsöz sayfa XI*

4 saatlik mesafede, Emirdağ'ın GB devamında ormanlık Kesçir Dağı (Özburun'dan sonra) vardır. İrtifa 1180 metre.

2 Temmuz 1848;

1½ saatlik mesafede, GB'da daha alçak tepelerin olduğu alanlar.

3 saatlik mesafede, Süzürai (Susuz Köyü olsa gerek) Gebecelerin bir saat KB'sındadır. Buradan sonra arazi, Lycaonia ve Galatia'nın çöl platoları gibi ıssızlaşıyor.

1½ saatlik mesafede, Batı yönünde bir Derbend.

1 saatlik mesafede, Büyük Afyonkarahisar Ovası.

3 ve 4 Temmuz 1848;

Çevredeki trakit oluşumları incelemek için iki gün kalış.

5 Temmuz 1848; günü, Karaarslan, Sarıkköy ve Başören civarlarından geçerek incelemeler yapar. İrtifa ve sıcaklık ölçümleri yaparak kaydeder. Bitki örtüsü hakkında bilgiler verir.

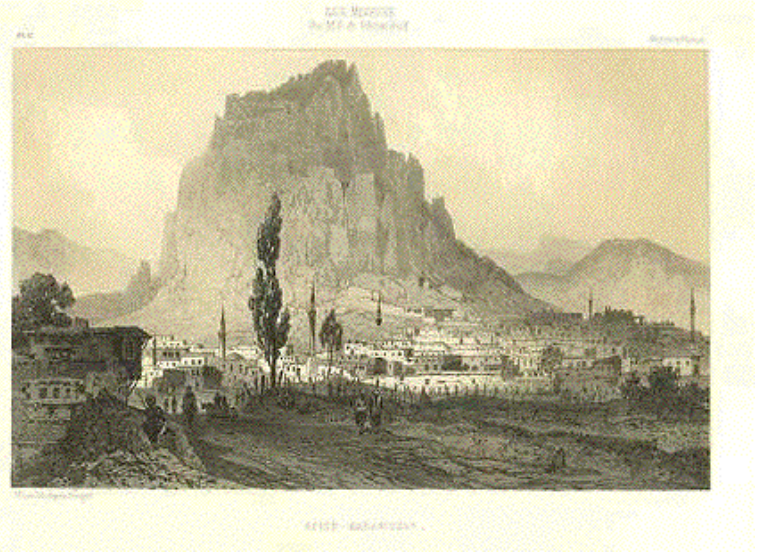
6 Temmuz 1848; günü, Sandıklı'ya ulaşır. Çevrede incelemeler yapar. Sandıklı'dan sonra Savran Köyüne ulaşır. Burasının dar bir kanyon içerisinde olduğu notunu düşer.

"Sincanlı'nın güney ucunda, başka bir ovaya yükselen tepelerde, kış aylarında üç ay boyunca kar yağar. Yazın ortasında bile ısınmak için ateşe ihtiyacımız vardı." yazar. Burasının rakımının 1189 metre olduğunu da tespit eder.

7 Temmuz 1848; 3½ saatlik mesafede, batı yönünde her iki tarafında uzanmakta olan tepelerin arasındaki Kınık'a ulaşır. Burasının irtifasını 1220 metre olarak ölçer.

Tchihatchef'in Afyonkarahisar ve Çevresinde Günümüzden 172 yıl Önce Yaptığı Sıcaklık Ölçümleri:

Tchihatchef, Frigya'nın yayla ve ovaları büyük dağlık masiflerin arasında, neredeyse hepsi 500 ila 900 metre ve hatta bazıları 1000 metre yüksekliktedir. Sonbaharda ölçtüğü sıcaklıklara ve bölge sakinlerinden toplanan bilgilere göre, kışların epeyi şiddetli geçtiği tespitini yapar. 1847-48 yıllarında Afyonkarahisar ve çevresinde yaptığı yükseklik ve

Dorogoff tarafından yapılan Afyonkarahisar resmi (3-4 Temmuz 1848) sıcaklık ölçümleri şöyledir:

1847 Yılı;

8 Kasım günü Afyonkarahisar'ın kuzeyinde Altıntaş ve Çakırsaz arasında 900 m irtifada sıcaklık öğlen 6.8°C.

9 Kasım Afyonkarahisar kenti yakınları ovada irtifa 898, öğleden sonra saat 4 ile 5 arası sıcaklık 8°C.

10 Kasım Pazarağaç (aynı bölgede rakım 890), öğlen + 6.1°C.

11 Kasım günü sabah saat 7'de, Sultandağı'nın GB eteklerinde bulunan Aklar'da rakım 1000, termometrem 7.7°C gösteriyordu.¹²

1848 yılı

2 Temmuz Özburun (Afyonkarahisar'ın KD'sunda, Kechir Dağının eteğinde) yükseklik 1189 metre, sıcaklık akşam saat 6'da 18 °C, güneş battıktan sonra 10 °C.

5 Temmuz günü Başörenköy (Afyonkarahisar'ın GD'suna uzanan yüksek platonun batı kenarında) İrtifa 1297, akşam saat 5 ile 6 arası 20 °C civarındaydı. Ancak gün batımından hemen sonra termometre 9.8 °C ve gece 6.5 °C ye kadar düştü.

5 Temmuz (Aynı bölgede) rakım 1197, öğleden sonra saat 5'te sıcaklık 27 °C ve günbatımında 10 °C.

6 Temmuz Sandıklı (Afyonkarahisar'ın Güneyi), irtifa 1189, termometre öğlen 23 °C ve günbatımıyla birlikte 11 °C.

7 Temmuz Sincanlı (Afyonkarahisar'ın GB), irti-

¹² *Asie Mineure Description Physique, Statistique Et Archeologique De Cette Contree, Pour P. De Tchihatcheff, Deuxieme Partie, Climatologie Et Zoologie, Paris, 1856, sayfa 410*

fa 1180, sıcaklık sabah saat 5'te 13 °C.

9 Temmuz Kınık (Sincanlı'nın batısı) rakım 1220, sıcaklık öğlen 22.5 °C ve günbatımında 9.9 °C.¹³

Tchihatchef'in Küçük Asya Seyahatlerine İlişkin Eserlerinin Bilim Dünyasında Yansımaları

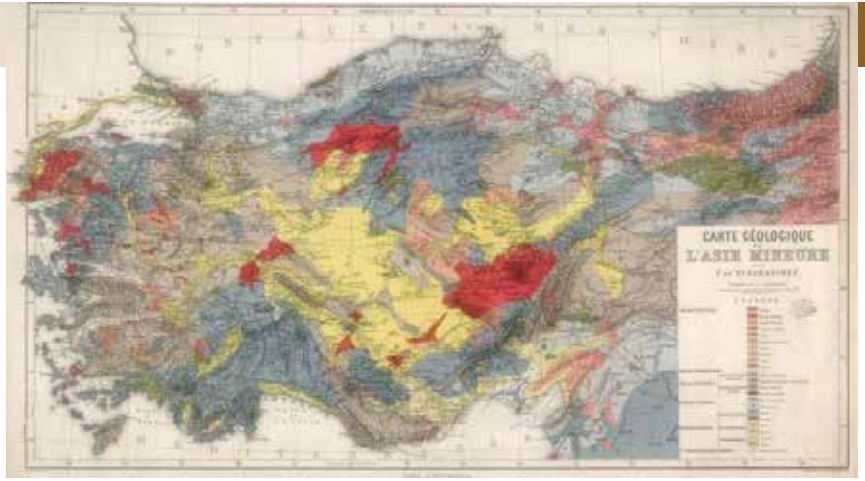
Paris Coğrafya Cemiyeti üyelerinde De La Roquette'in (1784-1868), 21 Aralık 1860'taki Coğrafya Cemiyetinin genel kurulunda, coğrafyacılar Augustus Petermann (1822-1878) ve Carl Ritter'in (1779-1859) Tchihatchef hakkındaki görüşlerini de aktardığı ve daha sonra cemiyet bülteninde yayınlanan konuşmasında, seyyahın Anadolu seyahatleri ve keşifleri hakkındaki eserinden övgüyle bahseder. De La Roquette konuşmasında:

Tchihatchef'in sadece coğrafya, doğa bilimleri ve fiziki bilimlerde değil, arkeolojide, istatistikte ve hatta politika alanlarında da konusuna hâkim olduğu eserlerinden anlaşılmaktadır. Döneminde, Avrupa'dan ayrılmadan bile daha geniş alanlar da seyahat eden gezginler vardı. Ancak, sadece doğa bilimcileri tarafından yapılan geziler dikkate alındığında ve Tchihatchef'in keşiflerinin herhangi bir hükümetten ve hiçbir kimseden maddi veya manevi destek olmadan tek başına yapıldığı düşünülürse, benzer şartlar altında ve neredeyse hiç bilinmeyen çok sayıda ülkeyi bu kadar çok çalışmış ve araştırmış olan başka bir kimse yoktur, demektedir. De La Roquette; Petermann'ın, Tchihatchef'in ünlü Alman coğrafyacı Ritter tarafından da takdir edildiğini söylediğini de belirtir.¹⁴ Buradan da Tchihatchef'in bilimsel gezilerinin ve çalışmalarının pek çok bilim adamının harita, coğrafya vb... alanlardaki çalışmalarında ilk başvurdıkları kaynaklardan olduğu anlaşılmaktadır.

Tchihatchef'in ölümünden sonra, ünlü yer bilimci Daubarre'nin Fransa Jeoloji Kurumu Bülteninde yazdığı "*Pierre de Tchihatchef'in Çalışma-*

¹³ *Asie Mineure Description Physique, Statistique Et Archeologique De Cette Contree, Pour P. De Tchihatcheff, Deuxieme Partie, Climatologie Et Zoologie, Paris, 1856, sayfa 411*

¹⁴ *Bulletin De La Société De Géographie, Redige Par La Section De Publication, Cinquieme Serie, Tome Premiere. Annee 1861, Janvier-Juin, Paris, yazar: De La Roquette, Sayfa: 163-165*

Tchihatchef tarafından yapılan Anadolu'nun Jeolojik Haritası

ları Hakkında Açıklamalar" isimli makalesinde Tchihatchef'in Anadolu'da yapmış olduğu çalışmalarından bahsederken kendisinin lisana karşı ayrı bir yeteneği bulunduğunu, gezdiği ülkelerin dillerini çok iyi bildiğini ve hatta Türkçeyi bölge diyalektlerine göre konuşabildiğini ve konuşmasının o bölgede konuşanlardan ayırt edilemediğini yazmaktadır.¹⁵ Zaten, Tchihatchef'in seyahat ettiği ülkelerde ve bölgelerde konuşulan dillere karşı ilgisi ile bunları çok çabuk öğrenerek konuşabilecek duruma gelebilmesi, diğer birçok bilim adamı ve kuruluşlarında dikkatini çekmiştir. Kendisiyle ilgili yazdıkları yazılarda onun bu özelliğinden bilhassa bahsetmişlerdir.

Son Çalışmaları ve Gezileri

P. de Tchihatchef 1870'lerden sonra çalışmalarını eşiyle birlikte, İspanya, Kuzey Afrika, Tunus ve Cezayir'de sürdürmüştür. Kuzey Afrika dönüşü yaşamını Avrupa'da Fransa, Almanya ve İtalya'da sürdürmüş bilhassa Anadolu (*Küçük Asya*)'da yaptığı gözlem, ölçü, veri ve buluşlarını bir kez daha gözden geçirerek çalışmalarının özetlerini bu kez Almanca olarak "*Kleinasien*" adıyla bir kitap halinde, Leipzig'de 1887'de yayınlamıştır. Bu tarihten 3 yıl sonra, 13 Ekim 1890'da İtalya'nın Floransa şehrinde 82 yaşında ölmüştür.¹⁶

Tüm bunların ışığında Tchihatchef'in çok yönlü bir bilim adamı olduğu, çalışmalarının büyük çoğunluğunun bugün dahi geçerliliğini koruduğunu görmekteyiz. Çalışmaları hep bilimsel verilere ve ölçümlere dayalıdır. Afyonkarahisar'da dahil olmak üzere Anadolu'daki birçok yerleşim yerinin ilk irtifa ve sıcaklık ölçümleri Tchihatchef tarafından yapılmıştır. Birçok açıdan bilim dünyasında **önemli bir yeri olan biri** olmuştur.

¹⁵ a.g.e. Kemal Erguvanlı, Sayfa: 11

¹⁶ a.g.e. Kemal Erguvanlı, Sayfa: 11

BOLVADİN'DE GEÇMİŞTEN BUGÜNE SOSYAL MEKÂNLAR VE HORAN MİLLET BAHÇESİ

Dr. Muharrem Bayar

Hiç gündemden düşmeyen, ilgililerce ısrarla kurulmasını istedikleri millet bahçeleri merasimlerle daha henüz yeni yeni açılıyor. Bolvadin'de Kaymakam Ahmet Maruf (Tuzcu) zamanında H.1326 (1910) yılında, çevrede bilinen ilk Millet Bahçesi Bolvadin'de kurulmuştur. Bölgede *Millet Bahçesi* ismi ile kurulan ilk bahçedir. "Millet Bahçesi" ismi ile 1954 yılına kadar yaşamıştır.

1.BU BÖLGE HAZRETİ PEYGAMBERİN HADİSLERİNE KONU OLMUŞTUR:Arkaik ve Roma Döneminde Bölgenin merkezi Antik Synnada (Şuhut) şehridir. Bizans döneminde bölgenin merkezi Amorium (Emirdağ/Hisarköy) şehri olmuştur. Bu devirde dünyanın 6 ncı önemli büyük şehridir. Poybotum (Bolvadin)bu bölgenin şehirlerindendir. Peygamberimizde bu devirde yaşamıştır.

İslami literatürlerinin muteber kaynaklarından olan *Hadis-i Şeriflere* konu olmuştur. *Kütüb-ü Sitte*'ye kaynaklık eden hadislerde Bolvadin civarını görürsünüz.

عن عبد الله بن عمرو بن العاص (ر.ع.) عن النبي (صلم) قال: «يوشك أن يملأ الله أيدىكم من العجم، ثم يجعلهم أسداً لا يفرّون يقتلون مقاتلتكم ويأكلون فيآكم.»

1 "Allah çok yakın bir gelecekte sizlerin yurdunuzu ve yuvanızı (*bu*) yabancı kavimle (Türkler) dolduracak, sonra da onları aslanlar gibi cesur kılacaktır. Onlar, daha önce sizlerin harp ettiğiniz (*kavimlerle*) çarpışacak ve ganimetlerinize de ortak olacaklardır"

(Bak: el-Heysemi, no; 12377, el-Bezzar, no; 3363

عن عبد الله بن عمرو بن العاص (ر.ع.) عن النبي (صلم) قال: «يوشك أن يملأ الله أيدىكم من العجم، ثم يجعلهم أسداً لا يفرّون يقتلون مقاتلتكم ويأكلون فيآكم.»

2.Abdullah b. Enes (r.a.) dan rivayet edildiğine göre; Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Allah çok yakın bir gelecekte sizlerin ocağınızı ve bucağınızı bu yabancı kavimle (Türkler) dolduracak, sonra da onları aslanlar gibi cesur kılacaktır. Onlar daha önce sizlerin çarpıştıklarınızla çarpışacak ve ganimetlerinize de ortak olacaklardır"

(Bak:el-Heysemi, no; 12376, el-Bezzar, no; 3364.

عن عبد الله بن مسعود (ر.ع.) عن النبي (صلم) قال: «... ويترك الله نصره على المؤمنين ويترك بأسه على الكفار يقتلون ويهزمون ويسير المسلمون في أرض الروم حتى يأتوا عسورية وعلى سورها خلق كثير يقولون: ما رأينا شيئاً أكثر من الروم كذا قتلنا وهزمتا وما أكثرهم في هذه المدينة وعلى سورها فيقولون: آمنونا على أن نؤدي إليكم الجزية فيأخذون الأمان لهم ولجميع الروم على أدا الجزية.»

3."Abdullah b. Mesud (r.a.) un rivayet ettiği çok uzun bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuşlardır: "...daha sonra Allah müminlere

yardımını, kâfirlere ise öfkelerini gönderir; müminler Rumları öldürür ve onlara galip gelirler, hatta Rum topraklarına girerler, ta Amûriye'ye kadar da ilerler (ve şehri kuşatırlar) şehrin surları üzerinde birçok insanları (Rumları) görürler, sonra şaşkınlıkla şöyle derler

- "Size cizye ödememiz şartıyla bizimle bir anlaşma yapınız. Böylece onlar hem kendileri hem de bütün Rumlar için her sene belli bir vergi ödemek şartıyla bir anlaşma yaparlar. (Bak :el-Fiten, s. 298, no; 1163.

عن كعب قال: « لا تفتح القسطنطينية حتى تفتح نابها. قيل وما نابها قال: عمورية. »

5. Yine Ka'b (r.a.) Peygamberimiz şöyle demiştir: "İstanbul, onun azı dişi gibi olan bir şehir alınuncaya kadar asla fetih olunmayacaktır". Ona; "bu azı dişi olan şehir hangisidir? diye sorulduğunda o; Amuriye demiştir. (Bak: d-Fiten, s. 298, no; 1163.)

قال كعب: « تفتح عمورية قبل نيقية ونيقية قبل القسطنطينية، والقسطنطينية قبل عمورية. »

6. Peygamberimiz şöyle demiştir: Amuriye, İznik'ten önce ve İznik İstanbul'dan önce ve İstanbul ise Roma'dan önce mutlaka fethedilecektir. (Bak: d-Fiten, s. 340, no; 1275.)

İslam ordularının Emeviler zamanında başlayan Anadolu Seferlerinin sırrı Peygamberimizin bu müjdesi olsa gerek. Evladı-ı Resul Seyit Battal Gaziyi, Sahabe Abdülvahhap Gaziyi, Seyyit Abdülkadir Geylan-i Saniyi ve daha nicelerini bu topraklara getiren bu müjdedir.

Peygamberimizin sözünü ettiği Amuriye şehrinin temsili resmi

Arapların Amuriye dediği Amorium şehri bölgenin merkezi olup, 4. asırda dünyanın 6. büyük şehridir. Amorium (Hisarköy) Doğu Phrygia'da bulunur. Ankara'nın 170 km. güneybatısında, Afyon'un 70 km. kuzeydoğusunda, Bolvadin'e 30 km. Emirdağ ilçesinin 12. km. doğusunda ve Sakarya (Sangarius) nehri kaynağı yakınında yer alır. Tarih öncesine ait bir höyüğü de içeren antik kent

Strabon'da zikredilir¹, nitekim daha M.Ö. 2. yada 1. yüzyıl sikkelerinde Amorium ismine rastlanır². W.J. Hamilton 1836'da kenti yeniden bulmuştur.³ Bu muhteşem şehirden Bizans İmparatorları çıkmıştır. Bugün harabeleri Emirdağ/Hisar Köyündedir. Ünlü Sahabe Selmanî Farisi İslamiyet'le şereflenmeden önce bu şehirde okumuştur. Bu muhteşem şehir Halife el-Mutasım zamanında 13 Ağustos 838 günü zapt edilmiş, yıkılmış, bir daha kurdurulmamak üzere yok edilmiştir. Yakalanan kişiler Eber Gölünde öldürülmüştür. Bizans literatürlerinde Eber Gölüne *Kırk Şehit Gölü* denir. 19. asrın sonlarında 1876 yılında Bulgaristan'dan gelen göçmenler antik şehrin harabeleri üzerine Hisar Köyünü kurmuşlardır.

2. BOLVADİN ANADOLU'YA ŞEHİR OLARAK DOĞMUŞTUR. Ünlü İslam düşünürü İbn-i Haldun, şehri şöyle tarif ediyor. Şehir, Cuma namazı kılınan, Pazar kurulan yerdir." diyor.⁴ Bolvadin İslami Dönemden önce şehir merkezi idi. 1071 Malazgirt Zaferi'ni takiben 1116 yılında yapılan Bolvadin Savaşı ve Bolvadin Anlaşması ile bu bölge kesin Türk- İslam bölgesi olmuştur. Türk-İslam şehri Bolvadin'de, 1262 tarihli Hanaylı Mes-cid⁵, 1270 tarihli Alaca Camisi'nde Zibitzadeler, 1320 tarihli Çarşı Camisi'nde Gömbezadeler, 1481 tarihli İmarek Camisi'nde Hatipzadeler beratlı hatip kadrosu ile görev yapmışlardır. Bu camiler Cuma Namazı kılınan camilerdir.⁶ Bu camilere *Cuma Camisi* denirdi. Beratlı hatip kadrosu olmayan camilerde Cuma namazı kılınmazdı.

Cuma camilerinde hatiplik, imamet, müezzinelik, kayyumluk ve ferraşlık kadrosu vardır. Çarşı Camisinde uzun süre Gömbezaden Hüseyin ve oğlu Ahmet Efendi hatiplik yaptılar. Huyugüzelzadeler⁷

¹ Bk.not.3

² T.R.S, Broughton. Asia Minor (Yay. T. Frank, An Economic Survey of Ancient Rome, cilt IV, Baltimore 1838) 703, 772.

³ Martin Harrison, Doğu Phrygia'da Amorium Yüzey Araştırmaları University of Oxford 36 Beaumont Street Oxford OX. 1. 2PG, İNGİLTERE

⁴ İbn Haldun, Mukaddime s.165

⁵ Bu cami, Bedestendeki Selçuk Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev'in hayratı olan Kurşunlu Kervansarayı'nın içinde idi. 1854 tarihinde çıkan Büyük Bolvadin yangınında yok oldu. Kitabesi Bucak Çeşmesinin üzerindedir.

⁶ BOA.438 numaralı Muhasebe- Vilayet-i Anadolu Defteri (H.937/M.1530).s.194

⁷ Bolvadin davetlerinde yemeklerde ekmek olarak börek yenirdi. Sofraya önce tepsi ile börek konur. Böreğin ortasını mahallenin

imamlık yaptılar. Haç Abdilzadeler (Tabaklar) müezzilik yaptılar. Hacı Salihzadeler (Doğruöz) kayyumluk yaptılar. Köse Alizadeler ferraşlık yaptılar.⁸

Fatih Sultan Mehmet Kanunnamesinde Bolvadin kazasında Perşembe günleri Pazar kurulduğu ve satılan malların fiyatları verilmiştir. Ayrıca Anadolu'da tohumluk cins buğdaya *Bolvadin* dendiği belirtilmiştir. 1910 yılında Bolvadin Panayırı kurularak ticari merkezi haline gelmiştir. Osmanlıca, Arapça, Farsça, Grekçe ve Latince hiçbir kayıta Polybotum şehri, Polybotos şehri ve Bolvadin Kazası, Bolvadin Muhassılığı (Sancağı) dışında hiçbir idari terim kullanılmamıştır. Köy olmamıştır.

İslam şehirlerinde mahalleler cami ve mescit merkezlidir. Bolvadin Kalesi içinde kurulan Bolvadin'in ilk mahallesi olan Hisar Mahallesi meydan merkezlidir. Diğer mahalleler cami merkezlidir.

3.YOLLAR BİR ŞEHRİN CAN DAMARLARIDIR. Şehirler, canlı varlıklar gibi kurulurlar, büyürler, gelişirler zirveye ulaşırlar bir felaket gelir. Silinir yok olurlar. Belki harabeleri kalır. Onu da defineciler fare gibi eşerek yok ederler. Bunun en güzel örneği Orta Phrgia'nın muhteşem şehri Polybotum'dur. Yolların uğrak şehri olduğu için çok gelişmiş, Roma Kralı Hadrianus M.S.133 yılında bu muhteşem şehri görmek için Roma'dan gelmiş,muhteşem tapınakları, form meydanları ve çarşılarına hayran olmuş, bu ziyaretin hatırası olarak üç tür para bastırmıştır. Paraların örnekleri İstanbul Arkeoloji Müzesindedir.

Anadolu'da ilk devlet kuran Hittitler'inbaşkenti Hattuşaş'ta (Çorum) başlayan *Kral Yolu* Ankara-Sivrihisar-Amorium (Emirdağ-Hisarköy)- Phyteia

imamı dua ile açar.Yemekler sıra ile açılan yere konur.Yemekler börekle yenirdi.Çarşı Cami imamlarından Huyugüzelzade Mehmet Ali Efendi börek delme işini maharetle yaptığı için halk arasında bu sülaleye *Börek delenler* denmiştir.

⁸Çarşı Camisinin meşhur ferraşlarında Kösealizade Ali Efendi (Belediye Başkanlarından Nazmiye Kılçık'ın büyük dedesi) hastalanır.Yörükzade Ahmet Fevzi Efendi ile Yunuszade Ahmet VehbiEfendi ziyaretine giderler.Onları oğulları Tenekeci Mustafa ile Emin karşılar.Ziyaret sırasında avluda yığılmış toz toprak ve çöpleri sorarlar Misafirlere hizmet eden oğullarını çağırır,misafirleri şahit yaparak,bu toz topraklar görevim süresince camide yaptığım temizlikte topladığım toz topraktır.Bunları bir çuvala koyup,avluda biriktirdim.Emr-i hak vuku bulunca bunlardan kerpiç dökün. Bu kerpiçle mezarımı yapın ki görevimi yaptığımı şahitlik yapсын diye vasiyet etmiştir.

(Kemer kaya)- Bedrem- Özburun - Dişli - Erkmen Hisarı - Polybotum (Bolvadin) - Apamie (Dinar) üzerinden o devrin liman şehri olan Efes'e ulaşıyordu. Diğer yönde İran'ın Sus şehrinde başlayan Pers Dara Yolu, doğu şehirlerini dolaşarak CaysterPedion (Üç Höyükler) üzerinden Polybotum'da Kral Yolu ile birleşiyordu. Yolların zenginleştirdiği Polybotum M.S.295 yılı başlarındaki büyük depremde yok oldu. Şimdiki yerine yeniden kuruldu. Ama o güzelliğe hiçbir zaman ulaşmadı. Kızıl Kilise Kaplıcası bu depremde ortaya çıktı.

Bu yollar her dönemde doğu ve batı seferlerinde kullanılmıştır. Bu yola sahip olan Anadolu'ya sahip olduğu önemli ticaret yoludur. Aynı zamanda her dönemde Hac Yolu olmuştur. Roma'da başlayan Kudüs'te noktalanın yolculuklarında Hristiyanlar buradan geçmişlerdir. Budin'de başlayan Surre-i Hümayun Tarihi bu Kadim yolu kullanmıştır. Surre-i Hümayun'un en büyük durağı Bolvadin Dura Yeri mevkiidir.Bu yolun Akar Çay üzerindeki Kırkgöz Köprüsü sayısız olaylara şahit olmuştur.

1641-1642 yıllarında Anadolu'yu dolaşan Yahudi Seyyah Davit Yemşel 1642 yılı baharında Bolvadin'e gelir. Kalabalık zengin bir ticaret merkezi olduğunu söyler.⁹ 18.Eylül.1643 yılında Bolvadin'e gelen Evliya Çelebi: "*Buradan kalkup mamur köyler içinden giderek 8 saatte Barçınlı (Bayat) durağına,oradan da 5 saat sonra Bolvadin Kazasına geldik. 150 akçalık kaza merkezidir. Kethüda yeri, yeniçeri serdarı, ileri gelen esnaftı vardır. Rüstem Paşa Camisi Süleyman Han'ın veziridir. Mimar Sinan yapısıdır*"¹⁰. Bu gözlemler Bolvadin'in kalabalık bir şehir olduğunu ortaya koyar.

Kırkgöz Köprüsü M.Ö.1344

⁹ Prof. Dr. Bernand Lewis"1641-1642 Bir Karayit'in Türkiye Seyyahatı". Berlin.1928. s.43

¹⁰ Evliya Çelebi" *Seyyahetname*"c.III. İstanbul.1314 s.15

Kırkgöz Köprüsü M.Ö.1344

Bu Kadim Yol, Bolvadin sınırlarına, Kemerke-ya-Özburun sınırındaki Bedrem mevkiinden girer. Burada İstanbul'da başlayan, Bayat'tan gelen, kadim Roma Yolu, Kral yolu burada birleşir. Özburun-Dişli-Erkmen Köyü'nden geçilerek Bolvadin merkeze girilir. Erkmen Mahallesi-Yenice Mahallesi-Şazi Mahallesinden çarşı merkezine gelinir. Buradan Bedesten-Bucak Mahallesi –Söğütlü Yolu ile Kırkgöz Köprüsüne ulaşıldı.

19.asrın başlarında Çölabad - Şuhut - Oynağan-Karamık - Çay - İshaklı (Sultandağa)-Musluca (Emirdağ) - Çifteler - Bayat - Han - Nevah-i Barçınlı - Oynaş isminde 12 nahiyesi toplam 326 köyü olan Bolvadin'de önce yollar kaybolmuş, ardında zaman içinde bağlı birimler dağılmış.Nihayet 2 beldeye, 10 köye kalmıştır. Gün geçtikçe eriyen nüfus 30 binde zor durmaktadır.

4.BOLVADİN MİLLET BAHÇELERİ

Bolvadin'in bu dağılışını ilk fark eden, çareyi ticaret merkezi yapıp cazip hale getirmek isteyen Bolvadin Kaymakamı Ahmet Maruf Bey'dir. O tarihte Belediye reisi Mübaşir Hacı Osman Efendidir.

Kaymakam Ahmet Maruf Bey (Tuzcu) genişçe bir proje hazırlayıp, bu kadim şehrin kurtuluşunun ticaret merkezi olması ile mümkün olacağını belirtmiştir. Projeyi 18 Teşrin Evvel 1325/Ekim. 1909 tarihinde İstanbul'a gönderip sadarete sunulmuştur. Projesi kabul edilmiş, bağlı bulunduğumuz Hüdavendiğar (Bursa) Vilayetinde onaylanarak işleme konmuştur.

1895 yılında Berlin-Bağdat¹¹ Demir Yolu faali-

¹¹ O günlerde uydurulan bir dedikoduya, göre, güya demir yolu Bolvadin'den geçecekmiş de halk istememiş. O zaman şimdiki yeri olan terk edilmiş Çamurark Köyü arazisine yapılmış. Bu konuda çok belge inceldim. Bolvadinlin istemediğine ait. bir kayıt bulamadım. Bir marifetmiş gibi, bizi bu güne kadar ham hayallerle avutmuşlar.

yete geçince bu yol hattı değişti. Çay Devlet Demir Yoluna ulaşmak için şimdiki yol açıldı. Yeni caddeye de bu nedenle İstasyon Caddesi ismi verildi. Şimdiki Emirdağ Yolu 1930 yılında açılmıştır.

4.1.İLK MİLLET BAHÇESİ: Yeni açılan Bolvadin- Çay Yolu'nun iki yanına söğüt ağaçları dikelererek yeniden düzenlendi. Öyle ki ağaçlar büyüdü, kolları biri birine girdi.Yol yeşil bir tünele dönüştü. Bu efsane güzellik son yol genişletme çalışması ile yok oldu.

Bolvadin'in içme ve sulama sularının çoğu Paşa Dağı'ndan gelir. Özburun Kasabası'nda doğan Akpınar, Karapınar, Büğdüz, Dağılgan, Yayıl-gan isimli beş pınar 1876 yılında alınan mahkeme kararı ile 4 gün Bolvadin'e, 2 gün Özburun'a, 1 gün Dişli'ye akardı.1926 yılında olan su kavgasında alınan mahkeme kararı ile bu hak ve yetkimizi kaybettik. 3 gün Özburun, 3 gün Dişli ve 1 gün Bolvadin'e verildi.¹² Bu sular şehrin ortasındaki kanaldan akar, Eber Gölüne dökülür. Yağışlar bol olduğu zaman taşar, Bolvadin'i sel basardı.

Yolun sağ tarafından Halk Kütüphanesinden başlayarak, Hacı Ahmet Camisine kadar uzanan büyük bir alana 1910 yılında ilk *Millet Bahçesi* kuruldu. Şehrin ortasından akan suyun bir kısmını kanallarla millet bahçesine getirdi. Bahçeyi çeşit çeşit ağaçlarla ve çiçeklerle süsledi.

Bolvadin'de Pazar günü zengin fakir herkes bayrama gider gibi ailesini alır. Zenginler faytonla diğerleri kendi imkanları ile Millet Bahçesine gelir. Dinlenir, eğlenirdi. Pazar günü çarşıdaki bütün iş yerleri kapatılırdı. Millet Bahçesine çevre köy ve kasabalardan gelenlerde olurdu. Bu efsane 1954 yılında söndü.

4.2.PARK MİLLET BAHÇESİ: Kaptan-ı Der-ya Hüseyin Paşa Hanı 1911 yılında vakıf sahiplerinin ilgisizliğinden el değiştirmiş, dağılmaya başlayınca yağmalanmış, bazı yerleri küllük olmuştur.Basri Sinanoğlu 1926 yılında belediye başkanı oldu. İlk işi şehre düzen vermek oldu. Yolları caddeleri düzen-

¹² Mahkeme kararı arşivimdedir. Bu köylerde arazisi olan bazı kişiler Bolvadin aleyhinde şahitlik yapmışlar. Halk bunu unutmamış, Alehdeki şahitlerden Halkalı Hacı Ahmet Ağa 1928 yılında ölüp, musallaya konduğunda, imamın nasıl bilirsiniz sorusuna, Hacı İsa Oğullarından Gazi Yusuf (Kadri Sevim'in akrabası), Özburunlu'ya, Dişli Köylüye sor diye bağırmiş.

ledi. Şehrin ortasında dev bir harabe olan Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa Hanın bir kısmını kamulaştırdı. 1929 yılında ikinci defa seçilince hayalindeki millet bahçesini projelendirdi. 1929 Dünya krizinde Türkiye'ye gelenlerden Mimar Macar ustaya, bir benzeri olmayan, hatırası fotoğraflarda kalan park ve gazinoyu yaptırdı. Pek çok ünlü sanatçının konserlerine, ünlü devlet adamlarının konuşmalarına sahne açmıştır. Bayan garsonlar çalışmıştır. Bu muhteşem millet bahçesi 1973 yılında yok oldu.

*Millet Bahçesi ve gazinosu önünde 24 Eylül 1952
Kurtuluş Bayramı*

Millet Bahçesinde havuz başı sefası

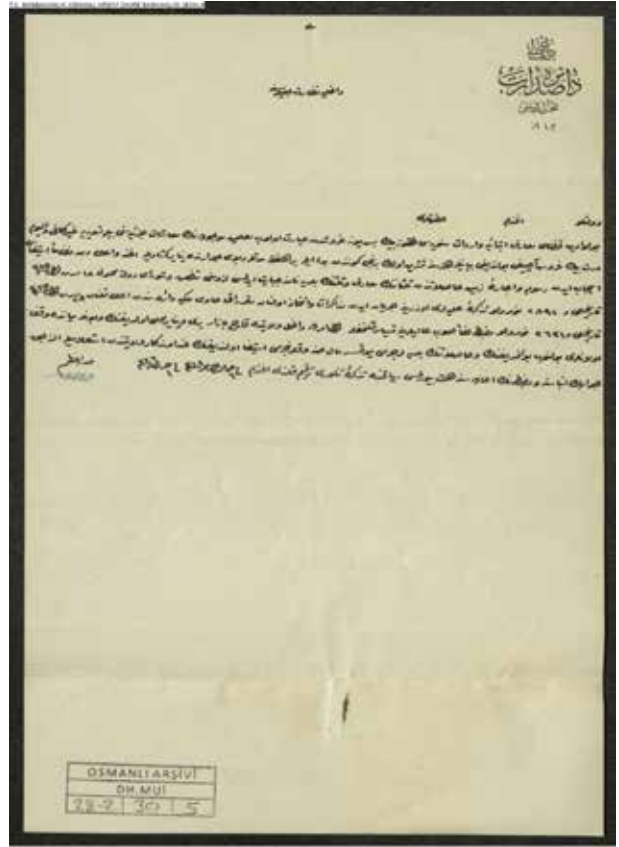
4.3.AŞAĞI PARK MİLLET BAHÇESİ:

Bolvadin'e elektrik 1937 yılında geldi. Elektrik santralının devamına 1942 yılında Hasan Türkmen tarafından park yapıldı. Bu park içkili olup,

akşamları çalışırdı. 03.Mart 1941 günü Şimili lakabı ile bilinen Kara Hasan oğlu Mehmet bir kavgada parkta öldürülmesi üzerine,özelliğini yitirdi. 1960'dan sonra kapandı. Arsası iskana açıldı.

4.4.BİR BENZERİ OLMAYAN MUHTEŞEM HORAN MİLLET BAHÇESİ:

1955 yılı başlarında bir kısmı mera bir kısmı mezar olan arazi Belediye Başkanı Kör Ömer oğullarından Kitapçı Süleyman Kabadayı zamanında kamulaştırıldı Parkın projesini Afyon Ziraat Müdürü, Ziraat Mühendisi Alaaddin Gümüşoğlu hazırladı, gerekli fidanları temin etti. Ziraat Teknikeri Abdürrahim Gümüş ağaçlandırma işini başarılı olarak yürüttü. Parkta ağaçlandırmaya halk ve okullar katıldı. O tarihte Bolvadin Ortaokulu, Akçeşme, Savaş, Bahçe ve Ağönü ilkokulları vardı. Okullar öğretmenleri denetiminde kendilerine ayrılan yerlere fidanlar diktiler.Park alanında öğretmenler ağaçla ilgili konuşmalar yaptı.Öğrenciler şiir okudu. Bu mutlu seferberliğe bende iki defa katıldım.

ALİYE

DAİRE-İ SADARET

Muharerat kalemi

813

DAHİYE NEZARET-İ CELİLESİNE

Bolvadin Kazası Maarif İbtidaiyye varidat se-neviyesi dokuz bin beş yüz gurus ibaret olup ma-lum mevcudanın maişatceziyesini bile teviriye gayr-i kaft ve'l-yevm dört bin gurus açığı bu-lunduğu beyanıyla her sene Teşrin Evvelin(Ekim Ayı) birinci gününden bidayeti ile bir hafta mü-dedleDeveli civarında panayır küşadıyla ahz ve i'tadannimamnamele itfası icap idenrü-sum ve icariye-i zemin hasılatından se-lasetinin maarif ve selasetinin belediye nizamına cebayete edilmesi lüzumunu tazmim ve Şura-i Devlete mahul 18 Teş-rin Evvel 1325 tarihli ve 3892 numaralı tezkire-i âliyeleri üzerine ceryan iden-tezakirat ve itte haz olunan makarat-ı havi malikeye dairesinde i'ta kılınan 28 Teşrin Evvel 1325 tarihli ve 3631 ta-rihli mazbata subâliyeleri netesyar kı-lınmağla emre dahil vilayette kaç Pazar yeri ve panayır mahalli olduğunun ve bunlar meyanında vakf olanların bu-lunup bulunmadığının ve hasamatının belediyelerce mani yoksa mal sandıklarınca mı ittifa olunduğunun Hüdavediğar Vilayetinden em-taliye alınacak cevabın enbasına ve mazbatanın iadesine himmet buyurulması siyakına tezkire-i senaviri terkim kılındı efendim. 6 Cemaziyel Ahir 1326—1 Haziran 1326

Sadrazam
(imza)

5.BOLVADİN PANAYIRI

Ünlü Kaymakam Ahmet Maruf Bey 1326/1910 yılında Develi Köprüsü civarında Ekim Ayı'nın birinci günü başlayarak bir hafta süreli *Bolvadin Pa-nayırını* kurdu. Burayı seçmekteki amacı, o zaman Bolvadin'e bağlı olan Çay, İsaklı (Sultandağı), Şuhut ve köylerini ekonomik yönden bağlayıp, ticari mer-kez yapıp, dağılan şehri kurtarmaktır. Bolvadin'in yetiştirdiği nadir devlet adamlarından Diyarbakır Vali Yardımcısı, Bolvadin Belediye Başkanlarından Ahmet Naci Helvacı geleceği görmüş, çalışmalarını bu yola yapmıştır.

Bolvadin Panayırı 1929 dünya ekonomi krizin-de sarsılmıştır. 1914'de kurulan Osmanlı öneminin

ilk özel bankalarından Bolvadin Bankası aynı yıl kapanmıştır. 1942 yılında Belediye Başkanlarından Hasan Türkmen zamanında Bolvadin Panayırı yer ve tarih değiştirdi. Erkm en harman yerine Anadolu Endüstri Meslek Lisesi v e Ceza Evinin olduğu yer-lere Ağustos Ayının son haftası kuruldu. 27 Mayıs 1960 olayından sonra bir daha açılmamak üzere ka-pandı.

Bolvadin Panayır Ağustos 1950 yılı Erkmen Harman yerinde açıldı. Kaymakam Tahir Genççağa, Belediye Başkanı Kazım Yüksel

6.MİLLET KIRAATHANELERİ: Kayma-kam Ahmet Maruf Bey önce çarşıya bir düzen ver-di. Kaptan Derya Hüseyin Paşa Han'ın¹³ bir kısmını istimlak ederek *Millet Kiraathanesi*'ni yaptırdı.¹⁴ 1530 tarihli tahrir kayıtlarında ismi geçen Çarşı Camii civarındaki kiraathaneleri yeniledi. Bu kiraat-hanelerde Ramazan aylarında iftar ile sahur arasın-da kitaplar okunur, sohbetler yapılır. Bu faaliyetler kesintisiz yapılırdı. Ramazan dışında yatsı nama-zından sonra yapılırdı. Buralara devlet adamları da gelir, halkın dertlerine dinlerdi. Afyon Milletve-killerinden Ali Çetinkaya, Şükrü Çelikalay,¹⁵ İzzet Ulvi Bey, CHP müfettişi Adnan Menderes ve daha

¹³ Ziraat Bankasının da içinde bulunduğu büyük adada Bolvadin'in yetiştirdiği ünlü devlet adamlarından Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa H.1151/M.1738 yılında büyük bir han yaptırdı.

¹⁴ Şehitler Caddesinde eski Palas Otelinin olduğu yerde idi.

¹⁵ Afyonda Çelikalay teşkilatını kuran ünlü din adamıdır. Aslen Bolvadin'in Kurucaova köyünden Tabanlı oğullarındandır.

niceleri ziyaret etmiştir. Ayrıca gezgin halk şairleri gelir. Sazları eşliğinde türküler, şiirler söyler, ödüllü bilmece düzerlerdi.

Günlerden bir gün Yeksani isminde bir halk şairi gelir. Birkaç gün kıraathanelerde sazı ile konser verir. Bolvadinli Şair İbrahim Hicazi ödüllü bir bilmece düzer. Ödülü bilmeceyi çözen alacaktır. Çözülemez ise ödül bilmeceyi düzene verilir. Bilmece:

*Değere değmez,
Değmeze değer,
Anaya değmez,
Babaya değer.*

Bilmece herkesin göreceği yere asılır, yanına bir tepsi konur. İçine kıraathanede oturanlar ödül için para atalar. Üç gün geçer, bir türlü bilmece çözülemez. Tepside paralar çoğalır. Bolvadin'in yetiştirdiği ünlü dava vekili Hacı Kemalizade Abdülkadir Bey, arkadaşı Belediye Başkanı Manavzade Abdülkadir Ağa'nın (Karasekreter) teşviki ile bilmeceyi düzen şair İbrahim Hicazi'yi çağırıp, kimseye söylemeyecekleri teminatını vererek, cevabını öğrenirler, Şair Yeksani'nin kulağına söylerler. Yeksani eline sazı alıp, bilmeceyi çözer, ödülü alır. Buna çok kızan İbrahim Hicazi, Hacı Kemalizadeye şu dörtlüğü söyler.

*İnce belli,
Sol yüzü siğilli,
İbne fiilli,
Sözünde durmaz,
Kirmani.....*

Kıraathaneler, insanların bilinçlendiği, sosyal ve kültürel yönden yetirildiği değerler merkeziydi.

Afyon'dan-Konya'ya kadar şehirlerin mültezimi olan, Belediye Başkanı Manavzade Abdülkadir Ağa (Kadasekreter) yeni kurduğu muhteşem çiftliğine dayısı Kör Hacı Kadir Oğullarından Şair İbrahim Hicazi'yi davet eder. Sohbet arasında Abdülkadir Ağa başarısını övünerek anlatır. Bunun üzerine İbrahim Hicazi 40 dörtlükten oluşan BE YAHU redifli şu meşhur şiirini söyler.

Ne kaçır gezersin, yorulmadın mı?
Ovada, yazıda, dağda BE YAHU
Feleğin kahrına darılamadın mı?
Otur aşağı bir bucakta BE YAU

Anan atan, yarenlerin çekildi,
Birer birer hake gelip, döküldü,
Sakalın ağardı, belin büküldü,
Ne yaptın sen burada BE YAHU¹⁶

Zalimin zulmüne olur mu perde
Mazlunun ahı kalırmı yerde
Berde bahirde, vakti seherde
Elbet zalim uğrar bir derde.

YARENLİK GELENEĞİ VE AFYONKARAHİSAR YARENLERİ

Abdülkadir KALENDEROĞLU

A-YARENLİK GELENEĞİ

Yaren, yârân, dostlar, bir maksat için birlikte hareket edenler topluluğu, ahabap, arkadaş manasına geldiği gibi yârlar,¹ sevgililer, erkekler ve yiğitler gibi anlamlar da taşır. Yine Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Afyonkarahisar'da da evlenecek gençlerin en samimi olduğu arkadaşına düğün süreci içinde ve sonrasında “sağdıç” denildiği gibi evlenecek kızların en samimi arkadaşına da “yaren” adı verilmektedir.

Yarenlik, sevgi ve kardeşlik hamurunun birlik ve dayanışma potasında yoğrulurak İslâm ahlâk ve fazileti ile şekillenmesinden meydana gelen kişilerin belirli ilke ve kurallar üzerine inşa ettiği, özel mekânlarda yaşanan milli kültür mirasımızın bir müessesesi, Oğuzlardan Selçuklu'ya, onlardan da Osmanlı'ya geçmiş, devamında şekil değiştirerek günümüze ulaşan sosyal bir kurum olduğu gibi Türk milletine has ilim ve irfan yuvasıdır.²

Yâren; insan yetiştirme, insanı hayata hazırlama, sosyal düzeni ve güvenliği sağlama gibi ulusal kültür değerlerini yaşatma ve yeni kuşaklara aktarma görevlerini yüzyıllardır yerine getirmiştir. Bundan dolayı insanların kalplerinde uyuyan cömertliği, bilim arzusunu, utanma duygusunu, sadakati, bir gün hesaba çekilme korkusunu uyandırmış ve yaşayış biçimi olmuştur.³

Yarenlik sadece bir mecliste veya toplum içinde devam etmez, bir ömür boyu sürer. Yarenler birbirlerine karşı günlük yaşamlarında saygı, sevgi, edep kurallarına dikkat ederek yaşadıkları gibi ⁴ kardeş-

lerinden birinin maddi veya manevi bir sıkıntısını duydukları zaman elbirliği ile onun sıkıntısını giderirler.

Bugün yâren geleneği Şanlıurfa'da “Sıra Gece-si”, Balıkesir-Dursunbey'de “Barana”, Elazığ'da “Kürsübaşı Sohbetleri”, Ankara'da “Seymen”, Kütahya'da “Gezek”, Mudurnu'da “Birikme Gece-si”, Çankırı, Uşak, Akşehir, Fethiye ve Kula'da “Yâren” adı ile anılarak ⁵ Anadolu'nun değişik yörelerinde yaşatılmaktadır.

B- AFYONKARAHİSAR YARENLERİ

Afyonkarahisar'da yarenlik, Anadolu'nun diğer il ve ilçelerindeki yarenlikten farklılık göstermektedir. Bu yarenlik ile ilgili olarak merhum Dr. Mehmet Saadettin Aygen, Ömer Fevzi Atabek'in ağzından şöyle nakleder: “Sultan Divani Hazretleri, kırk dervişi ile beraber İran'a giderken yolda Hacı Bektaş Tekkesine uğrar ve bir müddet misafir kalır. Yemek zamanı yaklaşıncı Hacı Bektaş ağzına kadar su dolu kazana bir pirinç tanesi atar. Kazanın kapağı kapanır ve bir müddet sonra açılınca ağzına kadar pirinç pilavı olduğu görülür. Bütün dervişler ve tekke mensupları sofralara otururlar, kazandan kepçe, kepçe pilav dağıtılır. O zaman Sultan Divani, pidelerde bizden olsun diyerek Furuni Dede'ye işaret eder. Furuni Dede, cübbesinin yeninden herkese birer pide çıkararak dağıtır. Böylece Mevlevi ve Bektaşî dervişleri çok sıkı ahabaplık kurarlar. İran dönüşünde tekrar Hacı Bektaş'a uğrayan Sultan Divani ve dervişleri Afyon'a gelmek için yola çıkarken bir kısım Bektaşî dervişleri de onlara katılır, Afyon'a gelirler. Mevlevî dervişleri ile Bektaşî dervişleri yaren olurlar. Bu arkadaşlık ve ahabaplık o kadar derindir ki, yarenlerden biri ölünce öbürü de ölür ve ekseriye aynı mezara defnedilirler” ⁶

Sultan Divani, XV. yüzyıl içinde iki büyük ta-

⁵ http://www.sandiklikultur.org.tr/yaren-sandikli_yaren_gelenegi

⁶ Mehmet Saadettin Aygen: Afyonkarahisar Camileri, Ulusoglu Matbaası, Ankara 1973, s. 73-74.

¹ D. Mehmet Doğan; Büyük Türkçe Sözlük, İz Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 1132-1133.

² <http://www.potukoglu.com/index.php/haberler-ana-menu/116-anadolu-yarenligi-ve-yaren-olmak>

³ <https://yarenevi.wordpress.com/yaren-nedir/> ; <http://www.sandiklikultur.org.tr/yaren-yarennedir>

⁴ Ömer Sami Sağancı, Çankırı Yâran (Yaren) Sohbetleri ve Simav Yâren Toplantılarında İcrâ Edilen Eserlerin Makam-Usûl-Tavir Açısından Mukayeseli İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017, s. 14.

rikat olan Mevlevilik ile Bektaşılık düşüncesine sahip kişileri kardeş ilan ederek bir başka ifade ile yaren yaparak Anadolu’da huzur ortamını sağlamaya çalışmıştır. Bu hususta Süleyman Gönçer; “Afyonkarahisar’a gelen Bektaşi dervişleri Mevlevi tarikatı üzerine yetiştirildikleri gibi her biri bir Mevlevi dervişi ile kardeş yapılarak çift çift birer zaviyeye yerleştirilmişlerdir. Bunlara Mevleviler arasında “Çiltenan-iki kırklar” adı verilmiştir”⁷ derken Yusuf İlgar da; “Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Mehmet Çelebi, maiyetindeki 40 Mevlevi ve 40 Bektaşi dervişi yâren (kardeş) ilan ederek bir taraftan siyasi farklılığı eritirken, diğer taraftan da Mevlevi tarikatı içerisinde Kalenderilik ve Bektaşılığı kaynaştırarak tarikat kollarının birlikteliğini oluşturmuştur”⁸ diye düşüncelerini dile getirir.

Afyonkarahisar Yarenleri’nden isim ve yerlerini bildiğimiz veya tahmin ettiğimiz 9 yaren vardır. Bunlardan Ali Er Rumi ile Kudüm Dede’nin mezarı veya makamı Sandıklı’da diğerlerinin mezarları ise Afyonkarahisar şehir merkezinde bulunmaktadır. Ancak bu yarenler hakkında fazla bilgimiz olmadığı gibi olan bilgiler de ekseriyetle rivayetlere dayalıdır.

Alfabetik olarak Afyonkarahisar yarenleri şunlardır:

Ahmet-Mehmet Efendi Türbesi (dıştan)

1-AHMET VE MEHMET EFENDİ

Ahmet ve Mehmet Efendiler, Sultan Divani talebelerinden olup Mevlevi dervişleridir. Sultan Divani ile birlikte Yavuz Sultan Selim’in Çaldıran,

⁷ Süleyman Gönçer, Afyon İli Tarihi, C. II, İleri Ofset Matbaası, Afyonkarahisar 1999, s. 95.

⁸ Yusuf İlgar, Karahisâr-ı Sâhib Sultan Dîvânî Mevlevîhânesi ve Mevlevî Meşhurları, Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Yayınları, Afyonkarahisar 2012, s. 133.

Ahmet-Mehmet Efendi Türbesi (içten)

Suriye ve Mısır seferlerine katılmışlar, vefat ettiklerinde de vasiyetleri üzerine aynı yere defnedilmiş çiltenandandırlar.⁹

Çiltenân, Mevlevi dervişi ile Bektaşi dervişinin kardeş ilan edilmesine denmektedir.

Ahmet ve Mehmet Efendi’nin Türbesi, Tac-ı Ahmet (Kale) Mahallesi’nde, Ulu Camii’nin karşısında ve kaleye çıkan yolun solundadır.

2- ALİ ER RUMİ VE KUDÜM DEDE

Bir Mevlevi dervişi olan Ali Er Rumi Dede, Sultan Divânî’nin müridi¹⁰ olup onunla birlikte İran seyahatinde bulunmuş, bu seyahat sırasında Mevlevi ve Bektaşi dervişlerinden oluşan kafilenin başında Mehmet Sadık Dede ile birlikte sancaktarlık görevinde bulunmuş, İran seferinden dönüşte Sandıklı’da görevlendirilerek zaviye kurup yerleşmiş ve birçok mürit yetiştirmiştir.¹¹

Ali Er Rumi’nin mezarı Sandıklı ilçe merkezinde, Cuma Mahallesi’nde Karacaören Köyü yolu üzerinde Hacı Osman Çeşmesi’nin biraz ilerisinde kendi adı ile anılan tekkededir.

XV. ve XVI. yüzyıl arasında yaşadığı tahmin edilen Kudüm Dede, Ali Er Rumi’nin müridi ve sancaktarı olup Ali Er Rumi ile yarendirler.¹² Kudüm çaldığından dolayı “Kudüm Dede” diye anılır.

Ali Osman Karakuş; Ali Er Rumi ile Kudüm

⁹ Fikri Yazıcıoğlu; Afyonkarahisar Evliyalari ve İlim Adamlari, Yıldız Matbaası, Afyon 1969, s. 35-36; Fikri Yazıcıoğlu; Hz Mevlana’nın Torunlarından Sultan Divani, İleri Basımevi, Konya 1963, s. 64-65.

¹⁰ Yazıcıoğlu, Afyonkarahisar Evliyalari....., s. 187;

¹¹ Ali Osman Karakuş, Sandıklı Türbeleri, C.I, Sandıklı Belediyesi Kültür Yayınları, Sandıklı 2011, s. 158; Tulay, a.g.e., s. 91-92.

¹² Tulay, a.g.e., s. 279

Dede'nin birbirleriyle yaren olmadıklarını, her ikisinin de Sultan Divani ile yaren olduklarını, Kudüm Dede'nin Ali Er Rumi'nin müridi ve sancaktarı olduğunu söyler.¹³

Kudüm Dede'nin mezarı Sandıklı İlçesi'nde, Karacaören Köyü yolu üzerinde bulunan Su Deposu'nun alt tarafındadır.¹⁴ Günümüzde konuşma bozukluğu olan çocuklar getirilerek şifa aranmaktadır.¹⁵

Anlatılanlara göre I. Dünya Savaşı sırasında, Sandıklı dergâhı dervişinin rüyasına girer. Rüyada; "Kalk yarenim, peygamber efendimiz sizi bekliyor, İslâm ordusunun imdadına yetişiniz" denilir. Derviş, kan ter içinde uykudan uyanır. Gaflete düşüp düşmediğinin muhasebesini yapar. Ertesi günü abdest alır, Kur'an-ı Kerim okur ve istiareye yatar. Kudüm Dede, tekrar dervişin rüyasına girer ve aynı sözleri tekrarlar. Derviş bütün dergâhı toplar ve üst üste iki gündür gördüğü rüyayı anlatır. Orada bulunan herkes hiç tereddüt etmeden Çanakkale'ye gazaya giderler ve dervişlerin bir teki dahi geri dönemez ve hepsi de cepheye şehit düşerler.¹⁶

3- DEVRANE SULTAN

Devrane Sultan Mezarı

Sultan Dîvânî'nin müritlerinden biri olup çiltan grubuna dâhildir. Sultan Dîvânî ile birlikte İran seferine katılmıştır. Hayatı hakkında fazla bilgimiz yoktur.¹⁷

¹³ Karakuş, a.g.e., s. 155-158.

¹⁴ Yazıcıoğlu, Afyonkarahisar Evliyalari....., s. 187.

¹⁵ Tulay, a.g.e., s. 279.

¹⁶ Ali Osman Karakuş, Sandıklı Efsaneleri, Sandıklı Belediyesi Yayınları, Ankara 2015, s. 20-21.

¹⁷ Yazıcıoğlu, Afyonkarahisar Evliyalari....., s. 36.

Mezarının yeri tam olarak belli değildir. İlk önceleri Zafer (Sümer) Mahallesi'nde, Kurtuluş Caddesi üzerinde yol kenarında etrafı demir parmaklıklı bir mezar yeri vardı.

Mezar yerinin önünde 150 okkalık yuvarlak taş, halk arasında "İstikbal Taşı" adı ile anılmış.¹⁸ 1992 yılında Afyonkarahisar Belediyesi tarafından cadde düzenlemesi yapılırken mezar kaldırılma alınmış, etrafına da demir parmaklık çekilmiştir.

Mehmet Saadettin Aygen ve Mehmet Seçkin; "Rivayete göre burası eskiden "Kadiri Tekkesi" imiş. Burada bir taş içinde diğer bir taşı döndürerek zikredilir imiş. Devrane Sultan da tekkenin şeyhi olup vefat edince buraya defnedilmiş"¹⁹ diye ifade ederler.

1980'li yıllara kadar yeni evlenen gelin ve damat düğünden hemen sonra birlikte türbeyi ziyaret ederlerdi. Hıdrellez'de halk ziyaret eder, dilekte bulunurlardı. Yine hacca gidecek Müslümanlar ziyaret eder, hatta hacılar hac duasını topluca burada yaparak yolculuğa çıkarlardı.²⁰ Son yıllarda yapılan bu adetler unutulmuştur.

4- MUSTAFA DEDE VE SÜLEYMAN DEDE

Mustafa Dede ve Süleyman Dede, Sultan Divani'nin müritlerinden²¹ olup her ikisi de Mevlevihane'de birlikte çileye girerek dede olmuşlar, hacca gitmeye hazırlanırken de vefat etmişlerdir. Başında büyük mermer kavuk olan mezar Ispartalı Mustafa Dede'ye, diğerinden küçük mermer sarıklı mezar ise Sivas'lı Bektaşî Süleyman Dede'ye aittir.²²

"Dedelihan Yatırları" olarak anılan ve halk tarafından bilhassa Perşembe ve Cuma günleri ziyaret edilen Mustafa ve Süleyman Dede'nin mezarları, Burmalı Mahallesi'nde, Tuzpazarı Caddesi üzerinde ve Yoncaaltı Camii karşısındaki Bekteş Pasajı içindedir.

5- NUH EFENDİ VE ARKADAŞI

Sultan Divani'nin müritlerinden biri olup Çiltan'a dâhil bir Mevlevi dervîşi olması dışında bir bilgimiz yoktur. Önceki yıllarda yanında ismini bilmediğimiz bir mezarın daha olduğu²³ söylenmekle birlikte bugün tek mezar vardır.

¹⁸ Tulay, a.g.e., s. 163.

¹⁹ Mehmet Seçkin; M. Saadettin Aygen, Afyon'da Dilek ve Adak Yerleri, Türkeli Matbaası, Afyon 1986, s. 20.

²⁰ Seçkin, Aygen, a.g.e., s. 20.

²¹ Yazıcıoğlu, Afyonkarahisar Evliyalari....., s. 36.

²² Tulay, a.g.e., s. 158.

²³ Yazıcıoğlu, Afyonkarahisar Evliyalari....., s. 35.

Nuh Efendi Mezarı

Nuh Efendi'nin mezarı Akmescit (Mevlana-Zaviye Sultan) Mahallesi'ndeki Kuyulu Camii bahçesinde ve minarenin kuzey yönündedir.

6- SÜT DEDE VE SİYAH SULTAN

Süt Dede (Siyah Sultan) Mezarları

Süt Dede ve yanındaki Siyah Sultan'ın birer yaren olduğu ve vefatları üzerine Süt Dede Mescidi'nin alt katındaki türbe kısmına defnedildikleri haricinde bilğimiz yoktur.²⁴

Süt Dede ve Siyah Sultan'ın mezarları Fakıpaşa (Hacı Yahya) Mahallesi'nde olup geçmişte sütü kesilen kadınlar tarafından ziyaret edilirdi.²⁵

7- MOLLA BAŞİ VE MOLLA YAHŞİ SULTAN

Evliya Çelebi ünlü seyahatnamesinde; Afyonkarahisar'la ilgili olarak; "Bu şehirde bir ruhaniyet vardır. İnsan bu şehre girince kalp gözü açılır" derken Yahşi ve Bahşi Babaların Horasan erenlerinden iki kardeş olduklarını, Yavuz Sultan Selim'in huzurunda iken; "Padişahım biz bu an gi-

Yahşi-Bahşi Türbesi (dıştan)

Yahşi-Bahşi Türbesi (içten)

deriz" diyerek o anda vefat ettiklerini ve bulundukları yere defnedildiklerini, üzerlerine de tekke inşa edildiğini belirtir.²⁶

Süleyman Gönçer; Bahşi Bey, sipahi ve aynı zamanda saz şairidir.²⁷ derken, Fikri Yazıcıoğlu ise "Bu üç dervişten ikisi Sultan Divani hazretlerinin müritlerindendir. Nakşi ise Mevlevi dervişi olmakla beraber Çiltan'a dâhil değildir. Çiltan'dan bir asır sonra vefat etmiş ve onların yanına defnedilmiştir" ²⁸ diye açıklamada bulunur.

Mehmet Saadettin Aygen ve Mehmet Seçkin ise; "Buradakilerden biri Bektaşî şeyhi olup çok olgun ve âlim ve üstün ahlak sahibi bir kimse, diğeri de bunun müritlerinden olan bir eskicidir" ²⁹ diye ifade ederler.

Molla Bahşi ve Molla Yahşi Sultan'ların mezarları, Yunus Emre (Nurcu) Mahallesi, Milli Birlik Caddesi üzerinde ve Ayak Tekke Camii'nin güney batı köşesindeki türbededir.

²⁶ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. IX, Devlet Matbaası, İstanbul 1935, s. 35.

²⁷ Gönçer, a.g.e., C. II, s. 93.

²⁸ Yazıcıoğlu, Afyonkarahisar Evliyaları....., s. 35.

²⁹ Seçkin, Aygen, a.g.e., s. 13.

²⁴ Tulay, a.g.e., s. 364.

²⁵ Seçkin, Aygen, a.g.e., s. 36.

Halk inancı olarak buraya eli, ayağı ve dizi uyuşanlar gelirler, geyik boynuzuna sürünür, buradan aldıkları “cülek” adı verilen topraktan da sürünerek uyuşuklukları giderdiğine inanılır.³⁰ Yine eskiden mezarları etrafında geç yürüyen çocuklar getirilerek dolaştırıldıkları için camiye “Ayakteke” adının verildiği söylenir.³¹

8- YARENLER SULTAN

Yarenler Türbesi (dıştan)

Yarenler Türbesi (içten)

Yarenler Sultan'ın Sultan Dîvânî'nin müritlerinden olup çiltanen grubundan olmaları dışında bilğimiz yoktur.³²

Yarenler Sultan'ın mezarı Yarenler Mahallesi'nde, Yarenler Camii'nin alt katındadır. Burası 1936 yılından önce büyük bir mezarlık idi. Mezarlık kaldırıldıktan sonra mahalle oluşmuş, yarıtların üzerine de şimdiki cami yapılmıştır.³³

Geçmişte her türlü dilek için ziyaret edilen türbenin bulunduğu yer rivayete göre daha önce Mevlevî dergâhı idi. Yarenler Sultan da burada zaviyedâr idi.³⁴

9- ZÜLÂLİ-CELÂLİ

Zülâlî'nin ismi Yusuf olup kaç tarihinde doğduğu belli değildir. Zamanını âlim ve şairlerinden biri

idi. H. 1100 yılında vefat etmiştir.³⁵ Zülâlî ve Celâlî Sultanlar yarendirler.³⁶

Zülâlî ve Celâlî'nin mezarları Burmalı (Umurbey) Mahallesi'nde Basın Caddesi ile Küçük Demirciler Caddesi'nin birleştiği yerdeki Zülâlî Camii'nin kuzey cephesinde ve cami girişinde yer alır.

DEĞERLENDİRME

Cenkçi Baba Mezarı - Yeni Halî

İnsanları birbirine yaklaştırarak aralarında kardeşlik bilincini oluşturan yarenlik geleneği, Türklerde Orta Asya'ya kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. İslâm'ın kabulü ile Türkler arasındaki sevgi ve kardeşlik duygularının daha da pekişmesi ile insanların birbirine bağlanmasının yanında İslâm'ın kulluk bilinci içinde başka insanların yardımına koşmaları adeta bir yaşayış biçimine dönüşmüştür.

Bu zengin kültürel mirasımızı koruyarak sahip çıkmak ve gelecek nesillere aktarmak devlet ve toplum olarak en başta Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı'na, daha sonra da yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşlarına düşmektedir. Ancak bu kuruluşlar da çeşitli meslek örgütleri ile işbirliği içinde hareket etmelidirler.

Yine Afyonkarahisar Yarenleri'nden isim ve yerlerini tespit edebildiğimiz dokuz yaren vardır. Ancak bu yarenler de halkın çoğu tarafından malesef bilinmemektedir.

Bugün gençlerimiz tarihinden, gelenek ve göreneklerinden habersiz ve uzak, ama internet, cep telefonu vb. sanal dünyaya da bağımlı hale gelmiş bulunmaktadır. Onlara tarihimizi, yarenlik vd. geleneklerimizi öğreterek kökleriyle buluşturmanın bir yolunu bulmamız gerekir. Çünkü bugünün küçükleri yarının büyükleri ise yetiştirdiğimiz veya yetiştiremediğimiz gençler de bizlerin eseri olacaktır.

³⁰ Seçkin, Aygen, a.g.e, s. 13.

³¹ Tulay, a.g.e., s. 307.

³² Yazıcıoğlu, Afyonkarahisar Evliyalari....., s. 36.

³³ Tulay, a.g.e., s. 396.

³⁴ Seçkin, Aygen, a.g.e, s. 40.

³⁵ Yazıcıoğlu, Afyonkarahisar Evliyalari....., s. 156.

³⁶ Aygen, a.g.e, s. 73.

Türkeli Gazetesi 20.yıl kutlaması

TAVANARASI

Hasan Özpınar

Afyonkarahisar'ın yayın hayatına devam eden en eski gazetesi "Türkeli" geçtiğimiz günlerde 68.yayın yılını doldurdu. Bizde yer gelmişken bu gazetemizin 20. kuruluş yıldönümü kutlamasına dair bir davetiye'yi paylaşalım istedik.

Davetiye'de gazetenin 20. kuruluş yıldönümünün 5 Aralık 1970 Cumartesi günü saat 15.00'te Ordu Bulvarı Kurtbaşı Apartmanı alt katında bulunan gazetenin matbaasında kutlanılacağı belirtilerek misafirlerin teşri'fi beklenilmekte.

5 Aralık 1951 tarihinde Dr.Mehmet Saadettin Aygen tarafından kurulan Türkeli Gazetesi Milliyetçi, Günlük, Tarafsız Siyasî

Gazete başlığı ile ilk çıktığında uzun süre haftalık dergi olarak yayın hayatına devam etti. 1960 yılından itibaren günlük gazete olarak çıkartılmaya başlanan gazetenin sahibi bu dönemde Hulusi Özerkan, yazı işleri Müdürü Dr. M. Saadettin Aygen olarak görünmektedir.

Sonrasında yine Doktor Saadettin Aygen'in sahipliğinde uzun yıllar yayınını devam ettiren gazete 1987 yılından itibaren Hacı Hakkı Özsoy'un yönetimine geçti. Geçtiğimiz günlerde yeni sahipleri Önder Artuk ve İsmail Palalı tarafından devir alınan Türkeli Gazetesi'nin daha nice yıllar Afyonkarahisar basınının örnek temsilcileri arasında olmasını diliyoruz

Osman CEYLAN - Son Plakçı

Basın Caddesi'nden yukarı istikamette çıkarken sol tarafta birbirine çok yakın Zülali ve Kurra Camileri tarihi yapıları ile sizleri karşılar. Kurra Camisi'nin tam karşısına baktığınızda ise vitrindeki siyah-beyaz TV'ler, radyolar, plakçalarlar ile çok fazla geriye gitmese de belli bir yaş grubuna anılarda yolculuk yaptıran bir dükkân göze çarpar. Bir plak koleksiyoncusu olarak bizim de sık sık ziyaret ettiğimiz dükkânda Osman usta, yıllardır hatıralarla iç içe bir yaşam sürdürüyor;

"Yaşım 56. Kendimi bildim bileli radyolarla, pikaplarla dolu bir dünyadayım. Babam rahmetli Ali İhsan Ceylan'ın şu an bulunduğumuz yerde "Teknik Radyo" isimli bir dükkânı vardı, radyo, pikap, TV, ses cihazlarını tamir ederdi. Bende onun yanında yetiştim. Yıllar geçti, bu işten kopamadım. Her ne kadar ortadan kalkmış gibi görülse de ben hâlâ plak, kaset, pikap, video, video-kaset satışı, cihazların tamir- satışı ile uğraşıyorum.

Tabi Afyon'da bu işin alıcısı az. Kendi çabalarımla bir müşteri potansiyeli oluşturdum. Ama büyük çoğunluğu şehir dışından. Her ne kadar eskiyle uğraşsakta bizde teknolojiden yararlanıyoruz. İnternet üzerinden Türkiye'nin dört bir tarafına satış, servis hizmeti veriyorum.

80'lerde kasetlerin yaygınlaşmasıyla plaklar yok oldu. 1997'den sonra CD'ler kaset saltanatı-

na son verdi ama tarih tekerrür eder şimdi plaklar tekrar geldi. Türkiye'de plak adeta yeniden keşfedildi. Bunda bazı filmlerin, dizilerin katkısı var. Günümüzde gençlerin plaklara ilgi duyması da o rüzgârın bir yansıması.

Şimdi pek çok albümün plak basımı da oluyor. Eski plaklar yeniden basılıyor. Çin malı yeni üretim plakçalarlar piyasada bolca bulunuyor. Bunlar biraz dekor amaçlı, biraz yeni heves gençler için. Eskiden evlerde gösteriş olsun diye salonlarda ansiklopediler olurdu. Şimdi ise plaklar ansiklopedilerin yerini aldı. İş bilen, müziği plaktan dinleyen nesil yeni baskı plaklara, yeni pikaplara ilgi göstermiyor. Zira bir kez sıkıştırılmamış, oynanmamış müzik dinledin mi plaklardan vazgeçemezsin. Plaklar analog yani birebir kaydedildiği için şarkıcı ve orkestra tüm şarkıları sanki yanı başında, senin için söylüyor gibi hissedersin. Cızırtısı bile tad verir. O plağa dokunmanın, onu pikaba koyup iğnesini yerleştirmenin bir hazzı vardır. Bir plak koleksiyoncusu olarak siz bilirsiniz, o dönemi yaşamış insanlar bunu bilir. Yeni baskı plaklarda MP3 kayıtlar, temizlenmiş, işlenmiş sesler var, tat vermiyor.

Bu iş gönül işi. Parayla, pulla olacak şey değil. İşimi severek yapıyorum. Ama diğer taraftan nafakamızı temin etmek var. Çok şükür dükkân kendimizin, kira yok, bırakıp giden nurlarda yatsın.

NEREDE O ESKİ GÜNLER?

H. Şaban KORKMAZ*

Çocukluğumda tek katlı bir evde oturuyorduk. Hemen hemen her gün evimize mahalle sakinleri ve akrabalarımız misafir olarak gelirlerdi. Misafirler gelirken de heybeleri ve torbaları yiyeceklerle dolu olarak gelirlerdi.

Komşumuz Fatma Hanım evine ekmek yaptığında mutlaka bize bükme, börek, çörek veya bir ekşi mayalı ev ekmeği getirirdi. Bu ekmek bize üç gün yeterdi. Biz de ekmek yaptığımızda komşularımıza ikramda bulunurduk. Böylece yaptığımız ekmeğin bereketi olurdu. Ramazan aylarında ana-cığım her gün sahurda erkenden kalkar, hamurunu yoğurur, mutlaka ama mutlaka her gün katmer ve ocak bükmesi yapardı babam için. Ramazan davulunu çalan kimse de imsak kesilmezden bir saat öncesinden çıkar, davul çalarak herkesi oruç tutmak için kaldırmaya çalışırdı. Davulunu çalarken maniler söylemeyi de ihmal etmezdi. Bizde davulcu amcaya anamızın yaptığı katmerden verir gönlünü almaya çalışırdık.

Diğer komşumuz ise bağından bahçesinden gelen meyve ve sebzeleri evine getirdiğinde konu komşuya dağıtmadan edemezdi. Komşunun birisi rahatsızlandığında hemen onun yardımına koşulurdu. Cebinde harçlığı yoksa bir şeyler verilirdi, ihtiyacı ne ise sadece ve sadece Allah (c.c.) rızası için karşılanırdı.

Dini bayramlarda bütün komşular birbirlerine mutlaka ama mutlaka birinci bayram günü bayramlaşmaya gelirlerdi. Gelirken de eli boş gelmezlerdi. Mahallemizde ne kadar ev varsa hepsi mutlaka birbirleriyle bayramlaşmak için çaba ve gayret gösterirlerdi. Bayramlaşma sırasında çocukların elle-

rine harçlık için bir miktar para sıkıştırılırdı. Onun için biz bayramları dört gözle beklerdik. Bayram harçlıklarımızı biriktirir, anne ve babamızın zorda kaldığı zamanda o harçlıkları ona hiç çekinmeden verirdik.

Mahallemizdeki çocuklar birbirleriyle şakalaşır, oynarlardı. Oyun oynarlarken hiçbir zaman birbirleriyle dövüşmezlerdi, birbirlerine küsmezlerdi.

Mahallemizin çocukları okula giderken birbirleriyle beraber el ele kol kola muhabbet, birlik, beraberlik sevgi ve muhabbet içinde gelir giderlerdi.

Günlerden bir gün komşumuzun evi gece vakti sobadan çıkan cıngı yüzünden yanmıştı. Evde kullanılacak hiçbir eşyası kalmamıştı. Aç ve açıkta kalmışlardı. Yanı başımızdaki Hüsnü Amca o yıl da hacca gitmek için uzun süredir bir miktar para biriktirmişti. “Rabbim bana inşallah yeni bir kapı açar, bir daha para biriktirim ve yine hacca giderim, önemli olan komşumuz açta açıkta kalmasın” düşüncesiyle, o yıl hacca gidecek parasını evi yanan komşumuza vererek evinin tamiri ve bakımı için bağışlamıştı. Diğer komşularımız da evlerinde bulunan fazla kap, kacak ve ev eşyalarından evi yanan komşuya yardım etmişlerdi.

Evimiz yokuşun bulunduğu yerdeydi. Kışın kar yağdığında mahallemizin çocuklarıyla beraber hemen sokağa çıkar, kızaklarımızı alarak hep beraber güle oynaya o yokuşta kaymaya çalışırdık.

Mahallemizde düğün olduğunda ne kadar komşu varsa düğün yapana karınca kararınca hediye getirirlerdi. Komşular düğün yapıldıktan sonra gelin ve damadı evlerine çağırarak yemek ikramında bulunurlardı.

* Eğitimci-Şair-Araştırmacı Yazar

Mahallemizde sevgi, saygı, muhabbet, birlik, beraberlik ve hoşgörü vardı. Mahallemizin insanları birbirlerine selam vermeden edemezlerdi. Birbirlerine en azından onbeş günde bir oturma-ya, misafirlğe giderlerdi. Misafirlğe giderken de kalplerin yumuşaması, muhabbet köprülerinin birbirine kavuşması düşüncesiyle misafirlğe eli boş gitmezlerdi.

Mahallemizde askere gidecek delikanlı askere gitmeden önce mahalleli tarafından yemeğe çağrılır, yemek yedirilir ve askerde harcanması için cebine harçlık konulurdu.

Her yıl hıdrellez gelince sabah namazından sonra mahallemizin evlenecek kızları kaleye çıkarlar; “Ahtım, bahtım, geldi evlenecek vaktim.” Diye dileklerini yerine getirmeye çalışırlardı.

Mahallemizde Hıdır amcanın bir at arabası vardı. Her yıl bizi Gecek kaplıcasına götürür getirirdi. Ailecek cümbür-cemaat bir hafta boyu bir odada kalır, hamama girer, banyolarımızı yapar, yemeklerimizi yer sofrasında yer ve hoşça vakit geçirirdik.

Babamız camiye giderken mutlaka bizi götürürdü. Camide, müezzinlik yapmak için teşvik ederdi. Biz de cami hocasından izin alarak minareye arkadaşlarla sabah namazında çıkar, ezan okunmadan önce ilahileri topluca söylemeye çalışırdık. Babamız bize daha küçük yaşlarda Kur'an-ı Kerim'i öğretmişti. Namaz kılmak için nelerin yapılması gerektiğini sık sık anlatmaya çalışırdık.

Babam büyük kardeşlerimi alarak her hafta Kur'an gezeğine giderdi. Kur'an gezeği bizim eve sıra geldiğinde biz de o gezeğe katılır, Kur'an-ı dinleyerek takip etmeye çalışırdık.

Babam bize sık sık şunları söyleyerek kulağıma küpe olmasını isterdi:

“Sevgili evlatlarım! Hayatta ne surette olursa olsun sakın yalan söylemeyin, başka birinin malını bulsanız dahi almayın, ağzınıza fermuarı çekin girene ve çıkana dikkat edin, haramlardan uzak durun, başkalarına küsmeyin, küsmenin bizim dinimizde yeri yoktur, herkesle iyi geçinin, hiçbir kimsenin kalbini kırmayın, hiçbir zaman da beş vakit namazınızı kılmamazlık etmeyin.” derdi.

Annelerimiz çocuklarını uyutmak için bir taraftan ninniler söylerken bir taraftan da salıncağı sallamayı ihmal etmezlerdi. Çocuk anneleri tarlaya çalışmaya gittiklerinde çocuklarının ağlamaması için bir çember içine sürülmüş haşhaşı koyarak ağızlarına verirler, çocuklar mışıl mışıl uyurlardı.

Bizim çocukluğumuzda bilgisayar, laptop, cep telefonu falan yoktu. Evinde radyosu olanlar bile sayılıydı. Hatta ve hatta evimizde televizyon bile yoktu, ama biz mutluyduk. Mit oynayarak, çelik çomak oynayarak, âşık atarak, bilye yuvarlayarak, saklambaç oynayarak, yakan top oynayarak, yüzük saklamaca oynayarak, kazık çarpmaca oynayarak, büyüklerimizin bize anlattıkları masalları can kulağıyla dinleyerek ve körebe oynayarak boş vakitlerimizi geçirirdik.

İnanın o çocukluk yıllarımı özleyorum. Uzun uzun düşüncelere dalarak; “Nerede, nerede o eski zamanlar?” diye düşünmekten de kendimi alamıyorum.

ARŞİVDEN YAPRAKLAR

Savcı TÜRKMEÑOĞLU

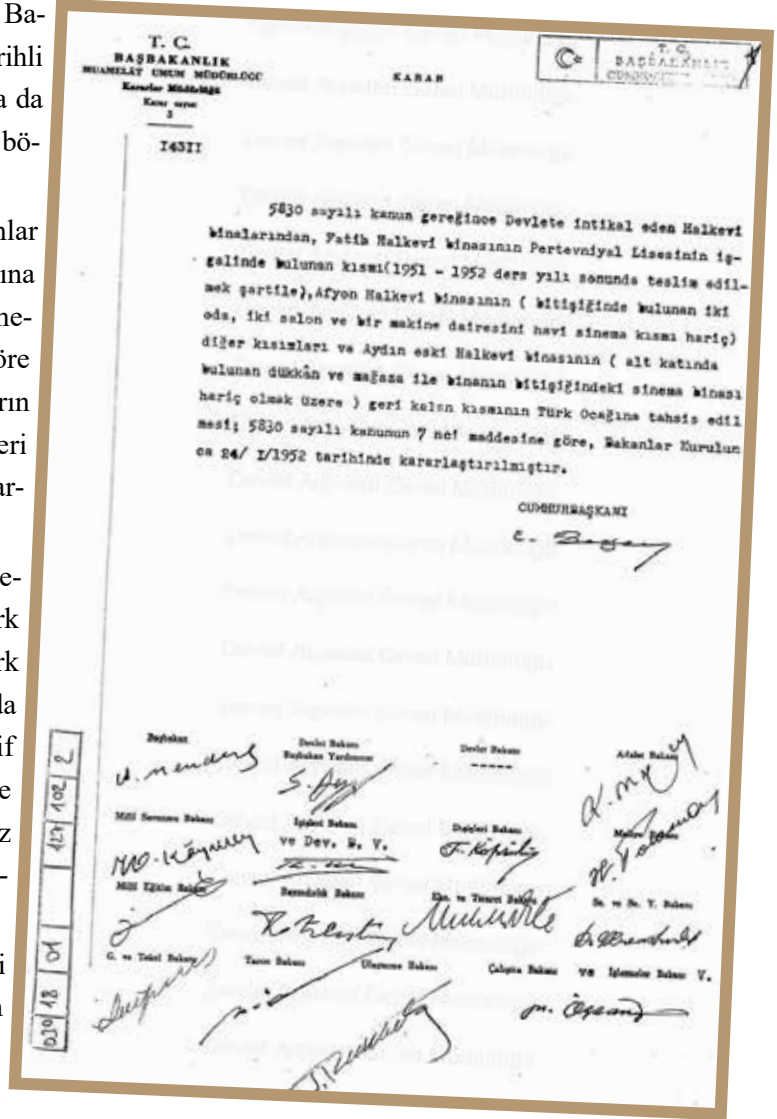
Eski Cumhurbaşkanlarımızdan Celal Bayar imzasını taşıyan, 24 Ocak 1952 tarihli bir arşiv belgesi. Belgenin tamamı olmasa da içinde Afyonkarahisar'ı da ilgilendiren bir bölüm var.

Başbakan Adnan Menderes ve Bakanlar Kurulunun imzalarıyla Cumhurbaşkanına sunulan ve onun yayınladığı kararnamede 5830 sayılı kanunun 7. maddesine göre yurdun değişik yerlerinde farklı kurumların kullandığı eski Türk Ocağı binalarının geri alınarak tekrar Türk Ocağı'na iadesi kararlaştırılmış.

Afyonkarahisar'da da İstasyon Caddesi üzerinde Afyon Lisesi karşısında Türk Ocağı'nın sahip olduğu arsaya yine Türk Ocağı binası yapılmak üzere 1931 yılında temel atılmıştır. Ünlü mimarlardan Arif Hikmet Koyunoğlu'nun çizdiği projeye göre inşa edilen bina, 1932 yılında henüz hizmete açılmadan Türk Ocakları'nın kapatılmasıyla Halkevi'ne tahsis edilmiştir.

11 Ağustos 1951 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 5830 sayılı kanun ile Türkiye genelindeki bütün Halkevleri kapatılarak malları hazineye devredilmiştir. Bu dönemde faaliyetine devam eden Türk Ocakları karara istinaden 1932 yılında el konulan mallarının iadesi talebiyle dava açmış olup mahkeme Ocak lehine karar vermiştir.

Bakanlar Kurulu Kararı'na rağmen Türk Ocakları binası iade edilmedi. Önce Maliye'ye tahsis

edilerek uzun yıllar Afyonkarahisar Defterdarlık binası olarak kullanıldı. 1992 yılında ise Afyon Kocatepe Üniversitesi'ne tahsis edilerek 2000'li yılların başına kadar Rektörlük olarak kullanıldı. Rektörlüğün yeni kampus alanına taşınmasıyla birlikte bina "Rıza Çerçel Kültür Merkezi" adıyla kullanılmaya başlandı.

Binanın günümüzde de tam anlamıyla bir kültür merkezi olarak Afyonkarahisar'a hizmet vermesi bekleniyor.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri: Fon No: 30 18 12 Kutu No:127 Dosya No:102

Sıra No: 2

Sivas Kongresi'nde Afyonkarahisar Delegatesi KESRİZADE SALİH SITKI BEY

Önder İLER*

*Fatih Sultan Mehmet
İstanbul'u feth ettikten
sonra daha önce Rumeliye
geçen Türkler yeni fetihlerde
bulunarak devletin sınırlarını
batıya doğru genişletmişler
ve neticede Bosna Hersek
bölgesine kadar yerler
Türklerin eline geçmişti.*

Osmanlı iskan siyaasetine göre yeni fethedilen yerler boş bırakılmaz, bu yerlerde yaşayan halka İslamiyetin ve Türklüğün tanıtılması için Anadolu'dan ve çevre beyliklerden insan toplulukları buralara gönderilir, iskan edilirdi. Nitekim Balıkesir civarındaki Karesi Beyliği'nden de Bosna Hersek bölgesine 1460'lı yıllardan itibaren iskan edilenlerin arasında Kesrizadeler namıyla bilinen bir aile bulunmaktadır.

Bosna Hersek bölgesine yerleşen bu aile 500 yıl bu topraklarda yaşamış, Türklüğü ve İslamıyı muhafaza ederek buranın kültürünü de almış ve buradaki diğer topluluklar ile iyi geçinmiştir. Esasen Türkler Rumeliye ayak bastıklarında burada yaşayan halk tekdürlüğün zalimane idarelerinden bunalmış ve Türk idaresini sevinçle karşılamışlardır.

Osmanlı, Balkanları elinde tutabilmek için halka hoşgörüyle yaklaşmış, tabiri caizse Anadolu'dan çok Rumeliye hizmet götürmüştür.

Kesrizade ailesi 93 Harbi de denilen 1877-78 Osmanlı -Rus Harbine kadar Bosna'da yaşamış ve Türk olmalarına rağmen Boşnak olarak nitelendirilmişlerdir. Boşnak deyimi Hristiyan Sırlara Müslüman olduktan sonra verilen isimdir. Osmanlı'nın bu savaşta mağlubiyetinden sonra bu topraklar elimizden çıkmış ve burada yaşayan Müslümanlarda anavatana göç etmek zorunda kalmışlardır.

* Emekli Tarih Öğretmeni

Sivas Kongresi'ne katılan Afyon Delegeleri-Kesrizade Salih ortada (Diğerleri Koçzade Şükrü ve Gümüşzade Bekirefendi)

*Gelenler ilkönce İzmir'in
Tilkilik semtine yerleşmişler
daha sonra Anadolu
içlerinde Afyonkarahisar'da
karar kılmışlardır. Bunda
Afyonkarahisar'ın camisi bol bir
şehir olmasının önemi büyüktür.
(Bknz. Orhan Yavuz "Dedelerim
camisi bol diye Afyonkarahisar
Yerleşmiş" Taşpınar Dergisi sayı 17)*

Afyonkarahisar'a gelen Bosna muhacirleri bugün Mecidiye Mahallesi'nin olduğu yere o dönemdeki adıyla Çukurtarla mevkiine iskan edilmişlerdir. Kesrizade ailesi de buraya göç ederek 3. Mecidiye sokağının girişine 4 kardeş için evler yapmışlardır.

Afyonkarahisar'da pek çok yeniliğe öncülük eden Kesrizadeler o dönemde gayrimüslimlerin

elinde olan ticari hayatta bir Müslüman Türk olarak ön plana çıkmışlardır. (Bknz.Afyonkarahisar'da 1912 Yılında Ticari ve Sosyal Hayat, Hasan Özpınar. Taşpınar Dergisi sayı 13 Yıl 2013)

**İttihat ve Terakki Partisi'nin
ülke yönetiminde söz sahibi
olduğu 1910'lu yıllarda Kesrizade
kardeşlerin en büyüğü olan Eyüp
Ağa, bu partinin il başkanlığı
görevini üstlenmiş, Kesrizade
Salih bey ise zabıt olarak katıldığı
Osmanlı Ordusu'nda görev almıştır.
Doğu Cephesi'nde Tortum'da
(Gümüşhane) Ruslara karşı verilen
mücadelede esir düşen Salih Bey
,Beyaz Deniz'e yakın Vetluga Esir
Kampına gönderilmiştir.**

1.Dünya Savaşı sonrasında Mondros Ateşkes Anlaşması'nı müteakip Anadolu'da , işgaller başlamıştır. Bu süreçte Kesrizade Salih Sıtkı bey esaretindedir. Esaretten dönüş sonrası Salih bey Milli Mücadeleye iştirak etmiş ve 4-11 Eylül 1919 tarihleri arasında toplanan Sivas Kongresi'ne Afyonkarahisar delegesi olarak katılmıştır.Bu dönemi şöyle anlatır;

*"1335 yılı başında esaretten dönüşle Afyon'a geldim. Bir de ne göreyim. Doğum yerimde İngiliz, Fransız ve İtalyanlar tarafından işgal edilmiş herkesin eli böğründe, boyunlar bükük. İstiklalinden, istikbalinden ümitleri kesik ve tam bir ümitsizlik içinde sanki. Can çekişiyor, elim bir vaziyette. Kimi görsen ve kiminle dertleşsen alacağın karşılık bu gidişle, bu sahipsizlikle bittik,mahvolduk. Bu badi-reden silkinip kurtulmak, bir çıkar yol bulmak için çareler araştırmaktan ibaretti. Atatürk'ün kurtarıcı erli ve can verici sesi ufuklardan henüz görülmemiş ve duyulmamış olmasından dolayı herkes tam bir ümitsizlik içinde çırpınıyordu."*¹

Sivas Kongresi,milletin çaresizlik içinde çırpındığı günlerde bir umut ışığı olmuştur..Bu kongrede alınan aşağıda ki kararlar da Onun da imzası vardır.

-Milli sınırları içinde vatan bölünmez bir bütündür;

parçalanamaz.

-Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı millet top yekün kendisini savunacak ve direnecektir.

-İstanbul Hükümeti, harici bir baskı karşısında memleketimizin herhangi bir parçasını terk mecburiyetinde kalırsa, vatanın bağımsızlığını ve bütünlüğünü temin edecek her türlü tedbir ve karar alınmıştır.

-Kuvay-ı Milliye'yi tek kuvvet tanımak ve milli iradeyi hakim kılmak temel esastır.

-Manda ve himaye kabul edilemez.

-Milli iradeyi temsil etmek üzere, Meclis-i Mebusan'ın derhal toplanması mecburidir.

-Aynı gaye ile milli vicdandan doğan cemiyetler, "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı altında genel bir teşkilat olarak birleştirilmiştir.

Afyonkarahisar'ın Yunanlılarca işgali üzerine Salih Sıtkı Bey Yunan askerlerince aranan bir kişi olmuş, sık sık evi basılmıştır. Bu dönemde şehir dışında yaşamıştır. Askerler bu baskınlarında evde erkek olarak bulunan küçük yaşlardaki babamı alıp götürmüş sık sık nezarete kötü muamele etmişler,taşlar üzerinde yatırmışlar. Bu dönemde gördüğü muamelelerden dolayı verem hastalığına yakalanan babam genç sayılabilecek bir yaşta (45) vefat etti.

Atatürk Milli Mücadele sonrasında 1923 yılı Afyonkarahisar'ı ziyaretlerinde yanında eşi Latife Hanım beraber önce belediyeyi ziyaret etmiş,buradan da kendileri için süslenen faytona binerek Kesrizadelerin Mecidiye Mahallesi 3.sokakta ki evine gelmiş, burada kendilerine ikram edilen kahveyi içtikleri sırada gelen bir telgrafla acilen evden ayrılmıştır. Ne yazık ki bu ev muhafaza edilememiş zaman içerisinde yıkılmıştır.

Tarihimizde pek çok unutulmuş, isimsiz kahramanlar vardır. Bunlardan birisi de Kesrizade Salih Sıtkı bey'dir. Ne mutlu ki geçtiğimiz yıllarda Afyonkarahisar Belediye Meclisi yaptığımız müracaatı değerlendiren bu kahramanımızın ismini uzakta olsa bir sokağa vererek yaşatılmasını sağladı.

Türklüğe, Türk tarihine hizmet etmiş ne kadar bilinen, bilinmeyen kahramanlarımız varsa Allah kendilerinden razı olsun, ruhları şadolsun.

¹ "Acı Günlerimizden" Salih Kesri. Taşpınar Dergisi sayı 31.Mayıs 1935 s.122-126

HABERLER

Yazar - Şair

NEDRET GÜRCAN VEFAT ETTİ

1931 yılında Dinar’da doğan Nedret Gürcan, edebiyat ve sanat çevrelerine olan yakınlığı sayesinde hem Dinar İlçesi’nin hem de Afyonkarahisar’ın tanınmasına vesile olmuştu. Bir çok esere imza atan Gürcan, 1950’li yıllarda Türkiye’de bir ilk olarak “Şairler Yaprığı” isimli dergi çıkartmıştı. 1990’lı yıllarda Ankara’ya yerleşen Nedret Gürcan, 2 Eylül 2019 tarihinde hayatını kaybetti.

GASTRONOMİ ŞEHİRİ AFYONKARAHİSAR

Afyonkarahisar, Gaziantep ile Hatay’ın ardından gastronomi alanında 2019 UNESCO “Yaratıcı Şehirler Ağı”na Türkiye’den dahil olan 3. şehir oldu.

“Afyonkarahisar Mutfak”ı” konusunda Afyonkarahisar Valiliği, Belediye Başkanlığı, Zaffer Kalkınma Ajansı ile kentteki sivil toplum kuruluşlarından oluşan ekibin, “UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı” ile ilgili uzun süredir çalışmaları başarıyla sonuçlandı. Bu sayede Afyonkarahisar’ın

birbirinden ünlü lezzetleri de tescillenmiş oldu. Şehrin coğrafi işaret tescili almış lokum, sucuk, haşhaş, keşkek, kaymaklı kadayıf ile patatesli köy ekmeği başta olmak üzere yöresel lezzetleri ve tatlıları markalaşma yönünde ilerliyor.

Çalışmalar kapsamında Afyonkarahisar Belediyesi tarafından restorasyonunda son aşamaya gelen Benlioğlu Konağı, Gastronomi Evi olarak hizmet verecek.

Karahisar Şiir Akşamları geleneksel hale geldi

Karahisar Şiir Akşamları, Kültür Sanat Evi’nde şair ve şiir tutkunlarını buluşturmaya devam ediyor.

Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü tarafından her ayın son pazartesi günü gerçekleştirilen Karahisar Şiir Akşamları’nda edebiyatımızın önemli isimlerinden birisinin hayatı anlatılıp şiirleri seslendiriliyor.

109 yıllık görkemli konakta okunan şiirlerle adeta gönüllerin pası siliniyor. Şiir dostları, böylece bir etkinliğin düzenlenmesinden büyük memnuniyet duyduklarını ifade ederek Belediye Başkanı

Mehmet Zeybek’e teşekkür ediyor.

Bugüne kadar üç kez gerçekleştirilen programlarda; Merhum şair Abdurrahim Karakoç, Şair Ümit Yaşar Oğuzcan ve Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın hayatı ve eserleri işlendi.

Bombacı Mehmet Çavuş

Hasan ÖZPINAR

Türk Milleti'nin tarihindeki en büyük destanlardan birisi de kuşkusuz Çanakkale Savaşı'dır. İşte bu destansı mücadelede yaptıkları ile tarihe geçmiş kahramanlardan birisi de Evciler İlçemiz Madenler Köyü'nden hemşehrimiz namıdiğer Bombacı Mehmet Çavuş'tu. Seddülbahir ve Conkbayırı'nın aylar süren ateş ve kan dolu muharebe günlerinde Mehmet Çavuş'un gösterdiği kahramanlık dönemin dergilerine yansımıştır.

Elimde o dönem Osmanlı Ordusu'nun 1.Dünya Savaşı'nda değişik cephelerde verdiği mücadelelerden haberlerin verildiği Harp Mecmuası Dergisi var. Nisan 1332/1916 tarihli 8. sayısının 126. sayfasında sol altta yer alan bir resim. Dikkatli bakınca sol elinin bilekten olmadığı anlaşılan bir Mehmetçik fotoğrafı. Alt yazısında şunlar yazıyor.

“Çivril Kazasının Madenler Köyü'nden Kadir oğlu Mehmet Çavuş

Conkbayırı ve Sebülbahir muharebelerinde medhe şayan büyük kahramanlıklar göstererek düşman tarafindan atılan bombaları patlamadan yine düşman tarafına atmak suretiyle cesaret ve şecaat harikaları ibraz etmiş ve nihayet yine böyle bir bombayı alarak düşmana havale edeceği sırada her nasılsa

Bombacı Mehmet Çavuş

birdenbire infilak eden bombadan sağ el bileğini kaybetmiştir.

Hastanedeki firaşı-ı ızdırabından tabur kumandanına yazıp gönderdiği mektupta ise “Sağ kolumu kaybettim, zarar yok, sol kolum var. Onunla da pekala iş görebilirim. Beni müteessir eden ve yine kıtama iltihak edip düşmanla çarpışmama mani olan şey yaramın henüz kapanmamış olmasıdır.

Hastaneden kurtularak halen harbe iştirak edemediğim için beni mazur görünüz, affedeniz muhterem kumandanım... “ demiştir.

Bu kahraman Türk oğlunun ehyevm tamamıyla kesbi afiyet eylemesiyle (sağlığına kavuşmasıyla) kaybettiği uzv-ı kıymeddarından icabat-ı fenniyeye göre istifadesi için (protez el nakli için) Almanya'ya gönderilmesi düşünülmektedir.”

Sağ eli bileğinden kopan Mehmet Çavuş tedavisinin ardından tekrar cepheye dönmek istedi, ancak izin

verilmedi. Savaştan sonra “Övünç Madalyası” ve-

rilen Bombacı Mehmet Çavuş, terhis edilerek köyüne gönderildi. Dinar'a yerleşerek hayatını burada sürdürdü. 57 yaşını sürdüğü (doğumu 1888) 1945 yılında vefat etti. Kahraman hemşehrimizin ruhu şadolsun.

“Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.”

Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK

AMMURİYE'DEN NUR-U MUHAMMEDİYE'YE AÇILAN KAPI

Selman-ı Farisi (r.a)'nin AFYONKARAHİSAR EMİRDAĞ'DAN MEDİNE'YE SEYRÜSEFERİ

Bilal ŞENEL

*Evliya Çelebi bir derviş
sadeliğiyle Osmanlı kültürüyle
ele aldığı seyahatnamesinde
Afyonkarahisar'dan şöyle
bahsediyor.*

*Karahisar münevver ve ruhani bir şehirdir.
Girenin kalbi ve gözü açılır. Bağında gamı kederi
dağılır. Canına can katar.*

Afyonkarahisar tarihler boyunca (Hitit, Frig, Yunan, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı) önemli bir yaşam, kültür ve inanç merkezi olmayı sürdürmüşlerdir.

Bu kadim tarihin önemli mihenklerinden birisi de Ammuriye (Amorium)'dir.

Rasulullah el-Fiten'de geçen bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "İstanbul; Onun böbreği ele geçirilinceye kadar feth olunmayacaktır. Ya böbreği neresidir? diye sorulduğunda o Ammuriye demiştir."

Amorium (Hisarköy), Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesinin 12 km doğusunda yer alan ve geçmişi M.Ö. 2000'li yıllara dayanan kesintisiz yaşam kültür, ilim ve inanç merkezi olması ile Bizans'a birçok idareci ve imparator çıkarması ve o dönemlerin en büyük askeri ve ticari merkezlerindendir.

Bu kadim merkezin İslam ve Müslümanlar için önemi ise Selman-ı Farisi ile başlamaktadır.

Selman-ı Farisi'nin hakikat arayışındaki yolculukta Nuru Muhammediye'ye ulaşmadan önceki, son durağı, son mektebi, son halkası burasıdır.

Ammuriye, Nuru Muhammediye'ye Anadolu'dan açılan bir kapıdır. Bu kapıdan yolculuk Selman'la (r.a.) başlamıştır.

Selman, İsfahan'ın Ceyy köyünde dünyaya gelmiş, ailesi imtiyazlı sayılan Dihkan sınıfındandı. Mecusi alimi olan babasının gayretleri ile Mecusilik'te önemli bir mevki olan ateşgedeliğe (ateşkörükçülüğüne) kadar yükselmiştir.

Selman (r.a.) Mecusilik'te kutsal sayılan; ateşi yakmak ve sönmesine engel olmakla sorumlu idi.

Bir gün babası çiftliğe gönderdiğinde Selman'ın (r.a) gözü ve gönlü, yoldaki bir kiliseye takılır. İbadet eden bir topluluk görünce de yanlarına yaklaşır, onları dinler ve takip eder.

O günün hak ve tevhid dini olan Hristiyanlığın Mecusilikten daha hayırlı bir din olduğu kanaati oluşur. Bunu koyu Mecusi olan babasına anlatınca aralarında tartışma çıkar ve babası Selman'ı ev hapsine alır. Selman, Hristiyan tüccarların yardımıyla Hristiyanlık'ta dini bir merkez olan Şam'a kaçır.

Bizans'ta devam eden din ve mezhep kavgaları sebebiyle Hristiyanlık inancı bozulmuştur. Ancak manastırlarda tevhid inancının bozulmadığını iddia eden rahiplerde bulunuyordu. Selman'ın da yanlarında kaldığı rahipler bunlardan bir kaçıydı.

Şam'daki rahip ölüm döşeğindeyken kendisinden sonra tevhid inancına sahip hangi rahibe gitmesi gerektiğini sormuş ve rahibin tavsiyesiyle Musul'a, oradaki rahibin tavsiyesi ile Nusaybin'e, buradaki rahibin de ölümle buluşmasıyla Ammuriye'ye gelmiştir. (Amoryum-Emirdağ-Afyonkarahisar)

Genç Selman, burada yaklaşık 12 sene kadar ilim ve hizmetle meşgul olmuştur. Geçimini sağlamak için de hayvan yetiştiriciliğiyle uğraşan Selman'a Ammuriye'deki zat, artık yeryüzünde bildiği bozulmamış bir manastırın ve rahibin kalmadığını söyleyerek vefat etmeden önce şöyle bir tavsiyede bulundu.

“Ahir zaman Resûlü'nün gelişi yakındır. O, Hz. İbrahim'in dini üzere gönderilecektir. O, Arap

toraklarından çıkacak iki harre arasında hurmalık bir yere hicret edecektir. Onun gizli olmayan alametleri vardır: İki omuz arasında nübüvvet mührü bulunur; hediye kabul eder ama sadaka yemez. Kavmi ona “sihirbaz kâhin, mecnun” diyecektir. Ona kavuşmaya gücün yeterse hemen git.”

İçinde alevlenen hakikat nuruyla yetiştirdiği hayvanları, bu nura ulaşmak aşkıyla Arap tüccarlarından Beni Kelp kabilesi ile anlaşarak Hicaz'a ulaştırması için verdi. Ancak tüccarlar Vadi'l Kurâ'ya gelince ihanet ederek, onu köle diye bir Yahudi'ye sattılar.

Hakikâta ram olan Selman, bu arayışta bütün malını verdiği gibi bedenini de vermiş. Ruhunun özgürlüğünde bedeni bir köle olarak devam ediyordu hayatına. Daha sonra Benî Kurayza'dan bir Yahudi'ye satılarak Medine'ye kadar gelir ve Kuba köyünün yanında Vadi-i Buthan civarında bir bahçede çalışmaya devam eder. Kendisine tarif edilen mekân olduğunun hissiyle kulağı gelecek olan Nebi'den haber beklemektedir. Hicrete kadar Resûlullah'tan hiç haber alamayan Selman (r.a.),

bir gün bahçede çalışırken sahibine birisi geldi. Yüksek sesle *“Allah kahretsin! Resûlullah(s.a.v) dedikleri kimse Kuba'ya gelmiş, Evs ve Hazrec Kabilesi de başına toplanmışlar” dedi. Selman, titreyerek ağaçtan düşercesine ne dedin? Ne dedin? diye sondu. Sahibi ise bir tekme atarak “bundan sana ne, işine bak”* diyerek onu tersledi.

Selman (r.a.), o günü zor geçirdi,

Amoryum kalıntıları

akşamı adeta iple çekti. Hava kararınca biriktirdiği hurmaları da alarak kendini Resulullah'ın(s.a.v) yanına buldu. Hurmaları ona uzatarak *“İşittim ki salih bir zatsınız, yanında da fakir kimseler varmış. Şunları size sadaka olarak getirdim”* diyerek Resulullah'a (s.a.v) uzattı. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz onları aldı ve yanındaki arkadaşlarına ikram etti. Kendisi yemedi. Selman, ilk alametinin mutluluğuyla bahçeye geri dönmüş, ikinci alameti öğrenebilmek için hurmalarını topladı ve bir müddet sonra Resûlullah'a gelerek *“Bunlar size hediyemdir”* diyerek takdim etti.

Bu defa ashabıyla birlikte yediler. İkinci alameti görmenin saadetiyle Medine'ye göçen Resulullah'ı (s.a.v) ziyarette gider. Baki-ül Gargat denilen yerde bugünkü Cennet'ül Bâki bölgesinde Resulullah'ı(s.a.v) bulur. Selman, üçüncü alameti de görmek için Resulullah'ın etrafında

dolanmaktadır. Heyecan ve muhabbetini çok belli eden Selman'ı, Resulullah (s.a.v.) Efendimiz sezer ve nidasına hafif açarak iki kürek kemiği arasındaki mührü gösterir. Nübüvvet Mührünü gören Selman, kendini tutamaz, hüngür hüngür ağlayarak mührü öper. Efendimiz onu “bu tarafa” buyurdular. Selman, iki cihan güneşi efendimizin karşısına geçerek Kelime-i Şahadet getirerek İslam'la şereflendi. Hakikat yolculuğunda nuru Muhammediye'yle tanışma şerefine erdi.

O, ömrünü, malını, bedeni özgürlüğünü vererek kavuştuğu nuru Resulullah'a (s.a.v), çektiği çileleri başından geçenleri hadiseleri bir bir anlattı. Resulullah (s.a.v) Efendimiz onun bu destansı arayışını, İslam'a kavuşma hasretini, aşkını, şevkini bu ibret dolu hayatını; *“Anlat ya Selman”* diyerek ashabına anlatmasını istedi. O da, İbn-i Abbas'a (r.a.) tek tek anlattı ve onun kanalıyla da bizlere ulaştı.

O, Resûlullah'tan (s.a.v.) hiç ayrılmak istemedi. Allah'ın habibinin nur cemalini görüp de ondan ayrı kalmak, onun için ne kadar zordu... Ama kader bu... Henüz hür değildi. Belki bir müddet daha hasret çekecekti. Bu arada o, fırsatını buldukça Efendimizin yanına koşuyor, sohbetinde bulunuyordu. İnananlarla-inanmayanlar arasında savaşlar dahi başlamıştı. O ise daha esaret zincirinden kurtulamamıştı. Bedir, Uhud Gazvelerine de bu sebepten katılamamıştı. İçin için kavruluyordu. Bu esareten kurtulacağı, İslâm için çarpışacağı günleri

Amoryum kalıntıları

bekliyordu. Bir gün Resûl-i Ekrem (s.a.v) Efendimizi ziyarete gelmişti. Sevgili Resulullah (s.a.v) ona “*Selman kendini mükâtebeye bağla. Kölelikten kurtar*” buyurdu.

Selman (r.a.) işareti alır almaz derhal sahibine koştı ve teklifi götürdü. 300 hurma ağacı dikmek ve kırk ukiyye vermek şartıyla onunla anlaştı. Durumu Efendimize bildirince Fahr-ı Kainat (s.a.v.) ashabına “*Şu kardeşinize yardım ediniz*” buyurdu. Hemen oracıkta 30-40-50 derken 300 hurma fidanı toplandı. Efendimiz, Selman’a: “*Bunların çukurlarını hazırlayıp tamamlayınca bana haber ver.*” dedi. Selman kısa zamanda, büyük bir gayretle ve arkadaşlarının yardımıyla çukurları kazdı. İki Cihan Güneşi Efendimiz de bizzat kendi elleriyle o fidanları dikti. O hurmaların bir tanesi bile kurumadı. Hepsı meyve verdi. Geriye kırk ukiyye borcu kalmıştı. Onu da bir ödeyebilseydi... Selman tam hürriyetine kavuşacaktı.

Bir gaza dönüşünde Resûlullah (s.a.v) ona yumurta büyüklüğünde bir altın ayırmıştı. Ashabına “*Mükâteb olan Farisli ne yaptı?*” diye sordu. Hemen, Selman’ı bulup huzura getirdiler. Efendimiz ona: “*Selman bunu al, kalan borcunu öde.*” buyurdu. Selman altını küçücük gördü ve: “*Ya Resûlullah (s.a.v) bu kadarcık şey benim borcuma nerden yetecek?*” dedi. Efendimiz, Selman’ın gönlünü hoş etmek için o altını alıp mübarek dili üzerinde dolaştırdı ve: “*Hele sen bunu al. Allah senin borcunu öder.*” buyurdu. Selman o altın parçasını aldı ve tartmaya başladı. Kırk ukiyye eksiksiz tartarak sahibine ödedi ve azad oldu.

SELMAN-I FARİSİ’NİN SADAKAT VE TESLİMİYETİ

Selman artık hürdü. Gönlünü o ilahi nur pınarından istediği gibi doyuracaktı. Rahmet ve şefkat Resulullah’ının (s.a.v) inci tanesi sözlerini, sohbetini hiç kaçırmayacaktı. Bundan sonra o, Resulullah (s.a.v)’dan hiç ayrılmadı. Tenhalarda o sevgili ile başbaşa kaldı. Geceleri birlikte çöllere çıkıp sohbet etti. Efendimiz, Selman’daki sadakat ve teslimiyeti, onun İslâm’a kavuşma yolunda çektiği çileleri, sabır, gayret ve azmi gördü ve onunla daha yakından ilgilendi. Onun Resûlullah (s.a.v.) ile başbaşa kalışlarını Hz. Aişe annemiz şöyle nak-

lediyor: “Birçok geceler Selman, Resûlullah(s.a.v) ile yalnız sohbet ederdi. O sırada zevceleri dahi hizmetlerine giremezdi.”

İşte bu birliktelikler Selman’ı veliler zincirinin başı yaptı. Onu kölelikten mana sultanlığına çıkardı. Bu ilahî feyizlenme kalpten kalbe aktararak bugünlere ulaştı. Rabbimiz bizlerin gönüllerini o ilahî feyizle dolduruverir inşaallah. Bu yüce yolu insanlığın hizmetinde daim kılsın. Âmin.

SELMAN UL-HAYR

Selman-ı Fârisi (r.a.) kısa zamanda ashabın sevgilisi, Resûlullah’ın (s.a.v.) gözdesi oldu. O, Hendek Savaşı’nın tek yıldızıydı. Hendek kazma teklifi ondan geldi? Bu savaşta o, bütün maharet ve becerisini gayret ve hizmetini gösterdi. Bu yüzden ona ‘Selman ul-Hayr’ lakabı verildi.

“SELMAN BİZDENDİR. EHL-İ BEYT’TENDİR”

O, tek başına on kişinin kazdığı yeri kısa zamanda bitirmişti. Onun hizmetteki sürati, feraseti ve işbirirliği herkesin dikkatini çekti. Ensar ve muhacir arasında paylaşılamaz oldu. Her iki taraf da: “*Selman bizdendir.*” diyordu. Bu durumu gören iki Cihan Güneşi Efendimiz: “*Selman bizdendir. Ehl-i Beyt’tendir.*” (minnene ve min ehlibeytina) buyurarak hem ashabın arası telif edilmiş oldu, hem de Selman’a iltifat ederek kendi ailesine dahil edildiğini duyurdu.

Ne yüce şeref !.. Ne mutluluk!.. Ne saâdet !..
Allah'ım bu şeref ve mutluluğu bizlere de nasib et!..

Selman her şeyiyle kendini İslâm'ın hizmetine vermişti. İslâm, onun kanı, canı, damarıydı. Bir gün Sa'd İbni Ebi Vakkas (r.a.) ona, nesebini sordu. O da: *"İslâm'a dahil olduktan sonra neseb aramam. Lâkin ben Selman İbn-i İslâm'ım."* dedi. Hz. Ömer de (r.a.) Selman'ı destekleyerek *"Ben de Ömer İbn-i İslâm'ım"* dedi.

RESULULLAH'IN (S.A.V) TAVSİYESİ

O son derece sâde ve zâhidâne yaşadı. Ömrü boyunca bir yolcuya yetecek kadar dünyalığı kendine kâfi gördü. Evlendiği gece odasının süslendiğini görünce *"Resûlullah bana, dünyadaki eşyan bir yolcunun azığı kadar olsun."* buyurdu diyerek eve girmede. Süs eşyaları kaldırıldı da öyle girdi. Aynı tavrı ölüm döşeğinde de gösterdi. Ziyarete gelenlere hem sevinir, hem de ağlardı. Ağlayışını şöyle izah ederdi: *"Dünyadan ayrılıp, ölümden korktuğum için ağlamıyorum. Resûlullah'ın (s.a.v.) tavsiyesine uyamadığım için ağlıyorum. O, bana; Dünyadan ayrılırken sermayeniz bir yolcunun azığından fazla olmasın."* buyurmuştu. İşte buna ağlıyorum derdi. Halbuki o vefat ettiğinde geriye bir leğen bir kap bir de abdest ibriği bıraktı. Hepsine 15-20 dirhem kıymet biçildi.

İşte saadet çağı simâları!.. O yıldız insanlar, inançlarını hayata geçirmek için tavsiyelere böylesine titizlik gösterirlerdi. Rabbimiz cümlemize uyanıklık veriver. Halimizi ıslah ediver.

"Cennet üç kişiye müştaktır. Ali, Ammar ve Selman."

Hz. Ömer (r.a) devrinde İran fethine katılan Selman (r.a) Medain'e vali olarak atanmıştır. Vâililik onun hayatını değiştirmede. Aldığı maaşı

fakirlere dağıttı. Sepet örer ve kendi el emeği ile geçinirdi. Doğru dürüst ne evi ne giyeceği ne de yiyeceği vardı. Bunlar onun için bir gaye değildi. Yemekte ısrar edenlere Resûlullah'tan (s.a.v) şöyle duyduğunu söylerdi: *"Dünyada iken karınlarını çokça doyuranlar kıyamet günü en çok acıkanlar olacaktır."*

Hakikat yolculuğunda her şeyden vazgeçerek teslimiyet gösteren Selman (r.a), Hz. Ömer (r.a) döneminde valilik yaptığı Medain'de vefatı gerçekleşmiştir.

Ammuri'ye, Anadolu'dan hakikat yolcularına, Selman (r.a) ile açılan bir kapıdır.

İşte bizler de bu kadim tarihin devam eden sürecinde kıymetli toprakların üzerinden geçmiş değerli şahsiyetlerin devam eden nesilleriyiz.

Ahlak-ı Nur-u Muhammediye açılan bu kapıdan yolculuğumuz Rasulullah'a dolasıyla İdrak-i Muhammediye Ahlak-ı Muhammediye Nur-u Muhammediye yani Hakka ve Hakikate olacaktır.

Allah'ım yolumuzu hak, Hizmetimizi hakikatte daim ve sabit eyleyiverir. İnşallah.

Ümmeti Muhammedi bu nura ulaştırıverir, hayırlı eyleyiverir, kolaylaştırır... İnşallah.

ARALIK AYI AFYONKARAHİSAR'DA DA VUSLAT İKLİMİDİR

Süleyman KARAKUŞ

*“Cenazemi gördüğün zaman
“ayrılık, ah ayrılık”” deme
Benim buluşmam asıl o zamandır.
Beni mezara koyunca “elveda”
demeğe kalkışma
Mezar cennet topluluğunun
perdesidir;
Mezar hapis görünür amma
Aslında canın hapisten
kurtuluşudur.
Batmayı gördün ya doğmayı da
seyret...”*

Celeleddin Rumi (ra)

Vefatı “Şeb-i Arus” gören, bilfiil vuslatı yaşayan Celeleddin Rumi’nin 746. seneyi devriyesi hepimize şifa olur inşaAllah. Müslüman için ömür, fiziksel olarak yaşanan yıllar değildir, kişiden sadr olan hak söz ve hak yaşantının halk nezdinde etkisinin devam etme süresidir. Bu sebeple Celeleddin Rumi (ra)’in 1207 yılında Belh’te dünyaya geliş, Konya’ya hicret ve 1232 yılında Seyyid Burhaneddin sonra Şemsi Tebrizi ile seyr, 17 Aralık 1273’te tamamlanan dünya hayatı yılları her ne kadar fiziksel ömrü ise de 746 yıldır devam eden Rahmani çağrısı, Kur’an’ı ve Rasulullah (SAV)’i anlama daveti taptazedir. Bir İhlâs Hayat Döngüsü neferi olarak yaşayan Celeleddin Rumi’nin “inna lillah ve inna ileyhi raciun”u yaşaması, bizler için bir yenilenme, bir tefekkür, bir tezekkür, bir nefes, bir ihya ve bir nurlanmadır. Bu minvalde, “vuslat şehri” Afyonkarahisar için Aralık ayı Tevhid’e kapı açma zamanıdır, vuslat zamanıdır. Vuslat, fiziksel olanları yani var görünenleri yani kulları ilmiyle kuşatanın Vahidiyet’ine girmektir, zaten orada olduğumuzu fark etmektir, o idrakla hayat tarzı oluşturmak gayretidir. Kur’an bize hedef olarak vuslatı, Vahidiyet’i gösterir, “ilahınız (hedefiniz) Vahid’dir” buyurur (Bakara 163). Hedefi vuslat olmayan, ayrılıktan, uzaklıktan kurtulmayı gaye edinmeyen insan uyarı-

lır: “O fasıklar ki Allah Ahdi’ni miysakından sonra bozarlar (“Bil fiil şahidiz ki Vahid, Ehad ve Samed Rabbimizsin” idrakıyla söz verişlerini unuturlar), Allah’ın birleştirilmesini emrettiği şeyi keserler ve Arz’da bozgunculuk ederler. İşte bunlardır hüsrana uğrayanların ta kendileri. Bakara (27)”

*“Allah’ın birleştirmesini (vuslatını)
emrettiği şeyi keserler” ifadesi,
Allah’tan müstakil bir varlık olarak
düşünmemesi gerektiği halde
insanın kendini “Allah’ın dışı var
da oradayım” sanarak yaşamasıdır.
Bir diğer somut manası ise Hucurat
Suresi 10. ayettedir: “Mü’minler
ancak kardeştir, iki kardeşin arasını
ıslah edin ve Allah’tan ittika edin ki
rahmet olunasınız.” Tevhid’i fark
edip Vuslat’a talip olan için öncelikli
kural bu ayardır; müminlerin
kardeşliğini tesis edecek bu vuslat
idrakıdır; çünkü artık zaman “BİZ”
olmak zamanıdır.*

Ahmet Paşa, Bâlî Çelebi, Sultan Dîvânî, Destina ve Güneş Hatunlar, Celeleddin Rumi’nin hatırasını, kokusunu, yolunu beldemizde yaşamış gönül ehli olarak duamızda ve hafızamızda birer vuslat yolcusudurlar. Sultan Dîvânî (Dîvâne Mehmed Çelebi) şehrimize Rahmani karakter katmış bir Muhammedî mühürdür. Şeceresi; Celeleddin Rumi, oğlu Sultan Veled, kerimesi Mutahhara Hatun, oğlu Hızır, oğlu Muhammed Paşa, oğlu Ahmed Paşa, oğlu Bâlî Çelebi, oğlu Dîvâne Muhammed Çelebi şeklindedir. Aralık Ayı’ndaki “Şeb-i Arus”u bu yüzden de kuvvetle hissediyor, rahmetle yad ediyoruz. Beldemize ikram ettikleri Muhammedî karakteri Evliya Çelebi şöyle tarif etmektedir: “Şehirde ulema çoktur. Bu sancak halkının gayet muhteşem ve anka olduğu şüphe götürmez. Karahisar halkı son derece

mükrimdir. Halk Mevlevî külâhları üzerine beyaz alâmet-i Muhammedî destar sarar. Şehrin kültür düzeyi yüksektir. Bu şehirde öyle bir ruhaniyet vardır ki, gelenlerin kalp gözü açılır...”

Bu şehirdeki kalb gözünü açan ruhaniyet, vuslat için önemli bir mayadır, bulunması zor bir iklimdir. Şehrimizdeki bu vuslat kimyasını değerlendirecek selam, barış ve hak ehli olmak bizler için bir sorumluluktur. Paylaşımımızı, Vuslatının 746. seneyi devriyesini yaşadığımız Celaledin Rumi (ra)’i, vuslat azığı cümleleriyle yad ederek tamamlayalım.

“Ben kilitten seslenen bir kapı anahtarı gibiyim, sanır mısın ki sözüm sadece bir sözdür... Unutma, aynı dili konuşanlar değil, aynı duyguları paylaşanlar anlaşabilir... Ne tükenmez hazinesin ey dil; ne devastsız bir dert. Her dil kalbin perdesidir, hele perde bir kımıldasın, bak nasıl da sırlar aşikâr olur... Bizim sözlerimiz nakittir, dışarıdakilerin lafları nakildir. Nakildeki fer nakdin nurudur. Kendine gel, bir söz söyle de dünya yenilensin. Öyle bir söz ki dünyanın sınırını aşmalı, sınır nedir, ölçü ne, bilmemeli...”

Ey can, istediğin kadar inançlıyım de, salâtle meşgul ol, sadaka ver... Umut verip, güven aşılayıp yarı yolda bıraktığın bir insanın gönül sadakasını iki dünyada da veremezsin.

Ey can, çirkinlikle güzelliği görünüşle değil, akılla ayırt et... Kusur bulmak için bakma birine, bulmak için bakarsan bulursun. Kusuru örtmeyi marifet edin, işte o zaman kusursuz olursun... Herkes dışını süslerken, sen içini/kalbini süsle. Herkes başkasının ayıbını araştırırken, sen kendi ayıplarınla meşgul ol... Doğumun bir damla su,

ölümün bir avuç toprak değil mi? Ne diye böbürlenip mütekebbirlik yapıyorsun? Hırsın seni kör ve ahmak eder, bilgisiz hale sokar da ölümün kolaylaşır... Açlık ilaçların padişahıdır. Hekimler niye perhiz verir düşünsene... Ey zulümle bir kuyu kazan, kendin için tuzak hazırlıyorsun... Ayrılık içindeysen, gözünü açıp kapayınca kadar geçen zaman, sana yıl gibi gelir...

Ey akıllı, bir insanın terbiyesini nasıl güldüğünden, zekâsını ve seviyesini neye güldüğünden anla. Akıl varsa bir başka akılla dost ol da işlerini akla danışarak yap...

Gördün ya, beni gamdan başka hatırlayan yok, gama binlerce defa şükranım var. Dert, insanı yokluğa götüren rahvan attır... Madem kendinde bir dert, bir pişmanlık hissediyorsun; bu, sana Allah'ın yardımının ve sevgisinin bir delilidir... Korku erkektir, umut ise dişi; onlardan ölümsüz ve temiz şeyler doğar... Aşk güzel bir iştir; onun güzelliğinin kaybolması, dünyaya gelen tabiatının kötü niyetli oluşundandır.

Yanımda kimse olmadığından değil yalnızlığım, yalnız olduğumu söyleyeceğim kimse olmadığından yalnızım ben.

Kalbi ıstık yakmayı öğrenen kişiyi güneş bile yakamaz. Gündüz gibi ısıtıp durmak istiyorsan, geceye benzeyen zulmani benliğini yakıver.

Kaynaklar

- 1) Yılmaz DÜNDAR (2015), Sen Tanrı mısın? Uyum Ajans, Ankara.
- 2) Gülzar Haydar (1991) Şehirlerin Ruhu. Çeviren: Gürkan Sekman. İnsan Yayınları.
- 3) Zeynep Kirman. (2002) Evliya Çelebiye Göre Afyonkarahisar. Sos. Bil. Derg. 4(1):17-22

Yazar İbrahim Tenekeci'nin Perspektifiyle Şehir ve Köy Hayatı

Hamza ARAL

İbrahim Tenekeci, 1 Eylül 1970 yılında Kastamonu'nun Taşköprü ilçesinde doğmuştur. Kendisi daha genç yaşlarında, şiir ve deneme türünde yazılar yazmaya başlayan bir edebiyatçıdır. Edebi eserler yazmış olmakla birlikte çeşitli gazetelerde köşe yazarlığı da yapmıştır. Bunun yanında Dergah, Kırklar, Derkenar, Merdiven, Endülü, Kaşgar ve Türk Edebiyatı gibi çeşitli dergilerde aktif bir şekilde yazılar yazmıştır. Tenekeci, halen Profil Yayınları'nda şiir editörlüğü yapmaktadır. Ayrıca çok yakın bir zamanda yayın hayatına son verilen aylık edebiyat ve fıkriyat dergisi İtibar'ın genel yayın yönetmenliğini de yapmıştır. Bununla birlikte, Tenekeci'nin şiir ve deneme türünde birden çok eseri bulunmaktadır.

İbrahim Tenekeci, deneme türünde yazmış olduğu “Son Düzlük” adlı eserinde şehir ve köy hayatına geniş bir şekilde yer vermiştir. Bu eserinden yararlanarak konu ele alınıp, değerlendirmeler yapılacaktır. Öncelikle Tenekeci, şehir ve kent kavramlarının aynı anlama gelmediğini, aralarında hatırı sayılır bir fark olduğunu söylemiştir. Ona göre şehirde ruh, gelenek ve kök vardır. Kentte ise sonradan görmelik, kendini beğenmişlik ve sıkıcılık vardır. Bunun yanında ona göre İstanbul şehir, Ankara ise kenttir. Nitekim kendisinin de ifade ettiği gibi İstanbul’dan bahsedilirken, “*bu şehri-i İstanbul ki*” şeklinde girilir cümlelere.

Ankara söz konusu olduğunda ise başşehrimiz değil, başkentimiz denilir. Ankara’ya göre İstanbul’un daha köklü semtleri, camileri, çarşıları, meydanları, kıraathaneleri ve buna benzer daha birçok yapılarının olduğunu dile getirmiştir. Dolayısıyla

şıyla Tenekeci’ye göre şehir sivil, kent resmidir ve İstanbul ile Ankara arasındaki fark ne kadar büyük ise şehir ile kent arasındaki fark da o derece büyüktür. Bu perspektiften bakıldığında, Afyonkarahisar da kendi doğal yapısını koruduğu, birçok geleneğini sürdürdüğü ve kendinde birçok tarihi eserler barındırdığı için Tenekeci’nin yaklaşımına göre kent olarak değil de şehir olarak nitelendirilebilir.

İbrahim Tenekeci’nin şehir ve köy hayatı hakkındaki yaklaşımlarına bakıldığında, köy halkının şehir halkına nazaran doğanın birebir içinde yaşayarak daha doğal bir yaşam sürdürdüklerini, köy halkının daha mutlu, daha teslimiyetçi, daha inançlı ve dünyevi düşüncelerden daha uzak olduklarını dile getirmiştir. Bunun için de köylülerin, şehirlilerden daha dindar oldukları ve daha doğal bir hayat sürdürdüklerini söylemiştir. Şehir hayatının ise beraberinde sıkışan trafik, ustabaşından işitilen azar, faturalar, işe ya da başka bir yere geç kalma korkusu, sitem ve şikâyetler, bunalan kalpler, daralan gönüller, beton ve asfalttan başka bir şeye aşına olmayan gözler, makineye dönen insanlar gibi sorunlar getirdiğini vurgulamıştır. Böyle bir yaşam koşulunda büyüyen bireylerin ise elbette köreceklerini, yarıştan başka bir şey düşünmedikleri için unutmaması gereken şeyleri unutacaklarını, aynı zamanda bu tür şeylerin de inançlarını zayıflatacağını söylemiştir.

Tenekeci, şehirdeki insanların köydekilere göre daha fazla imkâna sahip olduklarını, şehirdeki insanların daha çok okuduklarını, teknolojiden daha çok haberdar olduklarını, tıbbi olanaklara daha çok sahip olduklarını dile getirmiştir. Bir yandan sürekli toprakla, suyla ve canlılarla meşgul olan köylüler varken, öte yandan her geçen gün bunlardan uzaklaşan şehirliler vardır. Özellikle de köylüler daha çok toprakla iç içe olurlarken, şehirliler ise betonlarla iç içe yaşamaya maruz kalmaktadırlar. Tenekeci bu noktayla ilgili şunları dile getirmiştir: “Toprak, insandaki birçok olumsuzluğu muknatis gibi çekip

* AKÜ Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi

alırken; beton, toprağın aldıklarını birer ikişer geri veriyor. Böylece şehir insanları aşırı stresli, korkak, yorgun olurlarken; köylüler bunun tam tersi oluyorlar: rahat, cesur, dinç.”

İbrahim Tenekeci, şehirliler ile köylüler arasındaki en belirgin farklardan birisinin de et tüketimlerinden kaynaklandığını söylemiştir. Köylüler hayvan beslemelerine rağmen, fazla et yemezler ve daha çok bitkilerle, süt ve yumurta gibi besinlerle besleniyorlarken, şehirlilerin ise bunun tam tersi olarak daha çok et yediklerini ve bununla beraber bitkilerdeki sakinliğin köylülere, hayvanlardaki yırtıcılığın ise şehirlilere geçtiğini ifade etmiştir. Nitekim bir şehirli ile köylü arasında kavga çıksa, alttan alan ve sürekli sesini kusan köylü olduğunu vurgulamıştır.

Tenekeci’ye göre köyde doğup bir müddet köyde kalmak da büyük bir ayrıcalıktır. Bilakis köyde doğup şehre taşındıktan sonra oradaki ortama ayak uydurmak her ne kadar zor ise şehirde doğup, köye büyüklere, dede ile ninelere ziyarete giderken oradaki ortama ayak uydurmak da o kadar zordur. Bahçenin ne olduğunu bilmeyen, çiçeği çiçekçide, meyveyi manavda gören, hayvanları belgesellerden izleyen, koyun ve inekleri kurbanlardan hatırlayan, yüz metre karelik parklarla yetinmek zorunda kalan, asfaltın ve betonun arasında iyice bunalmış olan çocuklar, doğal olarak köydeki ortama hemen alışamazlar.

Şehirlilerin ‘uzun bir yaşam’ sürmek için spora, sağlıklı beslenmeye, stresten uzak bir yaşama, sürekli doktor kontrolüne, fazla kilolardan kurtulmaya odaklandıklarını ifade etmekle birlikte, böyle bir psikolojiye bürünmelerini de yapılan reklamlara bağlamıştır. Nitekim turp gibi sağlam insanlar, avuç dolusu para verip doktorların kontrolünden geçmekle meşgul olurlar. En ufak bir sağlık problemi bile yaşasalar hemen doktora müracaat ederler.

Doktorlar da çoğunlukla en ufak rahatsızlıklara bile yeni isimler vermekle beraber, buna yönelik bir poşet ilaç da verirler. Sosyolojik bir açıdan bakıldığında ise sosyologlar bu durumu ‘gündelik hayatın tıbbileştirilmesi’ ifadesiyle açıklamaktadırlar. Yani bu durum, insanların hayatındaki en ufak bir rahatsızlığa bile, yeni bir hastalık ismi ve bir poşet dolusu ilaç olarak açıklanabilir.

İbrahim Tenekeci ‘uzun bir yaşam’ biçimi için köylülerin ise çeşme yaptıklarını, fidan diktiklerini ve hayırlı evlat yetiştirdiklerini söylemiştir. Akabinde de şunları dile getirmiştir: “Doğrusu da budur. Çünkü uzun bir yaşam sürmek, sabah sporu yaparak, yemeye içmeye dikkat ederek, denize girerek, habire tıbbın huzuruna vararak olacak bir şey değildir. Ne Yunus Emre bunları yapmıştır ne de Mimar Sinan.”

Sonuç olarak Tenekeci, köy hayatına daha iyimser baktığı ve şehir hayatından ise yakındığı görülmektedir. Genel bir değerlendirme yapıldığında ise köy hayatının şehir hayatına göre birçok avantajı bulunurken, insanlar tarafından şehir hayatı daha rahat olduğu için daha çok tercih edilmektedir. Bunun yanında çok gelişmemiş, betonlarla dolu olmayan şehirler, ‘gelişmemiş’, ‘burası köy’ gibi ifadelerle açıklanmaktadır. Çünkü şehirli insanın aklında hep şu vardır: “Konfor”. Ama şu da var ki her şehirlinin yüreğinde bir de köy ve köy insanı özlemi vardır. Nitekim şehirde yaşayan insanların, emekli olduktan sonra kalan diğer hayatını köyde geçirme arzuları gibi. Çünkü şu an nasıl ki şehirlerde organik köy yumurtası, organik köy tavuğu eti, organik köy peyniri gibi temel gıdalara muhtaç isek, aynı şekilde şu anda köy insanına da o kadar muhtacız. Samimiyete, güzel yüreklere, iyi niyetlere o kadar çok muhtacız ki...

BİZE ULAŞANLAR

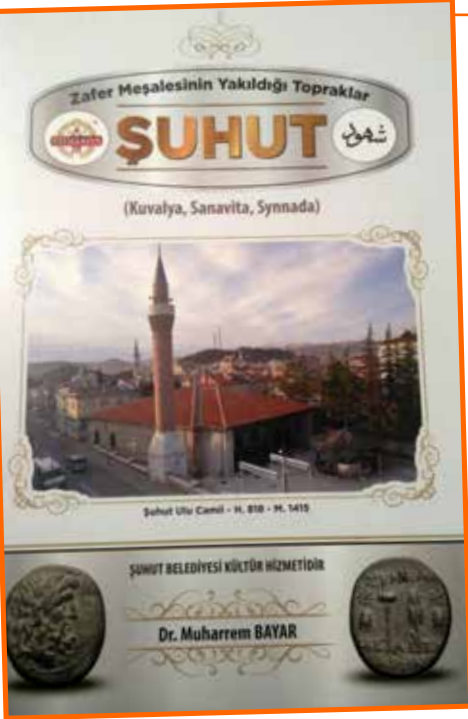
YOLA ÇIKMALI

Afyonkarahisar’a dair çektiği belgeseller ile tanıdığımız AKÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema TV Bölümü Öğretim Üyesi Hakan Yılmaz’ın kitabı “Yola Çıkmalı” adını taşıyor. Kitapta yazarın; yolculuğuna eşlik eden sesleri, yüzleri, istasyonları, düşle-ri, zaman ve mekana sinen kokuları, anıları, renkleri kısaca arayışını okuyacaksınız.

Afyonkarahisar merkezli Sinada Kitap tarafın-
dan basılan eser internet ortamından da temin edi-
lebilir.

İsteme Adresi: İstiklal Mah, Şht. Ahmet Kap-
lan Cd. Kadir Apt D:No: 14/B, 03080 Afyonkara-
hisar Merkez/Afyonkarahisar

Tel: (0272) 213 13 14

ŞUHUT

Araştırmacı-Yazar Dr.Muharrem Bayar hocamı-
zın hazırladığı kapsamlı bir eser olan “Zafer Meş-
alesinin Yakıldığı Topraklar Şuhut” geçtiğimiz gün-
lerde yayımlandı. Şuhut’un tarihi geçmişine dair
bir çok bilinmeyenin aydınlatıldığı eser büyükboy
800 sayfalık hacmiyle antik dönemden, yakın dö-
neme kadar, köyleri ve kasabalarıyla Şuhut ilçemiz
için anıt eser niteliği taşıyor.

İsteme Adresi: Şuhut Belediyesi

Tel: (0272) 718 20 01

ŞUHUT EKİN DERGİSİ

İstanbul’da yaşayan Şuhutlu hemşehrilerimizin kur-
muş oldukları Şuhut Kültür ve Dayanışma Derneği’nin
yayın organı olan Ekin Dergisi’nin Ağustos 2019 tarih-
li 6. sayısı çıktı. Şuhut ilçemize dair araştırma ve ince-
leme yazılarının yer aldığı dergi doyurucu bir muhte-
vaya sahip.

İrtibat Telefonu: 0212 2325752

KASAP OSMAN DESTANI VE İNCE MEMED GERÇEĞİ

Üretken yazarlarımızdan Eğitimci Lokman Özkul'un yeni kitabı "Kasap Osman Destanı ve İnce Memed Gerçeği" adını taşıyor. Kitap, ünlü yazar Yaşar Kemal'in İnce Memed ile ilgili ezberleri bozacak bir roman olarak raflarda yerini aldı. 4 kardeşini Çanakkale'de şehit veren, 1. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele yıllarında çok büyük kahramanlıklar gösteren, nam-ı değer Kasap Osman'ın destansı hayat hikayesi ve onunla yolu Dinar'da kesişen İnce Memed'in Afyon yıllarını belgeleri ile birlikte kitapta okuyabilirsiniz.

160 sayfadan oluşan eser çizimlerle de desteklenmiş. Afyonkarahisar merkezli Sinada Kitap tarafından basılan eser internet ortamında da temin edilebilir.

İsteme Adresi: İstiklal Mah, Şehit Ahmet Kaplan Cd. Kadir Apt D:No: 14/B, 03080 Afyonkarahisar Merkez/Afyonkarahisar

Tel: (0272) 213 13 14

AFYON FRİG FOTO FEST

15-16 Haziran 2019 tarihlerinde 2. düzenlenen ve yüzlerce fotoğraf sanatçısının katıldığı festivalde 2 gün boyunca Afyonkarahisar'ın pek çok tarihi, kültürel değeri fotoğraflandı. Ödül alan ve yayınlanmaya değer bulunan onlarca fotoğraf bu albümde yer almış.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Valiliği Tanıtım Bürosu

KALE MUHAFIZI VE SARI KIZ

Pek çok efsaneye sahip Karahisar Kalesi nihayet bir çocuk öyküsü olarak kitapla buluştu. "Anadolu Selçuklu Devletinin kadim şehirlerinden biri olan Karahisar'ın başı dertte... Uzak diyarların karanlık inlerinden çıkıp gelen bir devin peşinden gidip Sarıkız ile tanışacaksınız.

Kale Muhafızı dev ile girdiği mücadeleyi kazanabilecek mi?

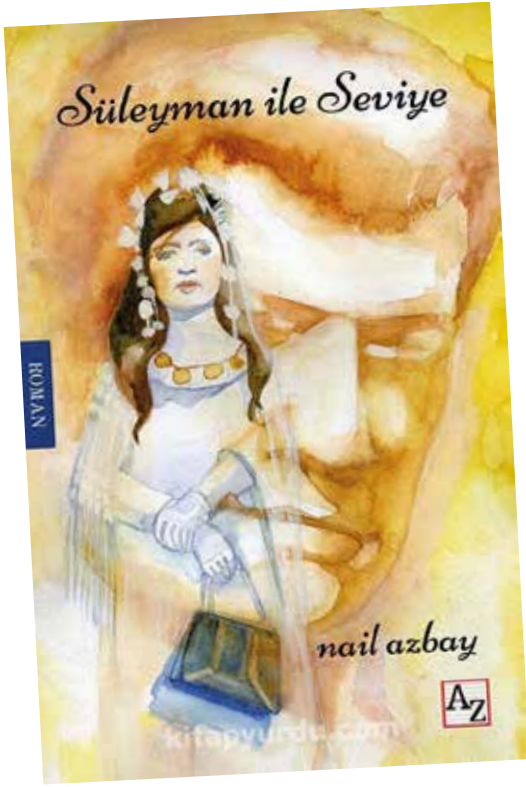
Kale muhafızının şehir halkını kurtarmak için giriştiği mücadeleyi soluk soluğa okuyacaksınız."

Eğitimci-yazar Yusuf Akgün'ün hazırladığı kitap Sinada Yayınevi tarafından basıldı, 80 sayfa ve çizimlerle desteklenmiş.

İsteme Adresi: İstiklal Mah, Şht. Ahmet Kaplan Cd. Kadir Apt D:No: 14/B, 03080 Afyonkarahisar Merkez/Afyonkarahisar

Tel: (0272) 213 13 14

SÜLEYMAN İLE SEVİYE

Afyonkarahisar'ın kalemi kuvvetli gazeteci-yazarlarından Nail Azbay'ın 3. kitabı bir yaşanmışlığın romanı. Annesi Seviye Hanım ile çocuk yaşta kaybettiği babası Süleyman'ın öyküsünü kaleme alan yazar "kitapta kendinizi bulacaksınız" diyor.

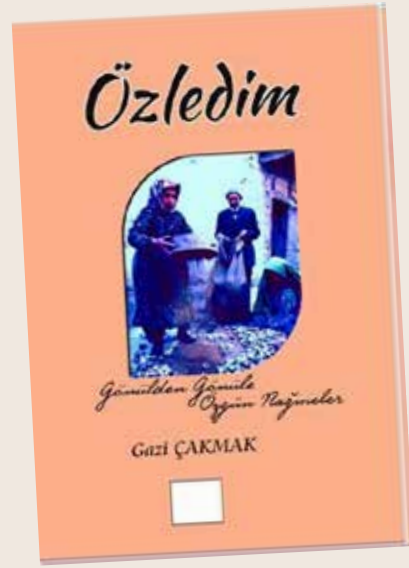
AZ Yayıncılık tarafından basılan kitap internet ortamında ve tüm seçkin kitapçılardan temin edilebilir.

ÖZLEDİM

Aslen Bolvadin Özburun'lu olup Fransa'da yaşayan yazar-şair Gazi Çakmak'ın şiir kitabı "Özledim" adını taşıyor. Şairin dini, milli, memleket hasretini konu alan şiirleri kendi yayını.

ÖZLEDİM

Kanatlı kapılı konağı hanı
Doğduğum Hanay'ı hazı özledim.
Burcu burcu kokan gülü reyhanı
Eski mevsimleri yazı özledim.

MİRYOKEFALON SAVAŞI KIZILÖREN ÇALIŞTAYI

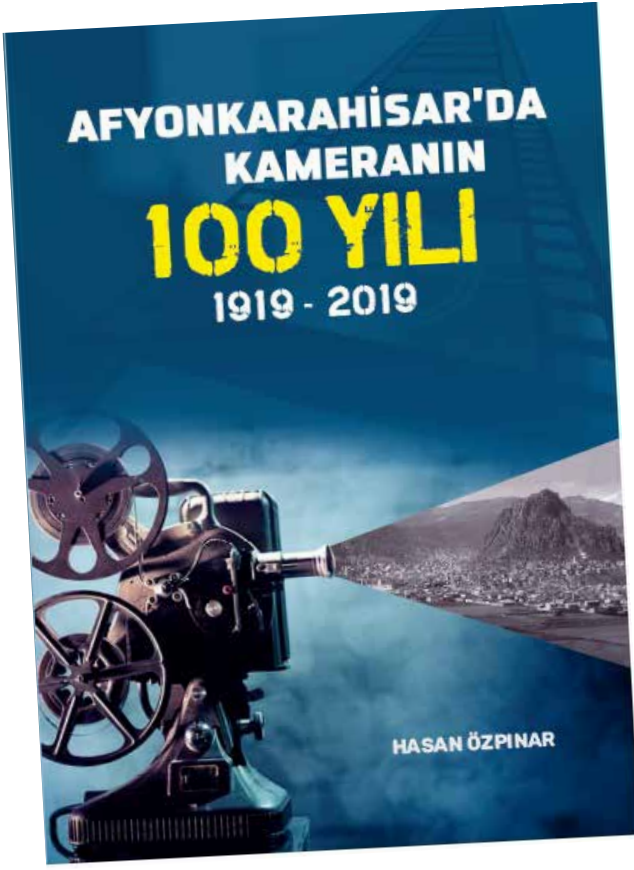
Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan ile Bizans imparatoru I. Manuel arasında 1176 yılında yaşanan Miryokefalon Savaşı bilindiği üzere Türklerin Anadolu'daki hâkimiyetlerini kesinleştirmiştir. İlimiz sınırları içinde Kızılören'de yapıldığı bilinen bu savaşın nedenleri ve sonuçları geçtiğimiz aylarda Kızılören Belediyesi tarafından yapılan bir çalıştayla gündeme getirilmişti. Çalıştayda bilim insanlarınca sunulan tebliğler bu kitapçıkta bir araya getirilmiş.

İsteme Adresi:Kızılören Belediyesi

Telefon: (0272) 571 76 56

AFYONKARAHİSAR'DA

KAMERANIN 100 YILI- 1919-2019

Taşpınar Dergimizin 14, 15 ve 16. sayılarında bir dizi yazı şeklinde yayınlanan “Sinemada Afyonkarahisar ve yine Taşpınar”ın 7. sayısında yayınlanan “Afyonkarahisar’da Sinemalar” başlıklı makaleler bir kitap ve belgesel DVD olarak yayınlandı.

Dergimizin editörü, Araştırmacı Yazar Hasan Özpınar’ın hazırladığı araştırmada Afyonkarahisar’ın ilk film görüntülerinin olduğu 1919 yılından başlayarak 2019 yılına kadar geçen 100 yıllık sürede ilimizde çekilen yapımlara yer veriliyor. 100 yıl içerisinde ilimizde çekilen filmler, belgeseller, yapımlar araştırmada yer bulmuş. Diğer taraftan sosyal yaşamda önemli yeri olan sinemalarda unutulmamış. İlimizde açılan ilk sinema salonundan başlayarak günümüze kadar açılan kapanan, faaliyette bulunan sinema salonlarına yer verilmiş.

Kitabın sonuna eklenen Belgesel DVD ise 100 yıllık sürede çekilen yapımlardan kısa görüntülerle sizleri geçmişte bir yolculuğa çıkarıyor.

Afyonkarahisar Valiliği tarafından yayınlanan çalışma alanında önemli bir boşluğu dolduruyor.

DİNARDA KAYBOLAN ve KAYBOLMAYA YÜZ TUTAN 20 EL ZANAATI ve ZANAATKÂRLARI

Dinar İlçemize dair yayınladığı bir çok eserle tanıdığımız Ayhan Kalkan’ın yeni kitabı “Dinar’da Kaybolan ve Kaybolmaya Yüz Tutan 20 El Zanaatı ve Zanaatkârları” adını taşıyor. Modern yaşama direnemeyen el zanaatları ve zanaatkarları’nı konu alan eserde Saraç,hallaç, semerci, kalaycı gibi pek çok zanaatın Dinar’daki son temsilcileri bir araya getirilmiş. Meslek örgütlerinin bu tür eserlerle kendisini oluşturan üyelerine ve topluma karşı bir vefa borcunu yerine getirdiklerini bu eserle görürken Afyonkarahisar il merkezinde de bu tür bir eserin hazırlanması gerektiğini düşünüyoruz.

İsteme Adresi: Dinar Ticaret ve Sanayi Odası
Tel: (0272) 353 60 64

Fotoğraf: Ahmet Sinan TRAŞ

Fotoğraf: Ahmet Sinan TRAŞ

Fotoğraf: Ahmet TUNÇBILEK

Fotoğraf: Bahur DİBEKOĞLU

Fotoğraf: Bahur DİBEKOĞLU

ZÜLBİYE (Soğanlı Et)

Malzemeler

4 kişilik

Yarım kilogram dana kuşbaşı

15 adet arpacık soğanı

2 çorba kaşığı zeytinyağı

1 çorba kaşığı tereyağı

2 çorba kaşığı domates biber salçası

1 çay kaşığı pul biber

Yarım çay kaşığı kimyon

Yarım çay kaşığı karabiber

1 çay kaşığı kekik

Tuz

Yapılışı

Yarım kilogram kuşbaşı eti, 1 çorba kaşığı tereyağı koyduğumuz tencerede hızlıca kavurulur. Biraz tuz ekleyip 4 su bardağı su ekledikten sonra yumuşayana kadar pişirilir. Etler pişerken yaklaşık 15 adet arpacık soğanı soyup yıkanır. Bir tavaya 2 çorba zeytinyağı koyup soyulan arpacık soğanlar bir kaç dakika kavurulur. Soğanların üzerine 2 çorba kaşığı domates biber salçası ekleyip, bir kaç dakika kavurduktan sonra yumuşayan etlerle karıştırılır. Tencereye biraz daha su ekleyip, pul biber, kimyon, karabiber, kekik ve tuz attıktan sonra soğanlar yumuşayana dek beraber pişirilir. Lezzetli soğanlı et servise hazırdır.